

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ ΓΙΑ ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΑΧΙΛΛΕΥΣ Γ. ΛΑΖΑΡΟΥ

ΒΛΑΧΟΙ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΚΑΙ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

ΑΘΗΝΑΙ 1996

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ ΓΙΑ ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ: ΜΙΧ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Πρώτος μεταπολιτευτικά Πρόεδρος Δημοκρατίας, Ἀκαδημαϊκός

Διοικητικὸ Συμβούλιο

- ΠΡΟΕΔΡΟΣ : Νικόλαος Θέμελης, ἐπίτ. Πρόεδρος Ἐλεγκτικοῦ Συνηδρίου
- ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΙ : Γεώργιος Σακκάς, ὁμότ. Καθηγητὴς Πανεπιστημίου, Ἰάκωβος Τσουνής, Ἐφοπλιστὴς
- ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ : Ἀχιλλεύς Γ. Λαζάρου, Ρωμανιστὴς - Βαλκανολόγος, Dr, Ex-Chargé de cours à la Sorbonne (Paris IV)
- ΤΑΜΙΑΣ : Δημήτριος Κουτρούμπας, Καθηγητὴς Πανεπιστημίου.
- ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ : Ἀθηναῖς Ἀγαπητίδου, Ἐκπρόσωπος τῆς Ὀμοσπονδίας Δωδεκανησιακῶν Σωματείων
Κωνστ. Βουλουτιάδης, Στρατηγὸς ἐ.ἀ. - ἐντ. θεμάτων Θράκης
Ἄννα Γουήλ - Μπαδιεριτάκη, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου
Γεώργιος Κοκολάκης, Ἀντιπρόεδρος Ἐλεγκτικοῦ Συνηδρίου
Ἰωάννης Ταμβίσκος, ἐπίτ. Σύμβουλος Ἐλεγκτικοῦ Συνηδρίου
- ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΚΔΟΣΕΩΝ : Ἀντώνιος Ζερβάκης, ἐπίτ. Πάρεδρος Ἐλεγκτικοῦ Συνηδρίου

ΑΧΙΛΛΕΩΣ Γ. ΛΑΖΑΡΟΥ

ΒΛΑΧΟΙ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

ΑΝΑΤΥΠΙΟΝ ΕΚ ΤΟΥ ΑΖ ΤΟΜΟΥ (1995) ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ»

ΑΘΗΝΑΙ 1996

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Δέν βάζουμε μυαλό. Τὰ παθήματα δέν γίνονται μαθήματα. Ἐπὶ πενήντα χρόνια λέγαμε, γιὰ νὰ μὴ στενοχωρήσουμε «φίλους» μας, ὅτι δέν ὑπάρχει «Μακεδονικό». Καὶ τὸ πληρώνουμε καὶ θὰ τὸ πληρώνουμε καὶ εἶναι καὶ θὰ μείνει ὡς μία ἐπονείδιστη σελίδα στὴν ἱστορία μας.

Μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου τὸ Φεβρουάριο 1994 «ἐπιδικάσθηκαν» στὴν Ἑλλάδα πέντε μειονότητες, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ «ἐκείνη» τῶν Βλάχων (οἱ ἄλλες ἦταν τῶν Ἀρβανιτῶν, τῶν «Μακεδόνων», τῶν Πομάκων καὶ τῶν «Τούρκων»). Ἡ διαδικασία γιὰ τοὺς Βλάχους κινήθηκε ταχύτατα, ἐρήμην τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση ἀνέθεσε τὸ θέμα σὲ τέσσερα δυτικοευρωπαϊκὰ ἐπιστημονικὰ κέντρα, στὰ ὁποῖα δέν ἐκπροσωπεῖται ἢ ἑλληνικὴ ἐπιστῆμη σὲ μόνιμη καὶ ἐπίσημη βάση. Κι ἔτσι ἀφήνουμε τὰ «κέντρα» αὐτὰ νὰ «ἀλωνίζουν» καὶ νὰ κάνουν «διαπιστώσεις» καὶ «σενάρια», τὰ ὁποῖα σὲ καμμιά περίπτωση δέν ἀνταποκρίνονται στὴν πραγματικότητα.

Ἡ εὐθύνη τοῦ ἀνεκδιήγητου ἑλληνικοῦ κράτους εἶναι καὶ πάλι τεράστια. Μολονότι ὑπάρχουν στὴ χώρα μας πολλοὶ καὶ ἱκανοὶ εἰδικοὶ ἐπιστήμονες, δέν ἔχει προβεῖ ἡ ἑλληνικὴ πολιτεία, τὰ τελευταῖα τουλάχιστον δέκα χρόνια, στίς δέουσες ἐνέργειες γιὰ τὴν ἀπαραίτητη παρουσία τῶν Ἑλλήνων αὐτῶν στὰ συγκεκριμένα κέντρα. Διότι, ἂν συμμετεῖχαν οἱ εἰδικοὶ αὐτοὶ ἐπιστήμονες στὰ γνωστὰ «μαγειρεῖα», θὰ ἐνημερώνονταν ἔγκυρα καὶ ἔγκαιρα ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ διάφοροι ξένοι ἐπιστήμονες γιὰ τὴν πληθυσμιακὴ κατάσταση τῆς χώρας μας καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ εὐρωβουλευτὲς γιὰ τὰ τεκταινόμενα, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ψηφοφορία τὸ Φεβρουάριο 1994 δέν θὰ ἦταν ἀνενημέρωτοι.

Κι ἐνῶ, λοιπόν, τὸ ἑλληνικὸ κράτος περὶ ἄλλα τυρβάζει, ὡς συνήθως, ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσὸς (ΦΣΠ) ἔσπευσε νὰ καλύψει τὸ τραγικὸ αὐτὸ κενό. Σὲ συνεργασία μὲ τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐνημέρωσης γιὰ τὰ Ἐθνικὰ Θέματα ὀργάνωσε πέντε κύκλους ἐπιμόρφωσης ὑπαλλήλων ὄλων τῶν ὑπουργείων καὶ ὀργανισμῶν καὶ κυκλοφόρησε στὴ γαλλικὴ γλώσσα ἓνα μικρὸ βιβλίο ὑπὸ τὸν τίτλο «Βλάχοι τῆς Ἑλλάδος καὶ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση», τοῦ ὁποῖου συγγραφέας εἶναι ὁ γνωστὸς στοὺς ἀναγνώστες τοῦ «Οἰκονομικοῦ Ταχυδρόμου» κ. Ἀχιλλεὺς Λαζάρου, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰδικευμένος ρωμανιστῆς - βαλκανιολόγος, σύμβουλος τοῦ ΦΣΠ καὶ γενικὸς γραμματέας τῆς παραπάνω ἐπιτροπῆς.

Στὸ κυρίως κείμενο, μόλις 19 σελίδων μικροῦ σχήματος, μὲ συντομία, σαφήνεια καὶ πειστικότητα ἐξηγοῦνται: 1) Ἡ ἔννοια Βλάχος, ποῦ στήν προκειμένη περίπτωση σημαίνει λατινόφωνος. 2) Ἡ φυλετική προέλευση Βλάχων (=λατινοφώνων) ἀπὸ ὅλους τοὺς λαούς, ποῦ ὑπέστησαν ρωμαϊκὴ κυριαρχία. 3) Ἡ ἐμφάνιση κατὰ τὴ ρωμαιοκρατία λατινοφώνων Ἑλλήνων χρηστών καὶ τῆς λατινικῆς ὡς δεύτερης βοηθητικῆς γλώσσας, τῶν λεγομένων Βλάχων, αὐτοαποκαλουμένων δὲ Ἀρμάνων, συνεχιστῶν τοῦ ὄρου Ἀρμανία (Ρωμανία), ὅπως κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ὀνομάζουν οἱ Ἕλληνες τὴ χώρα τους, σύμφωνα μὲ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ διαπρεποῦς Ρώσου Βυζαντινολόγου Ἀλεξ Βασίλιεφ. 4) Ὁ πολιτισμὸς τῶν Βλάχων-Ἀρμάνων τοῦ βορειοελλαδικοῦ χώρου καὶ τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ, σωζόμενος τόσο στὴ λαϊκὴ ὅσο καὶ στὴ λόγια μορφή, διαδιδόμενος συνάμα στοὺς γειτονικοὺς λαοὺς μαζὶ μὲ τὴν ἑλληνικὴ γλώσσα.

Τὸ κείμενο συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ἰσχυρότερη καὶ εὐγλωττότερη τεκμηρίωση μὲ ἀκριβεῖς παραπομπές 16 σελίδων, στίς ὁποῖες ἀριθμοῦνται 118 σημειώσεις καὶ ἀναφέρονται τουλάχιστον 130 δημοσιεύματα μόνο 25 Ἑλλήνων καὶ ὑπερεκατὸ ἀλλοδαπῶν. Ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τοῦ βιβλίου αὐτοῦ συνάγεται συγκεκριμένο συμπέρασμα καὶ ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ τῶν ἀρμοδίων τῆς Ε.Ε. στίς ἐνδεχόμενες ἐπιπτώσεις ἐξαιτίας βεβιασμένων ἐνεργειῶν καὶ ἐμμονῆς στὴν ἄρνηση συνεργασίας Ἑλλήνων εἰδικῶν μὲ συμμετοχὴ ἀναγνωρισμένη ἐπίσημα. Ὑπενθυμίζεται ὅτι ἡ ἴδρυση τοῦ ΦΣΠ ἀνάγεται στὴν οἰκογένεια Λάμπρου (τοῦ Σπυρίδωνος), καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς θυγατέρας του Λίνας Τσαλδάρη, τῆς πρώτης Ἑλληνίδας ὑπουργοῦ, οἱ ὁποῖοι κατάγονται ἀπὸ τὸ Βλαχοχώρι Καλαρρύτες.

Τὸ βιβλίο, ποῦ ἀξίζει νὰ διανεμηθεῖ εὐρύτατα, περιέχει προτάσεις πραγμάτωσης τῆς συνεργασίας μεταξὺ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀντίστοιχης τῆς Ε.Ε.

* Ἀναδημοσιεύεται ἀπὸ τὸν Οἰκονομικὸ Ταχυδρόμο 26.10.1995, σ. 25.

ΒΛΑΧΟΙ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Τί σημαίνει ή λέξη *Βλάχος*.

Ἡ λέξη *Βλάχος* εἶναι πανευρωπαϊκή. Ἀλλά λόγω τῆς ἀλλοιωμένης φωνητικῆς μορφῆς τῆς ἐλάχιστοι ὑποπεύουν τὴν προέλευσὶ τῆς ἀπὸ τὸ ἔθνωνύμιο τῆς κελτικῆς φυλῆς τῶν Οὐόλκων ἢ Volcarum, ποὺ ἀναφέρουν οἱ Στράβων¹ καὶ Καίσαρ², ἀντίστοιχα. Αὐτοὺς τοὺς Βόλκες³ οἱ Γερμανοί, ποὺ συνωθοῦνται στὰ σύνορα τῆς ἀπέραντης ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τὰ βρεταννικὰ νησιὰ ἕως τὸν Δούναβι, ἀντιλαμβάνονται πρῶτους νὰ ὁμιλοῦν λατινικά. Ἐπειτα δὲ τὸ ὄνομά τους δίνουν σὲ κάθε λατινόφωνο λαό, σύμφωνα μὲ τὰ πορίσματα τῆς ρωμολογίας, τὰ ὁποῖα μὲ λακωνικότητα ἀποδίδει ὁ Giulano Bonfante⁴ καὶ λακωνικώτατα ὁ J. Van Coppenolle⁵.

Σὲ πανευρωπαϊκὴ πάλι κλίμακα ἡ λέξη *Βλάχος* ὑφίσταται σημασιολογικὲς μεταβολές, ἀρκετὲς δὲ μὲ σκωπτικὸ ἢ ὑποτιμητικὸ χαρακτήρα, ὅπως στὶς ἀρχὲς κιόλας τοῦ αἰῶνα μας ὁ ὀνομαστὸς Γάλλος ρωμανιστῆς Gaston Paris⁶ σημειώνει γενικὰ καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη, ὅπου ἐπίσης χειρότερη σημασιολογικὰ τύχη ἔχει καὶ τὸ πολιτικὸ ὄνομα Romanus, τὸ ὁποῖο σχεδὸν ἐκλείπει. Ἀντίθετα τὸ ἔθνωνύμιο

1. Στράβων, 4, 1, 12 «Οὐόλκαι Ἀρηκομίσκοι». 4, 1, 12-13 «Οὐόλκαι Τεκτόσαγες».

2. Caes., B.G. 6, 24, 1-3.7, 64, 7, 4 «praesidia in Rutenis provincialibus, Volcis Arecomi-
cis Tolosatibus circumque Narbonen». 7, 64, 6. Ἐπίσης B.C. 1, 35, 4.

3. Ἐπὶ πλεόν ἀναφέρονται καὶ ἀπὸ τὸν Liv., 21, 26, 6 «Hannibal... in Volcarum per-
venerat agrum». Γενικὴ μνεῖα πηγῶν καὶ βοηθημάτων βλ. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, *Ἡ ἀρωμου-
νικὴ καὶ αἱ μετὰ τῆς ἐλληνικῆς σχέσεις αὐτῆς*. Ἐκδοσις Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς
Ἑταιρείας τῶν Θεσσαλῶν. Ἐν Ἀθήναις 1976. 82 κ.έ., Β' ἔκδ., Ἀθήνα 1986, 126 κ.έ.
Γαλλικὴ μετάφραση τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου (IMXA), ὑπ' ἀρ.
206, Thessaloniki 1986, 74 κ.έ.

4. Βλ. *Revue des Etudes Roumaines (RER)*, 7-8, 1961, 251.

5. Βλ. *Orbis*, 7, 1958, 265 σημ. 1. Ἐπίσης A. Armbruster, *La romanité des Roumains*.
Bucarest 1977, 19.

6. Βλ. *Mélanges linguistiques publiés par M. Roques*. Paris 1909, 9.

Volcae ἐπιβιώνει σὲ δύο διαφορετικοὺς λαοὺς, λατινοφώνους, στοὺς Βαλλώνους τοῦ Βελγίου καὶ στοὺς Οὐαλλοὺς τῆς Βρεταννίας.

Στὴν Ἑλλάδα ἐπικρατεῖ σύγχυση. Βλάχοι δὲν ὀνομάζονται μόνον οἱ λατινόφωνοι ἀλλὰ συλλήβδην οἱ κτηνότροφοι, π.χ. καὶ οἱ ἀποκλειστικὰ ἑλληνόφωνοι Σαρακατσάνοι, ὅπως ὀρθὰ ἐπισημαίνουν οἱ καθηγητὲς Sivignon⁷ καὶ Höeg⁸. Κατ' ἐπέκταση μὲ τὸ ὄνομα βλάχος, β μικρό, νοεῖται ὁ χωρικός, ὁ ἄξεστος, ὁ ἀγράμματος ἄνθρωπος, ἂν καὶ οἱ Βλάχοι, μὲ κεφαλαῖο Β, Ἑλλάδος πρωταγωνιστοῦν στὰ γράμματα, στὶς τέχνες, στὶς ἐπιστῆμες, μάλιστα μὲ ὀλικὴ ἢ γενναία χρηματοδότηση καὶ πρωτοβουλία⁹ τους θεμελιώνονται στὴν Ἑλλάδα θεσμοὶ καὶ ἰδρύματα, ὑπέροχα μνημεῖα πνεύματος καὶ θαυμαστὰ ἀρχιτεκτονικὰ κοσμήματα, ποὺ καταστολίζουν τὴν ἑλληνικὴ πρωτεύουσα¹⁰: Ἱατρικὴ Ἑταιρεία Ἑλλάδος, Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία Ἑλλάδος, Ἱστορικὴ καὶ Ἐθνολογικὴ Ἑταιρεία Ἑλλάδος, Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσός, Τυπογραφία Ραφτάνη, Α' Λύκειον Ἀθηνῶν Βάφα, Τοσίτσεια Παρθεναγωγεῖα, Ἐφηβεῖον, Ναυτικὲς Σχολές, θωρηκτὸν Ἀβέρωφ, Στρατιωτικὴ Σχολὴ Εὐελπίδων, Παναθηναϊκὸν Στάδιον, Ἐθνικὸν Ἀστεροσκοπεῖον, Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον, Ὀλύμπια (Ζάππειον), Μπάγκειον, Ἐθνικὴ Τράπεζα Ἑλλάδος, Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Ἑλλάδος, Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον, Ἐθνικὸν Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Μητρόπολις Ἀθηνῶν — ὡς ἐκπλήρωση τοῦ Τάματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους πρὸς τὸν Θεὸν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ, κ.ἄ.

Ἐπόμενο εἶναι στὴν Ἑλλάδα οἱ λατινόφωνοι νὰ μὴ χρησιμοποιοῦν τὸ ὄνομα Βλάχος μήτε τὰ σύνθετά του Κουτσόβλαχος, Μπουρτζόβλα-

7. M. Sivignon, *Les pasteurs du Pinde septentrionale*. Lyon [1968], 31.

8. C. Höeg, *Les Saracatsans, une tribu nomade grec*. I. Paris-Copenhague 1925, 74-75. Βλ. καὶ Ἀχ. Γ. Λαζάρου, *Ρουμανικὲς θέσεις στὸ ζήτημα καταγωγῆς τῶν Σαρακατσάνων καὶ «ἀντιφατικὴ ἀντίθεση»*. Θεσσαλονίκη 1995, ὅπου καὶ ἡ ἐγκριτότερη βιβλιογραφία.

9. Πβ. V. Bérard, *La Macédoine*. Paris 1897, 239-240. Βλ. καὶ Κωνστ. Α. Βαβοῦσκος, «Ἀπάντησις εἰς ἐπιστολὴν ἐπὶ τοῦ “Μακεδονικοῦ”», *Νέα Ἑστία*, 132, 1992, 213.

10. Πβ. V. Bérard, *La Turquie et l'Hellénisme contemporain*. Paris 1897, 249. Ἐπίσης *Βοβουσιώτικα*, Ἰούλιος-Αὔγουστος 1993, 3, ὅπου ἐξ ἀφορμῆς ἀνεκδότου γιὰ τοὺς Βλάχους ὁ Χρῖστος Γ. Ἐξαρχος προσθέτει σὰν εἰπωμένο: «“Τὸ εὐεργετεῖν εἶναι ἴδιον τῶν βλάχων”». Μὲ αὐτὸ δὲν θέλω νὰ ὑποτιμήσω καὶ τοὺς Εὐεργέτες τῶν ὑπολοίπων Ἑλλήνων, κατοίκων καὶ μὴ τῆς Πατρίδας μας, ἀλλὰ καὶ οἱ Βλάχοι εἶναι Ἑλληνόβλαχοι καὶ Χριστιανοὶ Ὀρθόδοξοι καὶ δὲν ἀποτελοῦν μειονότητα ἀλλὰ τὸν κορμὸ τῆς Ἑλλάδας, μαζί μὲ τοὺς ἄλλους Ἑλληνες». Βλ. καὶ Clemantina Gatti, «Aspetti della euergeσία nel mondo ellenistico. (A proposito di prestiti di privati a città)», *La Parola del Passato (PP)*, 22, 1967, 192-213.

χος¹¹ ἢ συνώνυμά του Τσιντσάρος, Γκόγκας, κ.ἄ. Κατ' ἐξαίρεση στὰ σκώμματα ἀπαντοῦν ὑπερήφανα: Βλάχος νά 'σαι καὶ μ' ἓνα μάτι¹²! Δὲν λαμβάνει ἄλλως τε ἢ λέξη Βλάχος πάντοτε ὑποτιμητικὸ περιεχόμενο. Περιέχει καὶ τὴν ἔννοια ἰσχυρός, ἀξιοσέβαστος, ὅπως πρῶιμα παρατηρεῖ ὁ Hacquet¹³.

Σὲ ποιά φυλὴ ἀνήκουν οἱ Βλάχοι.

Δοθέντος ὅτι Βλάχοι σημαίνει λατινόφωνοι, συνάγεται εὐκόλα ὅτι ποικίλλουν φυλετικά. Δηλαδή κατάγονται ἀπὸ ὅλους τοὺς λαούς, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ ρωμαιοκρατίας ἐκλατινίζονται. Κατ' ἀκολουθίαν Βλάχοι — χρῆστες τῆς λατινικῆς— ἐμφανίζονται ἀπὸ τὰ βρετανικὰ νησιά, ὅπου ὑπάρχουν οἱ αὐτόχθονες Οὐαλλοί, ἢ καὶ ἀπὸ τὴν εὐρωπαϊκὴ ἥπειρο, ὅπου ἀπόγονοι εἶναι οἱ Βαλλῶνοι, ἕως τὴν ἑλληνικὴ χερσόνησο καὶ πέρα τοῦ Δουνάβεως.

Οἱ ἐκλατινισμένοι ἀρχαῖοι Θράκες τῆς μεταξὺ Αἴμου καὶ Δουνάβεως χώρας¹⁴, τῶν ὁποίων ἡ ὕστερη, ἰδιαίτερα αἰσθητὴ, παρουσία συμπίπτει μὲ τοὺς Ἀσσανίδες¹⁵, διαβαίνουν βαθμιαῖα τὸν Δούναβι καὶ ἐγκαθίστανται στὴν ἀρχαία Δακία¹⁶, ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ λατινόφωνους

11. Ἰ. Γ. Μωραλίδης, «Βλάχοι καὶ Μπουρτζόβλαχοι (τὸ ἔτυμο καὶ ἡ ἑλληνικότητα τῶν ὀνομάτων)», *Λαὸς* (Βεροίας) 1.11.1992, 7 κ.έ.

12. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Οἱ Κουτσόβλαχοι στὴ Θεσσαλία», *Ἡ Πειραικὴ-Πατραϊκὴ*, 114, 1965, 16.

13. H. Hacquet, *L'Illyrie et la Dalmatie...* Paris 1815, 121.

14. B. Gerov, «L'aspect ethnique et linguistique dans la région entre le Danube et les Balkans à l'époque romaine (Ier-IIIe s.)», *Studi Urbinati*, 33, N.S.B.-N., 1-2, 1959, 173-191. Γιὰ δὲ τὴν παρουσία καὶ τὴν τύχη Ἑλλήνων στὰ παραδουνάβια καὶ παρευξείνια βλ. V. Pârvan, *La pénétration hellénique et hellénistique dans la vallée du Danube..* Bucarest 1923, 27. N. Bănescu, «Entre Roumains et Grecs. Ce que nous apprend le passé», *Νέα Πολιτικὴ*, 9, 1937, 1055. D. M. Pippidi, *I Greci nel basso Danubio dall'età arcaica alla conquista romana*. Milano 1971. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, *Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα στὸν Δούναβι φορεῖς καὶ ὑπέρμαχοι πολιτισμοῦ*. Ἐκδοσις Ναυτικοῦ Μουσείου τῆς Ἑλλάδος. Ἀθῆναι 1974.

15. N. Bănescu, *O problemă de istorie medievală: Crearea și caracterul statului Asăneștilor (1185)*. București 1943. B. Prinov, *Crearea celui de-al doilea țarat bulgar și participarea Vlahilor. Relații româno-bulgare de-a lungul veacurilor (XII-XIX)*. *Studii*. Vol. I. București 1971, 9 κ.έ.

16. Βλ. Henry Bogdan, *Histoire des pays de l'Est*. Perrin, 1990, 48. André et Jean Sellier, *Les Valaques. Atlas des peuples d'Europe centrale*. La Découverte, 1991, 132. Ἐπὶ πλέον γιὰ τὴν τεκμηρίωση τῶν θέσεων τῶν Οὐγγρων ἱστορικῶν βλ. *Histoire de la Transylvanie*, éd., française sous la direction de Béla Köpeczi. Akadémiai Kiado. Budapest. 1992.

προηγούμενων περιόδων, σύμφωνα μὲ ἐπιστημονικὰ δημοσιεύματα Ρουμάνων ἱστορικῶν, O. Densusianu¹⁷, T. Parahagi¹⁸, A. Sacerdoteanu¹⁹, I. Siadbei²⁰, C. Daicoviciu - H. Daicoviciu²¹ κ.ἄ. Οἱ ὑπάρχοντες στὸν ἴδιο χῶρο καὶ πλατύτερα ἐντὸς τῆς σημερινῆς Βουλγαρίας παρουσιάζονται κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνες τῆς τουρκοκρατίας προερχόμενοι κυρίως ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ τὶς παραδουνάβιες περιοχές²². Ὅμως διατυπώνονται διαφωνίες τόσο ὡς πρὸς τὸν συνολικὸ ἀριθμὸ τους ὅσο καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀναλογία τῶν ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως. Οἱ διαφορὲς εἶναι μεγάλες μεταξὺ τῶν στατιστικῶν στοιχείων τοῦ βουλγαρικῶ κράτους καὶ τῶν διαπιστώσεων τῶν ἐρευνητῶν, ὅπως τῶν Weigand (1892), Lamouche (1899), Diamandi (1906), Capidan (1932), Papanace (1968)²³.

Ἐκτετατὸς τῶν ἐκλατινισμένων Ἰλλυριῶν ἐκδημεῖ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα²⁴.

Ἡ φυλετικὰ ἐπίμαχη²⁵ καὶ ὀλιγάριθμη πληθυσμιακὴ ἐνότητα τῶν Μεγλενιτῶν Βλάχων, ἐντοπισμένη ἄλλοτε στὸ τριεθνὲς Ἑλλάδος - Σερβίας (σημ. FYROM) - Βουλγαρίας, μετὰ τὶς ἀνταλλαγὲς πληθυσμῶν²⁶,

17. O. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*. I. Paris 1901, 300, 327-328, 356-357. Βλ. καὶ ἀντιφάσεις του, 322 καὶ 324. Πβ. *Revue anthropologique*, 7-9, 1928, 3-4.

18. Βλ. *Grai și Suflet*, 1, 1923-1924, 228 κ.ἔ.

19. Βλ. *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, 5, 1928-1930, 497.

20. I. Siadbei, *Originile dialectelor române*. Iasi 1933, 19.

21. Βλ. *Actes du Colloque international* organisé par le Secrétariat général de l'Association Internationale des Etudes du Sud-Est Européen. Mamai / Roumanie, 1-8 septembre 1968. Bucarest 1970, 253.

22. Βλ. *Graiul Românesc*, 3, 1928, 55, ὅπου συμπεράσματα N. Roman γιὰ τὴν ἄνοδο Βλάχων-Ἀρμάνων, διασπορά τους στὶς βαλκανικὲς χῶρες. Πβ. καὶ Sellier, ἔ.ἄ., 183: «Les bergers valaques étaient, au XIXe siècle encore, beaucoup plus dispersés. On en rencontrait en Serbie orientale, dans la région du Timok, et jusque dans les Carpates de Slovaquie. Ils ont été absorbés ou ont immigré en Roumanie». Ἰχνηλάτησή τους στὴν Οὐγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1993 δὲν ἀπέδωσε. Ἰχνη Ἀρμάνων ἀστῶν σώζονται στὴν Οὐγγαρία.

23. C. Noe et Dr. M. Popesco-Spini, *Les Roumains en Bulgarie*. Craiova 1939. Πβ. Malomir Zaharieff, *Les minorités bulgares en Roumanie*. Paris 1940. Βλ. καὶ Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Ἐπάρχουν Βλάχοι πέρα τῶν ἐλληρικῶν συνόρων;», *Τρικαλινά*, 14, 1994, 495-501, καὶ *Ἀρμανικὰ Χρονικά*, 3, 1995, 20.

24. Ἀκριβῶς τὸ 1898. Εἶναι δὲ γνωστὸ καὶ τὸ ὄνομά του: Antonio U. Búrbur. Πβ. A. Rosetti, *Etudes de linguistique générale*. București 1983, 424.

25. G. Weigand, *Die Aromunen*. I. Leipzig 1895, 249 κ.ἔ. G. Murnu, «Les Roumains de la Bulgarie médiévale», *Balkanica*, 1, 1938, 14-15, καὶ 24.

26. Ἀντ. Δ. Κεραμόπουλλος, *Τί εἶναι οἱ Κουτσόβλαχοι*. Ἐν Ἀθήναις 1939, 26 σημ.

πλὴν μεμονωμένων περιπτώσεων, ἐγκαταλείπει τὸν βαλκανικὸ χῶρο. Οἱ μὲν ἔξιςλαμισμένοι Μεγλενό-Βλάχοι μετακινουῦνται στὴν Τουρκία, ὅπου ἡ τύχη τους²⁷ ἀγνοεῖται, οἱ δὲ χριστιανοί, ποὺ ἐπηρεάσθησαν ἀπὸ τὴ ρουμανικὴ προπαγάνδα, καλοῦνται ἀπὸ τοὺς Ρουμάνους, γιὰ νὰ καλύψουν δημογραφικὰ κενὰ στὰ ρουμανοβουλγαρικὰ μεθόρια²⁸. Στὴ ΒΔ Βαλκανικὴ καὶ ἀκριβῶς στὴ χερσόνησο τῆς Ἰστρίας²⁹ ἀπομένει περίπου μία χιλιάδα Βλάχων, ποὺ ὀνομάζονται ἀπὸ τοὺς γείτονες Tchitchi ἢ Tchiribiri. Εὐρύτερα εἶναι γνωστοὶ μὲ τὸ ὄνομα Ἰστριό-Βλάχοι. Κατὰ τὸν Vukanović, «πρόκειται γιὰ τοὺς τελευταίους ἀπογόνους Βλάχων κτηνοτρόφων, ποὺ εἶχαν διεισδύσει μὲ τὸ ὄνομα Μαυρόβλαχοι διὰ μέσου Βοσνίας, Κροατίας καὶ Δαλματίας μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Τεργέστης»³⁰.

Ἐν τέλει στὴν ἑλληνικὴ χερσόνησο, διάσπαρτοι³¹ δὲ καὶ στὶς βό-

2, κατὰ τὸν ὁποῖο μεταναστεύουν 4.000 οἰκογένειες, ἐνῶ κατὰ C. Evelpidi, *Les Etats balkaniques*. [Paris] 1930, 57 σημ. 2, οἱ οἰκογένειες εἶναι 5.036.

27. Πβ. M. Cazacu - N. Trifon, *Moldavie ex-sovietique: histoire et enjeux actuels suivi de Notes sur les Aroumains...* Acratie, 1993, 187 σημ. 5: «Précisons que la plupart des Mégléno-Roumains de confession islamique ont quitté depuis un bon moment leurs villages pour la Turquie, où on a perdu leurs traces».

28. Πβ. Mihaela Bacu, «Entre acculturation et assimilation: les Aroumains au XXème siècle», *Les Aroumains*. INALCO 1989, 162: «d'abord dans la Dobroujda (sic) alors roumaine, aujourd'hui bulgare, puis dans la région de la Nouvelle Dobroudja (au bord de la Mer Noire)».

29. F. J. Sanković, «Istria, una terra per molte etnie», *Etnie*, 4, 1982, 18 κ.έ.

30. Πβ. *L'Ethnographie*, 56, 1962, 18.

31. Βλ. N. Densusianu, *Macedo-Româniî din Croatia și Slavonia* (după fântâni oficiale contemporane). București 1880. A. Marienescu, *Ilirii, Macedo-Româniî și Albanezii*. București 1904. I. Nenițescu, *De la Româniî din Turcia Europeană. Studiu etnic și statistic asupra Aromânilor*. București 1905. Isidor Ieșan, *Româniî din Bosnia și Herțegovina în trecut și în prezent*. București 1905. T. Filipescu, *Coloniile române din Bosnia. Studiu etnografic și antropogeografic*. București 1906. N. Burileanu, *I Romeni di Albania*. Bologna. Ed. L. Andreoli, 1912. R. Fava, *I Rumeni dei Balcani, l'Albania e l'Italia*. *CRum*, 1913, 6. Benedeto de Luca, *Gli Albanesi, i Macedo-Romeni e gli interessi d'Italia nei Balcani*. Roma 1913. I. Caragiani, *Studii istorice asupra Românilor din Peninsula Balcanică*. București 1929. V. Diamanti - Aminceanul, *Româniî din Peninsula Balcanică*. București 1938. E. Petrovici, *Româniî din Serbia occidentală*. Cluj-București. *Daco-Romania*, 9, 1936-1938, 224 κ.έ.

Στὰ προηγούμενα δημοσιεύματα ἀποσκοπεῖται συστηματικὰ ἡ παρουσίαση ὡς Ρουμάνων καὶ τῶν λατινοφώνων τῆς Βαλκανικῆς, δηλαδὴ τῶν Βλάχων-Ἀρμάνων, ποὺ ἀπομένουν, ἀφοῦ τὰ λείψανα τῶν Ἀσσανιδῶν ἀπὸ αἰῶνων διέφυγαν βόρεια τοῦ Δουνάβεως καὶ ὁ τελευταῖος τῶν Ἰλλυριοβλάχων ἐκοιμήθη ἐν εἰρήνῃ τὸ 1898. Ὁ μεγαλοϊδεατισμὸς τῶν Ρουμάνων καλύπτει τὴ Βαλκανικὴ μὲ κάποιες ἐξαιρέσεις ζωνῶν καὶ τείνει, πρὸ τῆς πλή-

ρειες βαλκανικές χώρες καὶ στὴ Ρουμανία, σώζονται οἱ Βλάχοι, ποὺ αὐτοαποκαλοῦνται Ἀρμάνοι.

Τί εἶναι φυλετικά οἱ Βλάχοι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἐλληνικῆς διασπορᾶς — οἱ Ἀρμάνοι.

Τὸ ὄνομα Ἀρμάνοι παράγεται ἀπὸ τὸ προθετικὸ α-, πανάρχαια ἐλληνικό³², καὶ ρωμάνοι, μὲ συγκοπὴ τοῦ ω. Ἀντιστοιχεῖ δὲ στὸν τύπο Ἀρμανία, μὲ τὸν ὁποῖο κατὰ τοὺς μέσους χρόνους οἱ Ἕλληνες ἀποκαλοῦν τὴν χώρα τους, ὅπως ἀποκαλύπτει ὁ διάσημος Ρῶσος βυζαντινολόγος ΑΙ. Vasiliev³³.

Γιὰ καμμία ἄλλη κατηγορία λατινοφώνων δὲν σώζονται σαφέστερες μαρτυρίες, οἱ ὁποῖες ἀφοροῦν στὴν καταγωγή τους. Κατὰ πρῶτον ὁ Βυζαντινὸς χρονογράφος τοῦ βου αἰῶνα Ἰωάννης Λυδός, αὐτόπτης μάρτυρας τῆς γλωσσικῆς καταστάσεως τῶν περιφερειῶν τοῦ ἀνατολικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, βεβαιώνει τὴν ἐξιτάλιση - ἐκλατίνιση Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι δὲν φέρουν τὸ ὄνομα Βλάχοι, ἀμάρτυρο ἀκόμη, ἀλλὰ τὸ κοινὸ Ρωμαῖοι, κανονικὸ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες ρωμαιοκρατίας, ὅπως τονίζει καὶ ὁ Ρουμάνος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Bochum Cicerone

ρους κιόλας ἀνεξαρτησίας τους, στὴν «ἔνωση ὅλων τῶν Ρουμάνων μὲ τὴν Ρώμη»! Βλ. Benedeto de Luca, *Gli Aromeni*, Nel Nuovo Asseto Balcanico. Roma 1919, 63. Oct. Barlea, *La Roumanie et Rome sous le prince Alexandre I. Cuza (1859-1866)*. Societas Academica Dacoromana. *Acta historica*, 1, 1959, 103-280. Δὲν πρόκειται γιὰ διακηρύξεις περιθωριακῶν ἀλλὰ γιὰ δραματισμοὺς διασῆμων Ρουμάνων, Μ. Kogalniceanu, Ν. Kretzulesco. Τὸ δὲ ὄνειρο διαρκεῖ. Βλ. Ν. Iorga, *Orizzonte italiano. Tradizioni nel sud-est europeo e missione latina*. Bucarest 1940.

32. W. F. Wyatt, *The Greek prothetic vowel*, Cleveland 1972.

33. Α. Α. Vasiliev, *Byzance et les Arabes*. II. Bruxelles 1950, 399 κ.έ. Πβ. D. Α. Zakythinos, Roma-Ῥωμανία... *Beiträge zu einem Lexikon historischer Grundbegriffe*. Sonderdruck aus dem Internationalen Jahrbuch für Geschichtsunterricht 1959 /60. Braunschweig, 89: «Les Grecs appellent leur pays *Armania* (Romania)...». Δὲν ὑπάρχει τὸ παραμικρὸ σχόλιο γιὰ τὸ ἔθνωνύμιο Ἀρμανία σὲ σχέση μὲ Ἀρμάνους στὴν τεράστια ἀντίστοιχη ρουμανικὴ βιβλιογραφία, ὅπως ἐπίσης γιὰ τὸ «Ῥωμανία» τῶν ἐλληνοφώνων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Πβ. Κ. Ν. Σάθας, *Χρονικὸν ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου ἢ ἱστορία Ἀμφίσσης, Ναυπάκτου, Γαλαξειδίου, Λοιδωρικίου καὶ τῶν περιχώρων*. Ἐν Ἀθήναις 1865 (ἀνάτ. ἄνευ τινὸς ἀλλοιώσεως ἐπιμελεία Συνδέσμου Γαλαξειδιωτῶν. Ἐν Ἀθήναις 1914), 203: «οὐλὴ τὴν Ἑλλάδα, ποῦ τὴν ἐλέγασιν Ῥωμανία»! Προσφορὰ Ἑλλήνων εἶναι τὸ σημερινὸ ἔθνωνύμιο τῆς ἄλλοτε Δακίας, ὅπου βραχύβια ὑπῆρχε, ἀλλὰ ἐνωρὶς ἔπαθε σημασιολογικὴ μεταβολὴ μὲ χαρακτῆρα ὑποτιμητικὸ, σκωπτικὸ, καὶ ἔπαυσε νὰ χρησιμοποιεῖται. Βλ. Ἀχ. Λαζάρου, «Ἡ συμβολὴ τοῦ Αἰγαίου στὴ γένεση τῆς Ρουμανίας. Ἡ περίπτωση τῆς Χίου: Διάκονος Κορέσης», *Παρνασσός*, 32, 1990, 290-308.

Poghirc³⁴. Τὸ ἀποκαλυπτικὸ ἀπόσπασμα τοῦ Ἰ. Λυδοῦ εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἐξῆς: «Νόμος ἀρχαῖος ἦν πάντα μὲν τὰ ὀπωσοῦν πραττόμενα παρὰ τοῖς ἐπάρχοις, τάχα δὲ καὶ ταῖς ἄλλαις τῶν ἀρχῶν, τοῖς Ἰταλῶν ἐκφωνεῖσθαι ρήμασιν... τὰ δὲ περὶ τὴν Εὐρώπην (δηλ. Βαλκανικὴν) πραττόμενα πάντα τὴν ἀρχαιότητα διεφύλαξεν ἐξ ἀνάγκης, διὰ τὸ τοὺς αὐτῆς οἰκήτορας καίπερ Ἑλληνας ἐκ τοῦ πλείονος ὄντας, τῇ τῶν Ἰταλῶν φθέγγεσθαι φωνῇ, καὶ μάλιστα τοὺς δημοσιεύοντας»³⁵. Πέρα τῆς ἐκλατινίσεως Ἑλλήνων στὸ προηγούμενο χωρίο παρέχεται καὶ ἡ ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσα πληροφορία, ὅτι οἱ Ἕλληνες ὑπερτεροῦν καὶ δημογραφικὰ στὴ Βαλκανικὴ. Τόσο γιὰ τὸ πρῶτο ὅσο καὶ γιὰ τὸ δεύτερο μέρος τῆς μαρτυρίας ἐπιχειρεῖται ἐσκεμμένα ἢ ἀφελῶς ἄλλοτε μὲν ἢ ἀπάλειψη τῆς λέξεως Ἑλληνας, ὅπως συστηματικὰ πράττει ἐκ προθέσεως σὲ ἀλλεπάλληλα δημοσιεύματα ὁ ἀκαδημαϊκὸς καὶ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Βουκουρεστίου H. Mihăescu³⁶, ἄλλοτε δὲ ἡ ἀμφισβήτηση τοῦ

34. C. Poghirc, «Romanisation linguistique et culturelle dans les Balkans», *Les Arroumains*. INALCO, 1989, 11.

35. Ἰ. Λυδός, *Περὶ τῶν ἀρχῶν*, 261, 68 (Bonn).

36. Βλ. H. Mihăescu, *Limba latină în provinciile dunărene ale Imperiului roman*. București 1960, 39. Id., Die lateinische Sprache in Südosteuropa. *Zeitschrift für Balkanologie*, 6, 1968, 128-136. Id., «Byzance foyer du rayonnement de la culture romaine et de la langue latine dans le Sud-est de l'Europe», *Βυζαντινά*, 6, 1974, 217-226. Id., *La langue latine dans le Sud-est de l'Europe*. Editura Academiei. București, «Les Belles Lettres». Paris 1978, 55: «Joannes, un dignitaire portant le titre de *praefectus praetorio*, essaya en 540 d'introduire le grec dans l'administration des parties européennes de l'Empire d'Orient, mais sa tentative échoua parce que les habitants de ces régions parlaient latin». Δὲν μνημονεύει τὴ λέξη «Ἑλληνας» δίπλα στὴ λέξη «habitants», ὥστε οἱ ἀναγνώστες νὰ καταλάβουν ὅτι οἱ κάτοικοι, οἱ πλείονες τῆς Βαλκανικῆς, ποὺ ὁμιλοῦν λατινικὰ σύμφωνα μὲ τὸ πρωτότυπο κείμενο τοῦ Ἰ. Λυδοῦ, εἶναι Ἕλληνες. Συνεχίζει δὲ τὴν πλαστογραφία καὶ στὴ σημείωση 7: «Ioanni Lydi De magistratibus, III 68: διὰ τὸ τοὺς τῆς Εὐρώπης οἰκήτορας τῇ τῶν Ἰταλῶν φθέγγεσθαι φωνῇ. L'auteur a écrit sa lettre vers l'an 552». Ἐνδιαφέρων εἶναι καὶ ὁ μοναδικὸς ἐλιγμός του. Βλ. id., «La lingua latina e la lingua greca nell'impero bizantino», *Atene e Roma N.S.*, 18, fasc. 3-4, 1973, 145, ὅπου, ἐνῶ σὲ σημείωση ἀποδίδει πιστότατα τὸ πρωτότυπο «διὰ τὸ τοὺς αὐτῆς οἰκήτορας καίπερ Ἑλληνας ἐκ τοῦ πλείονος ὄντας, τῇ τῶν Ἰταλῶν φθέγγεσθαι φωνῇ», στὸ κείμενο τοῦ ἄρθρου τοῦ ὁ ἀκαδημαϊκὸς Mihăescu ἐξαφανίζει τοὺς «Ἑλληνας»! «Nell'anno 540 il grande dignitario Giovanni di Cappadocia tentò di introdurre la lingua greca nell'amministrazione delle zone europee dell'impero, ma vi riuscì solo parzialmente, perché molti abitanti delle regioni danubiane parlavano latino». Ἡ ἐπιστημονικὴ δεοντολογία δολοφονεῖται «ἀκαδημαϊκά»: μὲ τὴν ἀπόκρυψη τῆς λέξεως «Ἑλληνας» ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ ἄρθρου, μὲ συρρίκνωση τοῦ «πλείονος» σὲ «πολλοῦ» καὶ μὲ τὴν προσθήκη «delle regioni danubiane», ἀνύπαρκτες στὸν Ἰωάννη Λυδό, ἀλλὰ ἀναγκαῖες στὸν ἀκαδημαϊκὸ γιὰ τὴν ἐμφύτευση λατινοφώνων στὰ παραδουνάβια λόγῳ ἀμφισβήτησεως τῆς αὐτοχθονίας τῶν Ρουμάνων

δυνατοῦ ἐκλατινίσεως Ἑλλήνων ἢ ἐγκυρότητας τῆς πληροφορίας, ὅπως γίνεται περισσότερο ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ πλευρά, μὲ τὸ αἰτιολογικὸ τῆς ἀνωτερότητας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας καὶ κατὰ συνέπειαν τῆς δῆθεν μὴ ὑποχωρήσεώς της πρὸ τῆς κατώτερης λατινικῆς. Ἐν τούτοις, κατὰ τὸ διάστημα τοῦ μεσοπολέμου τὸ παράδοξο τοῦτο «ἀξίωμα» καταρρίπτεται ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Σορβόνης F. Lot³⁷. Ὁμολογουμένως δὲ ταχύτερα καθίσταται κανεὶς κάτοχος τῆς φτωχότερης γλώσσας³⁸.

Προσφυέστατα, λοιπόν, ὁ Ρουμάνος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Κοπεγχάγης E. Lozovan³⁹ ἀπορρίπτει ἀπερίφραστα ἐξαίρεση τῆς ἑλληνικῆς καὶ ὑπερθεματίζει ὅσα ἀναφέρει ὁ Ἰωάννης Λυδός, τὰ ὅποια δέχεται καὶ ὁ ὁμότιμος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Ἀπ. Ε. Βακαλόπουλος: «Τὴν ἀπόδειξη μᾶς τὴ δίνει ὁ σύγχρονος τοῦ Ἰου-

ἀπὸ τοὺς Οὔγγρους. Ὅμως οὐδὲν κρυπτόν ὑπὸ τὸν Ἥλιον! Διότι, κατὰ τὸν Ἰωάννη Λυδό, οἱ «molti abitanti» εἶναι Ἕλληνες ἰταλόφωνοι-λατινόφωνοι. Βλ. καὶ Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Λατινικὴ καὶ Ἑλληνικὴ μεταξὺ τῶν δύο ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῶν Συνόδων (325-787)», *Νίκαια. Ἱστορία - Θεολογία - Πολιτισμὸς 325-1987. Ἱερὰ Μητρόπολις Νικαίας*. Νίκαια 1988, 118-126.

37. F. Lot, *Les invasions barbares et le peuplement de l'Europe*. I. Paris 1937, 224.

38. Αὐτὸ γίνεται κατανοητό, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψη ὅτι τὸ 1025 ὁ πληθυσμὸς τῆς αὐτοκρατορίας μὲ Μικρασία καὶ Εὐρώπη (Βαλκάνια) ὑπολογίζεται σὲ 20.000.000 καὶ ὅτι «τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο ἔφτανε, κατὰ προσέγγιση, τὰ 10.000.000». Πβ. Τηλ. Κ. Λουγγῆς, «Ἡ θέση τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὸ Μεσαιωνικὸ Βυζάντιο», *Ἑβδομάδα μελέτης ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ πολιτισμοῦ*. Αἴγινα, Αὐγούστος 1977, 41. Ἄρα προσθέτοντας τὰ ἑκατομμύρια τῶν «Τούρκων» καὶ τῶν Βαλκανίων, ποὺ σήμερα φθάνουν περίπου τὰ 100.000.000, προβάλλει ἀνάγλυφα καὶ ἀβίαστα ὁ ἀριθμὸς Ἑλλήνων ἐξισλαμισμένων, ἐκβουλγαρισμένων, ἐκσλαβισμένων καὶ ἐξαλβανισμένων. Τῶν τελευταίων εἶναι δυνατὴ ἡ παρακολούθηση ἀλλαξογλωσσίας καὶ ἀλλαξοπιστίας. Βλ. René Riaux, *Δυστυχημένη Βόρειος Ἡπειρος*. Μετάφραση Ἀγόρω (Ρίτα) - Ἐλισάβετ Ἀχ. Λαζάρου. Ἀθήνα ἄ.χ., 22, 121 κ.ἄ. Ἐ. Λυκούρη-Λαζάρου, *Τὰ Ἀρχεῖα στὸ νεοελληνικὸ κράτος ἕως τὴν ἰδρυση τῶν Γενικῶν Ἀρχείων (1821-1914)*, Ἀθήνα 1991, 66, 78 σημ. 18, 79 σημ. 19. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Ἀλβανία», *Νέα Ἑστία*, 136, 1994, 83. Χάρτη μὲ τὰ ὅρια τῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὸ 1025 βλ. ἐν G. Ostrogotsky, *Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους*. II. Μετάφραση: Ἰωάννης Παναγόπουλος. Ἐπιστημονικὴ ἐποπτεία: Εὐάγγελος Κ. Χρυσός. Ἱστορικὲς Ἐκδόσεις Στέφανος Βασιλόπουλος. Ἀθήνα 1979, μεταξὺ σελ. 192-193. Τὴν ἀριθμητικὴ δύναμη τοῦ Ἑλληνισμοῦ γιὰ τὰ μέσα τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. καὶ τὸ 950 μ.Χ. δίνει ἀντίστοιχα σὲ 20 ἑκατομμύρια καὶ 17 ἑκατομμύρια ὁ Στυλ. Β. Πρωτονοτάριος, *Ὁ μέγας ἐθνικὸς κίνδυνος. Διδάγματα ἐκ τῆς Ἱστορίας*, Ἀθήναι 1923, 10 καὶ 11. Τοὺς Ἕλληνες τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, τὸ 1815, ὑπολογίζει σὲ 15 ἑκατομμύρια ὁ Ἀνδρέας Δενδρινός, *Ἑλλάδα ξύπνα, Ἐλεύθερη Σκέψις*. [Ἀθήνα ἄ.χ.], 41. Ἐσφαλμένα διαχωρίζονται οἱ Βλάχοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, ὅταν μάλιστα μνημονεύονται Ρουμάνοι.

39. Πβ. E. Lozovan, «Byzance et la Romanité Scythique», *RER*, 5-6, 1960, 221, 223.

στινιανοῦ Ἰωάννης Λυδὸς στὸ *Περὶ ἀρχῶν τῆς Ρωμαίων πολιτείας* ἔργο του, ὅπου γράφει ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τῆς αὐτοκρατορίας, ἂν καὶ οἱ περισσότεροι ἦσαν Ἑλληνες, μιλοῦσαν τὰ λατινικά, *πρὸ πάντων οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, ἦταν δηλαδή λατινόφωνοι ἢ καὶ δίγλωσσοι*»⁴⁰.

Ἐξ ἴσου σαφεῖς εἶναι καὶ οἱ ἐπιγραφικὲς μαρτυρίες. Μὲ βάση τὴ μελέτη τοῦ ἐπιγραφικοῦ ὕλικου ὁ Bruno Helly τεκμηριώνει διάδοση τῆς λατινικῆς σὲ θεσσαλικὲς περιοχὲς (Φερῶν-Βελεστίνου καὶ Περραιβίας): «Ἀπὸ τὶς ἐπιγραφὲς προκύπτει ὅτι ἀπὸ τὸν 1ο αἰ. π.Χ. πολλαπλασιάζονται οἱ Ἑλληνες ποὺ φέρουν λατινικὰ ὀνόματα: Σαλβία, Σεκοῦνδα, Μάρκος, Σεβῆρος... φαίνεται ὅτι σταδιακὰ συγκροτήθηκε ὄχι μόνο στὶς πόλεις, ἀλλὰ καὶ στὴν ὑπαιθρο, μιὰ κατηγορία Θεσσαλῶν πολὺ βαθύτερα ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴ λατινικὴ γλῶσσα...»⁴¹. Στὸ δὲ πρωτότυπο

40. Πβ. Ἀποστ. Ε. Βακαλόπουλος, Ὁ γλωσσικὸς ἐκλατινισμὸς τῶν κατοίκων τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας. *Ἱστορία τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὰ προϊστορικὰ χρόνια ὡς τὸ 1912*. ΕΜΣ, Θεσσαλονίκη 1983, 49. Στὴν ἴδια ἀξιολόγηση τοῦ χωρίου τοῦ Ἰ. Λυδοῦ προβαίνει ἤδη ἀπὸ τὸ 1961 ὁ Βακαλόπουλος, *Ἱστορία Ν.Ε.*, I, 36: «Ἡ τελευταία ἔκφρασις «καὶ μάλιστα τοὺς δημοσιεύοντας» δείχνει πολὺ καθαρὰ ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν (κοντὰ στὰ ἑλληνικά) μιλοῦσαν λατινικά, ἦταν δηλαδή λατινόφωνοι ἢ καὶ δίγλωσσοι. Ἡ γενικὴ αὐτὴ παρατήρησις τοῦ Λυδοῦ δὲν ἀποκλείει καθόλου, ἀντίθετα ἐνισχύει τὴν πιθανότητα ὅτι οἱ κάτοικοι ὀρισμένων περιοχῶν, ἰδίως ἀπομονωμένων τῆς ὑπαιθρου, εἶχαν χάσει τελείως τὴν γλῶσσα τους καὶ μιλοῦσαν μόνον λατινικά». Ἀπόλυτη πίστις στὴν πληροφορία τοῦ Ἰ. Λυδοῦ δίνουν οἱ γνῶστες τοῦ θέματος, ὅπως ὁ καθηγητὴς Κων. Βαβοῦσκος. Τὴν βαρύνουσα σημασία τοῦ συγκεκριμένου χωρίου παραγνωρίζουν οἱ ἄσχετοι ἢ τοῦ ἀφαιροῦν ὅ,τι ἀφορᾷ στὸν Ἑλληνισμὸ ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ προδιαγεγραμμένες ἀνεπιστημονικὲς σκοπιμότητες, ὅπως ὁ Mihăescu. Ὁ Ἰ. Λυδὸς ἀποτελεῖ πολύτιμη πηγή. Διότι πέρα τῆς ἰδίας ἀντιλήψεως ἀπὸ ἐπιτόπια ἔρευνα ἔχει γνώση καὶ τῆς προγενέστερης ἱστοριογραφίας, ὅπως εἶναι τὰ *Γετικά*, ἱστορία τῶν προγόνων τῶν Ρουμάνων, τῆς ὁποίας συγγραφέας εἶναι ὁ Ἑλληνας Titus Statilius Crito. Βλ. *Dictionar de istorie veche a României*, București 1976, λ. Criton. Σημαντικὸ δὲ μέρος τῶν *Γετικῶν* σώζει ὁ Ἰωάννης Λυδός, γιὰ τὸν ὁποῖο βλ. J. Fr. Schultze, *Quaestiones Lydianae*, Greifswald 1862. K. Witting, *Quaestiones Lydianae*. Königsberg 1910. E. Stein, *Histoire du Bas-Empire*. II. Paris-Bruges 1949 (ἐπανεκδ. Amsterdam 1968), 729-734 καὶ 838-840. T. F. Carney, *Bureaucracy in Traditional Society Romano-Byzantine Bureaucracies viewed from within*. 3 vol. Lawrence (Kansas) 1971. J. R. Martindale, *The Prosopography of the Later Roman Empire*. II (A.D. 395-527). Cambridge 1980, 612-615. Ἐπίσης βλ. *Ktema*, 7, 1982, 195, *Les Etudes Classiques*, 49, 1981, 38. Παντελῶς ἀνενημέρωτος οὔτε τὰ αὐτονόητα κατανοεῖ, μάλιστα δὲ ἀποτολμᾷ νὰ ἐμφανίζεται καὶ τιμητῆς ὁ Δ. Π. Δημόπουλος, *Ἡ καταγωγὴ τῶν Ἑλλήνων*. [Ἀθήνα] 1994, 234 σημ. β. Σὲ περίπτωση νέου συγγραφικοῦ ἀτοπήματος δὲν πρέπει νὰ ἀγνοηθοῦν τὰ λόγια τοῦ Θουκυδίδου. Βλ. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Βλάχικος Γάμος», *Ἡ Καθημερινή*, 5.3.1982 (Μικρὸ ἐπιστολιμαῖο μελέτημα).

41. Br. Helly, Θεσσαλία. *Ἱστορία Ἑλληνικοῦ Ἔθνους (IEE)*, Ἐκδ. Ἀθηνῶν, Α.Ε.), 6, 1976, 183.

γαλλικὸ κείμενό του ὁ Helly τοὺς Ἀρμάνους τῆς Θεσσαλίας ἀναγνωρίζει σὰν ἐπιβίωση τῶν Θεσσαλῶν, ποὺ ἐπηρεάσθηκαν βαθύτερα ἀπὸ τὴ λατινικὴ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους. Ἐπιγραφικὰ πάλι καὶ ὁ M. Hatzopoulos ἀποδεικνύει ἐκλατίνιση Ἑπειρωτῶν (Φωτικῆς) καὶ Μακεδόνων (Βεροίας)⁴².

Οἱ ἱστορικὲς καὶ ἀρχαιολογικὲς πηγὲς ἐπαληθεύονται καὶ μὲ τὴν ἔρευνα τῆς λατινικῆς τοπωνυμίας στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, τὴν ὁποία ἀποκαλύπτει καὶ ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Βουκουρεστίου Al. Philippide⁴³. Ἐπικαλεῖται δὲ αὐτὴν καὶ ὁ Οὐγγρος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Βουδαπέστης A. Tamás⁴⁴. Σπουδαία εἶναι καὶ ἡ συμβολὴ Ἑλλήνων, στοὺς ὁποίους πρωτίστως συγκαταλέγεται καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς γλωσσολογίας στὸ πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων Ἀντ. Θαβώρης⁴⁵. Πρόσθετα δημοσιεύματα γιὰ λατινικὴ τοπωνυμία στὸν ἑλληνικὸ χῶρο ἀναφέρει ὁ καθηγητὴς Poghirc⁴⁶.

Παράλληλα οἱ Hetzberg⁴⁷, Feyel⁴⁸, Oost⁴⁹, Lozovan⁵⁰, Hammond⁵¹, Eck⁵², Sarikakis⁵³ διαπιστώνουν ἐνεργὸ συμμετοχὴ Ἑλλήνων στὴν ὑπηρεσία, πολιτικὴ-στρατιωτικὴ, τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, οἱ δὲ Lafoscade⁵⁴, Brunialti⁵⁵, Rostovtzeff⁵⁶, Bratianu⁵⁷ κ.ἄ. δημιουργία νησίδων ἢ ζωνῶν λατινοφωνίας στὴν ἑλληνικὴ χερσόνησο.

42. Βλ. *Balkan Studies*, 21, 1980, 90 καὶ σημ. 7, 102-103.

43. A. Philippide, *Originea românilor*. I. Iasi 1925, 437.

44. Βλ. *Archivum Europae Centro-Orientalis (AECO)*, 2, 1936, 73.

45. Βλ. *Μακεδονικά*, 6, 1964-1965, 193-194.

46. Poghirc, *Romanisation...*, 36.

47. Γουσταῦος Φρειδερίκος Χέρτσβεργ, *Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας ἐκτιθεμένη κατὰ τὰς πηγὰς*. Μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ Π. Καρολίδου. Ἀθῆναι 1902. Β', Κεφ. 1, 62-64.

48. Βλ. *Bulletin de Correspondance Hellénique (BCH)*, 60, 1946, 187.

49. S. I. Oost, *Roman Policy in Epirus and Acarnania in the age of the roman conquest of Greece*. Dallas, 1954, 13.

50. Βλ. *Romania (New York)*, 5, 1960, n° 48.

51. Βλ. *Journal of Roman Studies (JRS)*, 56, 1966, 53. Ἐπίσης N.G.L. Hammond, *Epirus*, Oxford 1967, 615, 630.

52. Βλ. *IEE*, 6, 1976, 55.

53. Th. Sarikakis, «Des soldats Macédoniens dans l'armée romaine», *Ἀρχαία Μακεδονία. II*, Θεσσαλονίκη 1977, 438.

54. Βλ. J. Psichari, *Etudes de Philologie néo-grecque. Recherches sur le développement historique du grec*, Paris 1892, 100-101.

55. A. Brunialti, *Le nuove provincie italiane...*, Torino 1921, 19.

56. Βλ. *Revue Internationale des Etudes Balcaniques (RIEB)*, 1-2, 1934-1935, 394-395.

57. G. I. Brătianu, *Une énigme et un miracle...*, Bucarest 1942, 67.

Ἄρα τὰ κατὰ καιροὺς γραφόμενα μὲ παρερμηνεῖες χωρίων Βυζαντινῶν χρονογράφων⁵⁸ καὶ ποικιλωνύμων Χρονικῶν⁵⁹ γιὰ μὴ ἑλληνικότητα τῶν Ἀρμάνων λόγῳ καθόδων ἀπὸ βορρᾶ (Δούναβι, Δακία)⁶⁰, προ-

58. Βλ. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Ἡ ἐξέγερση τῶν Λαρισαίων τὸ 1066 καὶ ἡ ἐθνολογικὴ παρερμηνεία τῶν σχετικῶν χωρίων τοῦ Κεκαυμένου», *Θεσσαλικά Χρονικά*, 11, 1976, 90-119.

59. Πβ. *Revue d' Histoire Comparée (RHC), Etudes hongroises*, 23, 1945, 129 σημ. 1, ὅπου ὁ Gyóni τονίζει: «On a écarté d'avance des sources comme la chronique "Nestor", dont les données ne se rapportent pas aux Vlaques ainsi que les *Gesta Hungarorum* d'Anonymus, qui confondent la situation de 1200 avec l'histoire du IXe siècle». Ἐν τούτοις Ρουμάνοι συγγραφεῖς —ἀκόμη καὶ θεολόγοι, λαϊκοὶ καὶ κληρικοὶ— ἐπανέρχονται μὲ ρηξικέλευθην λύση. Ἐφ' ὅσον ἀποκλείεται κάθοδος, ἡ ρουμανικὴ ἀναζητεῖται μὲ τὸ θρακικὸ ὑπόστρωμα, πὺ ἐκτείνεται στὸ Ἰσραήλ, Λίβανο, Κύπρο, Τουρκία, Οὐκρανία, Πολωνία, ἀνατολικὸ τμήμα Γερμανίας, Σλοβακία, Τσεχία, ἀνατολικὸ τμήμα Ἑλβετίας, Αὐστρία, Οὐγγαρία, Ἰταλία, Ρουμανία καὶ Βαλκανικὴ μὲ ἐξαιρέση τὴν Πελοπόννησο καὶ τὰ νησιά! Συγγραφέας πολυγραφώτατος εἶναι ὁ διάκονος P. I. David, πὺ προφανέστατα «λειτουργεῖ» μὲ τὶς γραφῆς Iosif Constantin Drăgan, *Noi, tracii. Istoria multimilenară a neamului românesc*. Editura Scrisul românesc. Craiova 1976. Id., *We, the Thracians and our multimillenary history*. I. Milano 1976. Id., *Idealuri și destine. Eseu asupra evoluției conștiinței europene*. Editura Cartea Românească. București 1977. Αὐτὰ βέβαια δὲν ἐκφράζουν τὴ ρουμανικὴ ἐπιστήμη. Βλ. σχόλιο C. Poghirc στὸ *Lupta*, 22.9.85. Τὸν συνταρακτικὸ χάρτη βλ. *Biserica Ortodoxă Română (BOR)*, 96, 1978, 1084. Κατὰ τὴν ἴδια ἀντίληψη βλ. βλαχολογικὸ ἄρθρο τοῦ κληρικοῦ Iulian Miculescu, *BOR*, 102, 1984, 66 κ.έ. Ἀνασκευὴ αὐτῶν βλ. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Θρακολογία καὶ ζήτημα καταγωγῆς τῶν Βλάχων-Ἀρωμούνων», *Τρικαλινά*, 5, 1985, 47-77. Ὡστόσο κυκλοφορεῖται ἀκόμη φορέας τῶν ρουμανικῶν ἐθνικιστικῶν φληναφημάτων περὶ θρακικῆς προελεύσεως καὶ τῶν Βλάχων τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου. Εἶναι ὁ ὑπομηχανικὸς Γ. Παδιώτης. Βλ. *Ἡ Ἐρευνα (Τρικάλων)*, 7.2.1986, *Zborlu a nostru*, 19, 1988, 69, *Cuvantul Romanesc*, Septembrie 1990, 24 καὶ αὐτόθι, Martie 1991, 20, ὅπου δὲν περιορίζεται στὴν προβολὴ τῶν προπαγανδιστικῶν περιτωμάτων, ἀλλὰ ὁμιλεῖ καὶ γιὰ γενοκτονία τῶν Βλάχων στὴν Ἑλλάδα, ὅχι μόνον πολιτισμικὴ ἀλλὰ καὶ ἐθνικὴ! Τὰ ἀποκαλυπτήριά του ἐν Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Βλαχολογία καὶ ἐρασιτεχνισμός», *Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο 1990*, 267-273. Καίρια δέ, τὸ 1948, καὶ ἀποστομωτικὰ ἀπαντᾷ στὴ ρουμανικὴ πρόκληση ὁ Θεοδόσης Κ. Σπεράντσας, *Τὰ περισωθέντα ἔργα τοῦ Ἀργύρη Φιλιππίδη*, Ἀθῆναι 1978, 323-324, ἀπόγονος τοῦ Δανιὴλ Φιλιππίδη, «τὸν ὁποῖον οἱ Ρωμοῦνοι τὸν διεκδικοῦν ὡς ἰδικόν τους, καὶ τὸν θεωροῦν ὡς ἐθνικόν τους ἱστορικόν, τοῦτο, ἐπειδὴ ὁ Δανιὴλ Φιλιππίδης συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν πρώτην ἱστορίαν τῆς Ρουμανίας, τὴν ὁποίαν καὶ ἐξέδωκε κατὰ τὸ ἔτος 1816 εἰς τὴν Λειψίαν εἰς δύο τόμους... Ἄς μὴ λησμονοῦμεν ὅμως σήμερον, ὅτι πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως οἱ Ἕλληνες εἶχον κατὰ πυκνοτάτους ὁμίλους μεταναστεύσει εἰς τὰς Παραδουναβείους χώρας, καὶ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκεῖ ἐγκατεστημένων ὁμοεθνῶν μας ἦτο μεγαλύτερος κατὰ πολὺ τοῦ ἐνὸς ἑκατομμυρίου». Φυσικὰ δὲν ἔμειναν ἀδρανεῖς καὶ οἱ γείτονες τῆς Ρουμανίας. Βλ. *Ființa Românească*, 6, 1967, 50.

60. Βλ. *Balkanica*, 7, 1944, 81, ὅπου κατὰ τὸν S. Dragomir εἶναι ἀλήθεια ὅτι οὔτε οἱ ἱστορικὲς πηγές, πὺ ἀναφέρονται στὸ βουλγαρικὸ ἔδαφος οὔτε ἐκεῖνες στὴ Σερβία δὲν μᾶς ἔχουν διασώσει κάποια μαρτυρία γιὰ μετακινήσεις ρουμανικοῦ πληθυσμοῦ.

ελεύσεως ἀπὸ Ἀνατολή (Μεσοποταμία)⁶¹ καὶ Δύση (Ἰταλία)⁶² ἢ ἀπὸ Ἰλλυριούς, Κέλτες⁶³ κ.ἄ. ἀποτελοῦν ἀπλῆς εἰκασίες ἢ ἀβάσιμες θεωρίες καὶ τὸ χειρότερο φληναφήματα συγγραφικῆς ματαιοδοξίας ἢ τὸ χεῖριστο σκόπιμα, κατ' ἐπιταγὴν, σκαλαθύρματα. Διότι προσκρούουν στὰ πορίσματα τῆς βαλκανικῆς ρωμολογίας, πού ἔρχονται στὸ φῶς μὲ

61. Ὅπως μὲ ὅλα τὰ μέσα ἐπιχειρεῖ στὴν πρόσφατη διδακτορικὴ διατριβή του ὁ ἰατρὸς N. Caranica, *Les Aroumains*, Besançon 1990, 95, 100, 126, 389-390, ἐπικαλούμενος ὡς τεκμήρια, μεταξὺ ἄλλων, καὶ τὰ τοπωνύμια Λάρσα (Λάρισα) καὶ Ζαγόρι (Ζαγορά), τὰ ὁποῖα δῆθεν ἔφεραν σὲ πανάρχαια ἐποχὴ οἱ Βλάχοι ἀπὸ τὴν Ἀνατολή. Ἀλλὰ ἡ Λάρισα τῆς Συρίας καὶ ἡ Λάρισα τῆς Ἀραβίας εἶναι κτίσματα τῶν Σελευκιδῶν. Βλ. Tschericzkow, *Hellenist. Städtegründ*, 63-64, 81 κλπ., καὶ Ἀθηνᾶ, 55, 1951, 307, ὅπου ἐπισήμανση τοῦ Ἰ. Καλλέρη. Ἐξ ἄλλου τὸ Ζαγόρι θεωρούμενο σλαβικῆς, ἐλληνικῆς (Ζάγωνρον χωρίον) λατινικῆς προελεύσεως (H. Mihăescu) δὲν πείθει. Ὅμως ἐπιφέρει σύγχυση, ἡ ὁποία διευκολύνει τὴν ἐπιδίωξη τοῦ σ., δηλαδὴ τὴν ἀπόσπασή τῶν Βλάχων ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμό καὶ τὴν παρουσίᾳ τους ὡς ἐθνότητος ἰδιαίτερης, ὥστε «il serait plus que normal et urgent de sauver du naufrage l'ethnie et la langue aroumaines» (404-405). Ἐπισημαίνει δὲ καὶ τὸ αἴτιο τῆς δῆθεν γενοκτονίας καὶ γλωσσοκτονίας: «L'enseignement public est entièrement dispensé dans la langue dominante» (404). Ἀλλὰ στὴ φλυαρία του γίνεται καὶ ἀποκαλυπτικός, δηλώνοντας ὅτι μόλις τὸ 1985 ἐπέρχεται ἡ ἀφύπνιση τῆς «ἐθνικῆς» (μὴ ἐλληνικῆς, μολονότι γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ἢ βιβλιογραφία, ἐλληνικὴ καὶ ξένη, μάλιστα καὶ ρουμανικὴ ἀφθονεῖ) συνειδήσεως μὲ τὴν ἴδρυση τῆς Πανελλήνιας Ἑνώσεως Πολιτιστικῶν Συλλόγων Βλάχων (ΠΕΠΣΒ): «une prise de conscience ethnique chez les Aroumains se développe depuis quelques années. Ainsi, depuis 1985...» (443). Ἡ προώθηση τῆς ἰδέας ἰδρύσεως ἐπιταχύνεται ἀπὸ κατάλοιπα προπολεμικῆς προπαγάνδας, πού ἔντεχνα παρεμβάλλουν στὸ Καταστατικὸ τὸ ἄρθρο 5, πού ἄρκοῦσε γιὰ τὴν ἀπαραίτητη ὑποψία σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν παράξενη σπουδὴ συντάξεως θρησκευτικῶν καὶ διδακτικῶν βιβλίων Βλαχικῆς τόσο στὸ ἐξωτερικὸ ὅσο καὶ στὸ ἐσωτερικὸ ἀπὸ προσκολλημένα στὸ ἀμαρτωλὸ παρελθὸν ὄργανα ἢ ἀφελεῖς, πού προπαγανδίζουν συνάμα ξενικὴ προέλευση τῶν Ἀρμάνων, ἀκόμη καὶ ἀπὸ Περσία, ὅπως ὁ ἄσχετος μὲ τὸ θέμα Σταῦρος Παρζάλης. Πραγματῶνεται δὲ κατόπιν συχνῶν ἐπισκέψεων προπαγανδιστῶν στὴν Ἑλλάδα, ὅπου βασιλεύουν ἡ ἄγνοια καὶ ἡ ἀδιαφορία, ἀφοῦ τὴν ἔγκαιρη καὶ ἔγκυρη ἐνημέρωση ἀποφεύγουν καὶ οἱ λεγόμενοι ἀρμόδιοι, ὅταν δὲν προσφέρεται ἀπὸ ἐγκαθέτους κομματικούς. Ἐπὶ μῆνες περιμένουν ἀπάντηση ἀπὸ τοὺς ὑπουργοὺ καὶ γενικὸ γραμματέα Ἑσωτερικῶν σὲ κοινὸ σχετικὸ ἔγγραφο ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσὸς καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐνημερώσεως γιὰ τὰ Ἐθνικὰ Θέματα.

62. Ἰταλοὺς θέλει πρόσφατα τοὺς Λαρισινοὺς Βλάχους, ὅποτε κατανοεῖται πλήρως καὶ παλαιότερο ἐρώτημά του «Γιατί νὰ μὴν διδάσκονται καὶ στὰ σχολεῖα τὴν μητρικὴ τους γλώσσα;», ὁ ἰατρὸς Ἀντ. Ρίζος, πού διαμένει στὸ Bochum, παρερμηνεύοντας κατ' ἐξοχὴν τὸν ὄρο «Ἰταλιῶτες» καὶ ἀγνοώντας ἐντελῶς τὶς σαφεῖς ἐρμηνεῖες τοῦ Débuisson. Βλ. *Θεσσαλικὸ Ἡμερολόγιο*, 21, 1992, 37 κ.έ., καὶ *Latomus*, 42, 1983, 544: «Ἰταλοί, c'est-à-dire, manifestement, à des Grecs établis en Italie».

63. Καθὼς καὶ σύνθετα Κελτοῖλλυριούς. Βλ. ὅσα ἀνάκατα ἀραδιάζει γιὰ Σαμαριναίους, Ἀσπροποταμίτες κλπ. ὁ ἰλλυριομανὴς Σ. Ν. Λιάκος, *Ἡ καταγωγὴ τῶν Ἀρμονίων*. Θεσσαλονίκη 1965, 119, 123.

σειρὰ ἐπιστημονικῶν δημοσιευμάτων, ὅπως τῶν Tomatschek⁶⁴, Sacerdoțeanu⁶⁵, Tamás⁶⁶, Dragomir⁶⁷, Gyóni⁶⁸, Lemerle⁶⁹, Cankova⁷⁰ κ.ἄ.⁷¹ Ἡ ἐντοπιότητα ἄλλως τε τῶν Ἀρμάνων εἶναι παραδεκτὴ καὶ ἀπὸ διακεκριμένους ἐπιστήμονες τῆς Ρουμανίας, A. D. Xenopol⁷², V. Pârvan⁷³, T. Parahagi⁷⁴, R. Vulpe⁷⁵, A. Procopovici⁷⁶, Th. Capidan⁷⁷, Maniu⁷⁸ κ.ἄ., καθὼς καὶ ἄλλων χωρῶν, R. Pinon⁷⁹, Wace-Thompson⁸⁰, L. Niederle⁸¹, Fr. Taillez⁸², T. Vukanović⁸³, M. Sivignon⁸⁴, A. Failler⁸⁵ κ.ἄ.

Ἐν τούτοις δὲν λείπουν καὶ Ἑλληνες, ποὺ ἐμμένουν σὲ παρωχημένες ἀντιλήψεις, ἂν καὶ ὄχι μόνον γιὰ τὴν αὐτοχθονία ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἑλληνικότητα τῶν Ἀρμάνων ὑπάρχουν καὶ ἑλληνικὰ ἐγκυρότατα βοηθήματα, τῶν ὁποίων σπανίως καὶ τεχνηέντως γίνεται μνεία στὴν ἀντιστοιχὴ ρουμανικῆ βιβλιογραφία. Βέβαια αὐτὸ δὲν ἐκπλήσσει διόλου,

64. Βλ. *Sitzungsber. d. phil. hist. Cl. d. Kais. Akad. d. Wiss.*, 99, Bd. Wien, 1882, 493-494.

65. Βλ. *Mélanges de l'Ecole Roumaine en France*, 7, 1928, 170.

66. *AECO*, 2, 1936, 364.

67. *Balcania*, 7, 1944, 81.

68. *RHC*, 3, 1945, 171.

69. P. Lemerle, *Prolégomènes à une édition critique et commentée des «Conseils et Récits» de Kekaumenos*. Bruxelles, 1960, 75.

70. *Byzantinobulgarica*, 1, 1962, 300, καὶ *Linguistique Balkanique*, 6, 1963, 94 σημ. 5.

71. *RHC*, 6, 1928, 271, καὶ Fr. Altheim, *Geschichte der Hunnen*, II. Berlin 1960, 238 σημ. 77.

72. A. D. Xenopol, *Les Roumains...*, Paris 1903, 38. Id., *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, II. București 1914, 133.

73. V. Pârvan, *Sulle origini della civiltà romena*, Roma 1922, 4.

74. *Grai și Suflet*, 1, 1923, 97.

75. *Ephemeris Dacoromana (ED)*, 3, 1925, 166-167, καὶ *Mélanges de l'Ecole Roumaine en France 1929*, 341.

76. *Balcania*, 1, 1938, 59-60.

77. *Langue et Littérature*, 2, 1943, 243 κ.ἔ., καὶ 6, 1946, 5 κ.ἔ.

78. *Cahiers Sextil Puscariu (CSP)*, 1, 1952, 213.

79. R. Pinon, *L'Europe et l'Empire Othoman*. Paris 1909, 115-116.

80. Alan J. B. Wace - Maurice S. Thompson, *Οἱ Νομάδες τῶν Βαλκανίων*. Εἰσαγωγὴ-σχόλια Νίκος Κατσάνης. Μετάφραση Πάνος Καραγιῶργος. Ἔκδοσι Φιλολογικοῦ Ἱστορικοῦ Λογοτεχνικοῦ Συνδέσμου (Φ.Ι.ΛΟ.Σ.) Τρικάλων, Θεσσαλονίκη 1989, 274.

81. L. Niederle, *Manuel de l'antiquité slave*, Paris 1923, 63.

82. *CSP*, 1, 1952, 317.

83. *L'Ethnographie*, 56, 1962, 11-49.

84. M. Sivignon, *Les pasteurs du Pinde septentrional*, Lyon [1969], 29.

85. Πβ. *Revue des Etudes Byzantines (REB)*, 46, 1988, 259: «Les Aroumains sont des autochtones latinisés par l'occupation romaine de la Macédoine...».

ιδίως, ἐπειδὴ καὶ στὴν Ἑλλάδα συμβαίνει παρόμοια παράλειψη καὶ παραγνώριση. Ἑλληνόφωνοι συγγραφεῖς, ἀκόμη καὶ καλοπροαίρετοι, οἱ ὁποῖοι μερικὲς φορές προσκομίζουν κάποια δυσεύρετα στοιχεῖα, δὲν ἀξιοποιοῦν τὴν ἑλληνικὴ ἄρμολογικὴ βιβλιογραφία. Ἄλλοι δὲ εἴτε ἀπὸ προκατάληψη εἴτε ἀπὸ σκοπιμότητα εἴτε καὶ ἀπὸ φυγοπονία μὲ συνακόλουθη παχυλὴ ἄγνοια οὔτε τὰ πλέον πρόσφατα καὶ ἀναγνωρισμένα μελετήματα συμβουλεύονται, ὥστε νὰ παρουσιάζονται ἐπιστημονικὰ καθυστερημένοι καὶ νὰ προξενοῦν ἐπιβλαβεῖς συγχύσεις⁸⁶.

Τὸ σπουδαιότερο ἑλληνικὸ βοήθημα προσφέρεται ἤδη τὸ 1832 ἀπὸ τὸν Λαρισαῖο διδάσκαλο τοῦ Γένους Κων. Κούμα⁸⁷, διδάκτορα δύο γερμανικῶν πανεπιστημίων, ἀντεπιστέλλον μέλος τῶν Ἀκαδημιῶν Μονάχου καὶ Βερολίνου⁸⁸, κάτοχο τῆς σοφίας τοῦ I. Leunclavius⁸⁹, κοινωνὸ τῶν γνώσεων τοῦ Bartholomäus Koritar⁹⁰, πρὸ πάντων δὲ γνώστη τοῦ θέματος μὲ προσωπικὴ ἀντίληψη⁹¹. Μεθοδικὰ καὶ λιτὰ ὁ Κούμας ἐρμηνεύει τὴν ἐξάπλωση τῆς λατινικῆς καὶ τῆς γένεση στὸν χῶρο τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας λατινοφώνων, ποὺ φέρουν τὸ ὄνομα Βλάχοι. Προ-

86. Πρόσφατα καὶ κάκιστα παραδείγματα, σημειούμενα ἐπανειλημμένως πρὸς ἀποφυγὴν παραπλανήσεως, εἶναι τοῦ Γιάννη Ἀδάμου, ὁ ὁποῖος φέρεται σὰν δῆθεν ἐπιμελητῆς τοῦ ὀγκώδους τόμου *Ἡ Τσαριτσάνη*, Τσαριτσάνη 1989, 29, ὅπου ἀβασάνιστα καὶ ἀμελέστατα ὁμιλεῖ γιὰ καταγωγὴ τῶν Βλάχων τῆς Τσαριτσάνης καὶ γενικὰ τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου ἀπὸ ληστρικὴ καί... εἰδωλολατρικὴ (!) —τὸν ἀθεόφοβο!— φυλὴ τῆς Δακίας, ἐνῶ ἡ θεωρία περὶ καθόδου ἀπὸ Δακία ἐγκαταλείφθηκε πρὸ μισοῦ αἰῶνος καὶ ἀπὸ τὸν ὀνομαστότερο θιασώτη της Th. Caridan, γεγονὸς γνωστοποιημένο μὲ ἑλληνικὰ μελετήματα. Ἐξ ἴσου προκλητικὸ παράδειγμα εἶναι καὶ τοῦ Ἀ. Κελέση, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ στερεῖται στοιχειωδῶν γνώσεων, ἀφοῦ πρόκειται γιὰ ἀπλὸ ἀπόφοιτο γυμνασίου παλαιοῦ τύπου, «ἀνακαλύπτει» ξενικὴ καταγωγὴ τῶν Βλάχων, μάλιστα σὲ καιροὺς ἀναζωπυρήσεως μειονοτικῶν ζητημάτων μὲ πρῶτο τὸ Βλαχικό, τὸ δὲ ἀπαράδεκτο ἐπιστημονικὰ συμπίλημά του μὲ τὴ μορφή δῆθεν ἀνακοινώσεως, ἡ ὁποία ἄλλως τε δὲν ἔγινε, περιλαμβάνεται στὰ Πρακτικὰ συνεδρίου ἐκδόσεων Δήμου Ἐλασσόνας μὲ χρήματα τῶν Ἑλλήνων φορολογουμένων. Ὁ Δήμαρχος, γνωστὸς γιὰ τὴν εὐαισθησία του στὸ Βλαχικό, ἐπωμίζεται τὴν ὑποχρέωση μεγαλύτερης ἐπαγρυπνήσεως, ὥστε νὰ μὴν ἐπαναληφθοῦν παρόμοια παρατράγουδα.

87. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Κ. Κούμας (1777-1836), διδάσκαλος τοῦ Γένους καὶ ἐπίκαιρος ἐθνολόγος», *Ἐλευθερία* (Λαρίσης), 26.1.1986.

88. Πολυχρ. Ἐνεπεκίδης, «Ἀπὸ τῆ ζωὴ τοῦ Κωνσταντίνου Κούμα. Τὸ Ἡμερολόγιο ἐνὸς φυλακισμένου», *Θεσσαλικὰ Γράμματα*, 1/15, 1975, 13-14.

89. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Οἱ Βλάχοι τοῦ Ὀλύμπου», *Πρακτικὰ τοῦ Β' Πανελληνίου Συνεδρίου τῆς Λαογραφικῆς-Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας Ἐλασσόνας*, Ἐλασσόνα 1986, 141.

90. Antonia Bernard, «Jernej Koritar et les langues balkaniques». *Bulletin de liaison*. N° 12. Centre d'Etudes Balkaniques. INALCO, Paris 1944, 28.

91. Βλ. Σαράντος Καργάκος, «Πῶς θὰ προλάβουμε τὸ Κουτσοβλαχικό», *Οἰκονομικὸς Ταχυδρόμος*, 3.3.1994, 90α.

βαίνει στὴν περιγραφή τῶν συμβάντων στὴν ἑλληνικὴ χερσόνησο, ὅπου ζοῦν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Βλάχοι, τῶν ὁποίων δηλώνει κατηγορηματικὰ τὴν ἑλληνικότητα. Προσθέτει καίρια ἀναφορὰ στὴν ἀδελφικὴ συμπεριφορὰ τους πρὸς τοὺς ἑλληνοφώνους συνοίκους, τοὺς ὁποίους ὀνομάζει Γραικοὺς. Ἀναιρεῖ τὴν περὶ τοῦ ἀντιθέτου πληροφορία τοῦ Βενιαμὶν τοῦ ἐκ Τουδέλας⁹², στὸν ὁποῖο οἱ περισσότεροὶ παραπέμπουν ἀγνοώντας παντελῶς τὸ ἔργο καὶ τὴν ἀποστολὴ του. Ὁμολογουμένως ἐντυπωσιάζει ἡ σαφήνεια τοῦ κειμένου τοῦ Κούμα: «Συμπεριφέρονται ἀδελφικῶς μὲ τοὺς Γραικοὺς ὡς Γραικοὶ καὶ δὲν δείχνουν οὔτ' ἐκεῖνοι οὔτε οὔτοι καμμίαν ἐθνικὴν διαφορὰν πρὸς ἀλλήλους, καθὼς τῶντι εἶναι ἀμφοτέρωθεν οἱ λαοὶ μιᾶς πατρίδος τέκνα, καὶ τῶν αὐτῶν προγόνων ἀπόγονοι»⁹³.

Οἱ λατινόφωνοι Ἑλλάδος τόσο στὸ ἐσωτερικὸ ὅσο καὶ στὸ ἐξωτερικὸ πέρα τοῦ ὀνόματος Ἀρμάνοι, τὸ ὁποῖο ὀρίζει κυρίως τὴ γλωσσικὴ ἰδιομορφία τους καὶ μὲ τὸ ὁποῖο αὐτοαποκαλοῦνται, δημόσια σὲ ἀλληλογραφία καὶ δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα χρησιμοποιοῦν, ὅπως καὶ ὁ Κούμας, τὸ ἐθνικὸ Γραικὸς ἢ τὸν λατινικὸ τύπο, ὅπου ἐπιβάλλεται, *Graecus*. Διδακτικώτατα εἶναι τὰ παραδείγματα, πὺ ἀνθολογεῖ ὁ ἀκαδημαϊκὸς Ν. Iorga σὲ ἄρθρο τοῦ ἐπιγραφόμενο *Note Polone*⁹⁴ μετὰ τὴν ἐπιτόπια ἔρευνα γιὰ τοὺς Ἀρμάνους τῆς διασπορᾶς στὴν Πολωνία: Honoratus Constantinus Tuszynski, *Graecus*, vinopola, de civitate Moscopolis... 1780. Honoratus Demetrius Wretowski, *Graecus*, vinopola, de civitate Moscopolis... 1780. Honoratus Georgius Dymso Zupanski, *Graecus*, vinopola, de civitate Moscopolis... Honoratus Michael Dziemovski... de civitate Moscopolis oriundus, *Graecus*... 1788 κ.ἄ. Δηλώνουν δὲ οἱ Μοσχοπολίτες Βλάχοι ὅτι εἶναι Γραικοί, Ἑλληνας, ἂν καὶ δὲν ὑφίσταται τότε κράτος ἑλληνικόν. Ἐπίσης δὲν ἐπηρεάζονται κατ' ἐλάχιστον ἀπὸ τὴν ἔντονη παραλλαγὴ τῆς ἐπωνυμίας, σλαβικῆς καταλήξεως ἢ ἐντελῶς σλαβογενεοῦς. Ὄταν πάλι χρειάζεται ταυτόχρονα δήλωση καὶ τοῦ γλωσσικοῦ καὶ τοῦ ἐθνικοῦ γνωρίσματος, τίθεται σὲ χρῆση τὸ σύνθετο

92. Βλ. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Βενιαμὶν ὁ ἐκ Τουδέλας καὶ ἡ Φθιωτικὴ Βλαχία», *Πρακτικὰ Α' Συνεδρίου Φθιωτικῶν Ἐρευνῶν*. Ἐπιμέλεια Γιώργου Δ. Δελόπουλου. Ἐκδοσις Κοινότητος Λουτρῶν Ὑπάτης. Λαμία 1993, 150-151.

93. Κ. Κούμας, *Ἱστορίαι τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων*, IB'. Βιέννη, 1832, 531.

94. Βλ. Academia Româna, *Memoriile Secțiunii Istorice*. Seria III, tomul II. *Ἡπειρωτικὰ Χρονικά*, 1935, 287, ὅπου ὁ Val. Parahagi σχολιάζει τὴν πολωνικὴν κατάληξιν στὰ ἐπωνυμὰ τους, ἐνῶ ἀφήνει ἀσχολίαστη τὴν αὐτοπροαίρετην δήλωσιν τῆς ἑλληνικότητός του. *Balkanica*, 1, 1938, 233-234. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, *Καταγωγὴ καὶ ἐπίτομη ἱστορία τῶν Βλάχων τῆς Ἀλβανίας*, Ἰωάννινα 1994, 23.

Γραικό-Βλάχοι, ὅπως πράττει ὁ Σίνας ἀλληλογραφώντας μὲ τὸν πρῶτο Κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννη Καποδίστρια⁹⁵.

Εὐλόγα, κατὰ τὸν καθηγητὴ Ἀπ. Ε. Βαλακόπουλο, «τὴν ἄποψη τοῦ ἐκλατινισμοῦ τῶν ἐντόπιων ἐλληνικῶν πληθυσμῶν τὴ διατύπωσε πρὶν ἀπὸ 150 χρόνια κιόλας ὁ πρῶτος Νεοέλληνας ἱστορικός, ὁ Κωνστ. Κούμας (1777-1836) μὲ πολὺ ἀπλοῦς καὶ πειστικὸς συλλογισμούς, ἀλλὰ τὸ ἔργο του δὲν μελετήθηκε ἔκτοτε συστηματικὰ καὶ οἱ παρατηρήσεις του πέρασαν ἀπαρατήρητες καὶ ἀνεκμετάλλευτες»⁹⁶.

Δεύτερο ἐλληνικὸ βοήθημα, ποὺ ἐπιτρέπει ἄνετη κατανόηση τῆς ἀντιλήψεως τῶν Ἀρμάνων λογίων κατὰ τὴν κρίσιμη χρονικὴ περίοδο πειστικῆς καὶ πολὺπλευρῆς προπαγάνδας ἀποξενώσεώς τους ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμό, ἀνήκει στὸν Τριαντάφυλλο Μπάρτα, Μετσοβίτη, δόκιμο συγγραφέα, ὁ ὁποῖος μέσα στὴν πρωτεύουσα τῆς Ρουμανίας, στὸ Βουκουρέστι, τὸ 1878, μὲ ἀξιοθαύμαστο σθένος καὶ σπάνια παρρησία διακηρύσσει τὴν ἐλληνικὴ καταγωγὴ τῶν Ἀρμάνων. Ἀναφερόμενος συγκεκριμένα στὰ κηρύγματα Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, —τοῦ ὁποῖου τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀναγνώριση ὡς Ἀγίου παντοιοτρόπως καταπολεμοῦσε ἡ Ρουμανία καὶ ἀμφισβητοῦν ἀκόμη αὐτὴν κάποια κατάλοιπα τῶν προπολεμικῶν ρουμανικῶν σχολείων, σὰν τὸν ἀνελλήνιστο Γιαννάκη Ντόντο,— μὲ διατύπωση ἐπιμελημένη ὁ Μπάρτας παρατηρεῖ ὅτι γίνονται «ἐν ταῖς κατοικουμέναις ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, Ἑλλήνων τὴν φυλὴν Βλάχων, ὡς εἶπομεν τῆς Ἑλλάδος»⁹⁷. Ἐπὶ πλέον ταύτιση Ἑλλήνων -

95. Βλ. Γ. Λάιος, *Σίμων Σίνας*, Ἐν Ἀθήναις 1972, 59.

96. Ἀπ. Βακαλόπουλος, «Ὁ γλωσσικὸς ἐκλατινισμὸς τῶν κατοίκων τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας», 50. Βλ. καὶ Μαρία Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, «Συμβολὴ στὴν ἔρευνα γιὰ τὴν ἐθνολογικὴ κατάσταση τῆς Μακεδονίας πρὶν ἀπὸ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους», *Δωδώνη*, Α', 20, 1991, 351.

97. Πβ. Τρ. Μπάρτας, *Περὶ ἐποίκων Ρωμαίων ἐν Ἑλλάδι*. Βουκουρέστι 1878, 10. Πρὸ τῆς ἐξαπλώσεως ἄλλως τε τῆς λέξεως Βλάχος στὴν ἐλληνικὴ χερσόνησο, μονόγλωσσοι καὶ δίγλωσσοι Ἕλληνες ἀδιακρίτως φέρουν τὸ κοινὸ ὄνομα Ρωμαῖοι. Πβ. Roghirc, *Romanisation*, 33: «Antérieurement ils étaient [οἱ Βλάχοι] compris dans la dénomination de Ῥωμαῖοι, qui s'appliquait à toute la population libre de l'empire». Ἀπάντηση, λοιπόν, τέλεια στὸ κατὰ καιροὺς προβαλλόμενο ζήτημα ἐθνωνυμίου δίνει ὁ μητροπολίτης Μυρέων Ματθαῖος, λόγιος καὶ συγγραφέας Ἠπειρώτης, στὸ ποίημα «Θρῆνος καὶ κλαυθμὸς περὶ Κωνσταντινουπόλεως». Πβ. E. Legrand, *Bibliothèque Grecque Vulgaire*, II. Paris 1881, στ. 2359, 2361, 2454 [313-328]. Καὶ *Τόμος εἰς μνήμην Γεωργίου Κουρμούλη*. Ἀθήνα 1983, 501, ὅπου ἐπισήμανση Μ. Ρωμανοῦ:

«Ἀλλοίμονον, ἀλλοίμονον ἔς τὸ γένος τῶν Ρωμαίων

ὣ πῶς ἐκαταστάθηκε τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων

ἔς ἡμᾶς εἰς ὅλους τοὺς Γραικοὺς νάλθης τούτην τὴν ὥρα!».

Τὸ ἐθνωνύμιον Ἕλληνες ἐνυπάρχει καὶ στίς παραδόσεις τῶν Ἀρμάνων-Βλάχων. Βλ.

Ρωμαίων μαρτυρεῖται καὶ κατὰ πολλοὺς αἰῶνες πρωτύτερα, μεσαιωνικοὺς-βυζαντινοὺς, ὄχι μόνον σὲ λόγια ἀλλὰ καὶ λαϊκώτερα κείμενα, ὅπως εἶναι ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ ψευδο-Μεθοδίου Πατάρων, τοῦ 7ου αἰῶνα, «ὅπου περὶ τῶν ἀναμενομένων ἄλλως ἐσχάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως λέγεται: ...ἐπαναστατήσεται ἐπ' αὐτοὺς (sc. τοὺς Ἰσμαηλίτας κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως) βασιλεὺς Ἑλλήνων, ἥτοι Ρωμαίων, μετὰ μεγάλου θυμοῦ...». Τὴν πηγὴν θησαυρίζει ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Σταῦρος Κουρούσης καὶ προλογίζει ὡς ἐξῆς: «Ὅτι ὁ λαὸς τῆς λεγομένης Ῥωμανίας δὲν εἶναι Ῥωμαῖοι τὴν φυλὴν ἀλλὰ Ἑλληνες, φαίνεται ὅτι ἦτο κοινὴ συνείδησις καὶ κατὰ τοὺς πρὸ τῆς ἐπὶ Μακεδόνων βασιλέων ἀναγεννήσεως τῶν Γραμμάτων...»⁹⁸.

Μετὰ μισὸ ἀκριβῶς αἰῶνα ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου τοῦ Μπάρτα στὸ Βουκουρέστι, τὸ 1878, ἐμφανίζεται τρίτο ἑλληνικὸ δημοσίευμα μὲ ἀπόλυτα ὀρθὴ ἀποψη γιὰ τοὺς Ἀρμάνους. Ὁ ἱστορικὸς Χρῆστος Γ. Καλοκαιρινὸς (1855-1944/5) ἀπὸ τὸν Ἅγιον Γεώργιον τοῦ νομοῦ Καρδίτσας⁹⁹, γλωσσομαθέστατος, κάτοχος ἑπτὰ γλωσσῶν, γαλλικῆς, ἀγγλικῆς, γερμανικῆς, ἰταλικῆς, ἀραβικῆς, τουρκικῆς... καὶ μετὰ μεταπτυχιακὰς σπουδὰς στὸ Παρίσι, τὸ 1928, σὲ ἄρθρον του, ἐπιγραφόμενον *Οἱ Κουτσόβλαχοι καὶ τὸ γλωσσικὸν τῶν ἰδίωμα*, σκιαγραφεῖ ἀδρότητα «τὸ ἑλληνολατινικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα, ὅπερ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἀπλῶς ἡ οἰκιακὴ γλῶσσα μέχρι σήμερον, ἰδίᾳ εἰς τὰ ΝΔ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας...», θεωρώντας προσφυέστατα αὐτὸ ὡς ἀπότοκο τῆς ρωμαιοκρατίας. Μεταξὺ δὲ ἄλλων προσθέτει καὶ τὰ ἀκόλουθα: «οἱ διατηρήσαντες τὸ γλωσσικὸν αὐτὸ ρωμαϊκὸν ἰδίωμα, εἶνε οἱ λεγόμενοι Κουτσόβλαχοι. Οὗτοι πλὴν τῆς γλώσσης, κατὰ τὰ λοιπὰ εἶνε γνήσιοι Ἑλληνες, ἔχουσιν ἀκμαῖον τὸ ἑλληνικὸν αἶσθημα, ἀλώβητα τὰ πάτρια, τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἑλληνικὴν συνείδησιν ἀνεπηρέαστον, τὸν ἔρωτα

⁹⁸ Ἰ. Θ. Κακριδῆς, *Οἱ Ἀρχαῖοι Ἑλληνες στὴ Νεοελληνικὴ Λαϊκὴ Παράδοση*. Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἐθνικῆς Τραπεζῆς. Β' ἔκδ. Ἀθήνα 1979, 42.

⁹⁸ Στ. Ἰ. Κουρούσης, *Ἑλληνικὴ παιδεία καὶ ἐθνικὴ συνείδησις τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος εἰς τὸ Βυζάντιον*. Ἀθήναι 1993, 42. Πβ. καὶ *Akten des VI. Internationale Kongresses für Griechische und Lateinische Epigraphik*, München 1973, 103 σημ. 12, ὅπου μνημονεύεται ἐπιγραφικὰ «φυλὴ Ῥωμαίων» στὴν Ὀδησσὸ τῶν θρακικῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ὃ δὲ ἀκαδημαϊκὸς D. M. Pippidi τονίζει: «elle n'est pas formée, comme on serait tenté de le croire, par des Romains venus s'établir à demeure dans cette ville; il s'agit en réalité d'un nom honorifique assumé par une tribu grecque...».

⁹⁹ Βλ. Φώτιος Νικ. Βογιατζῆς, «Ὁ παλιὸς ἱστορικὸς τῆς Καρδίτσας Χρῆστος Γ. Καλοκαιρινὸς (1855-1944/5)», *Πρακτικὰ Α' Συνεδρίου Μελετῶν Καρδίτσας*, Ἀθήνα 1991, 147-156.

πρὸς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν ἀκραιφνῆ πρὸς τὴν κλασσικὴν Ἑλλάδα... Φέρουσιν ἅπαντα τὰ φυλετικὰ ἰδιώματα τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτηρισμοῦ, τῆς ἰδιοφυΐας καὶ τῆς ἐλευθεριότητος μετὰ τῆς πρὸς τὴν ἐμπορίαν κλίσεως καὶ μετὰ τῆς πρὸς τὴν γενέτειρα πατρίδα διαπύρου ἀφοσιώσεως...»¹⁰⁰.

Ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀρμάνων.

Τὸ ἑλληνολατινικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα, ποὺ χρησιμοποιοῦν Ἕλληνες, εἶναι ἐπικουρικὸ καὶ ἐξυπηρετεῖ πρακτικὰς ἀνάγκες¹⁰¹. Κύρια γλώσσα παραμένει ἡ ἑλληνικὴ, τὴν ὁποία γνωρίζουν καὶ ἀκραιφνεῖς Ρωμαῖοι. Ὅμως Ἕλληνες, ποὺ ἀσκοῦν ἐπάγγελμα στρατιωτικὸ ἢ διοικητικὸ ὡς Ρωμαῖοι πολῖτες μακριὰ ἀπὸ τὴ γενέτειρά τους, ἐνδέχεται νὰ χάνουν τὴ γλώσσα τῶν προγόνων τους, ὅπως ζοῦν ἀπομονωμένοι καὶ παντελῶς παραλλαγμένοι ἀνθρωπωνυμικά¹⁰². Ἀπώλεια μερικὴ τῆς ἑλληνικῆς μὲ διαρκέστερη διατήρηση τοῦ ρωμανικοῦ ἰδιώματος δὲν ἀποκλείεται καὶ ἐξ αἰτίας ἰδιαζουσῶν συνθηκῶν ζωῆς σὲ ποιμενικοὺς πληθυσμοὺς νομαδικῆς ἢ ἀκριβέστερα ἡμινομαδικῆς μορφῆς.

Κανονικά, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Βουδαπέστης Mathias Gyóni, «ὅλα συνηγοροῦν στὸ νὰ πιστεύσουμε ὅτι οἱ Βλάχοι πρέπει νὰ ἦσαν δίγλωσσοι καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἱστορίας τους»¹⁰³. Ἐπὶ πλεόν ἐρμηνεύει τὴ διγλωσσία.

Μόλις οἱ Ὀθωμανοὶ ἐδραιώνουν τὴν κυριαρχία στὴ Βαλκανικὴ καὶ ἐπιβάλλουν τὴν «ὀθωμανικὴ εἰρήνη», Ἀρμάνοι μαζί μὲ ἄλλους Ἕλληνες διασπείρονται στὸν εὐρύτερο χῶρο τῆς ὀθωμανικῆς ἐπικράτειας καὶ συνηθέστερα πέρα τῶν συνόρων της, σχεδὸν σὲ ὀλόκληρη τὴν Εὐρώπη¹⁰⁴. Διαπρέπουν ὡς ἔμποροι, τραπεζῖτες, ἐφοπλιστές, ἐπιστήμονες,

100. Πβ. *Θεσσαλικὴ Φωνὴ* (Καρδίτσας), 1302, 28.4.1928.

101. Βλ. καὶ M. Egger, *De l'étude de la langue latine chez les Grecs dans l'Antiquité*, Paris 1855, 5. Πβ. καὶ Poghirc, *Romanisation*, 29: «La preuve qu'il [l'apôtre Paul] avait affaire à un public de langue latine c'est que beaucoup de ses compagnons dans ces voyages portaient des noms bien latins: Secundus de Thessalonique, Silvanus, Gaius, Marcus, Carpus, Aquila, Pudens, et même deux femmes: Prisca et Claudia». Ἐξ ἄλλου, *αὐτ.*, 26, γεννημένος ὁ Ἀπόστολος Παῦλος Ρωμαῖος πολίτης γνωρίζει τρεῖς γλώσσες (ἑβραϊκὴ, ἑλληνικὴ καὶ λατινικὴ). Ἡ δὲ πρόσκληση στὴ Μακεδονία γίνεται ἑλληνικά.

102. Ποιὸς φαντάζεται ὅτι ὁ C. Vibius C.f. Ouf. Salutaris εἶναι Ἕλληνας; Βλ. S. J. de Laet, *Portorium. Etude sur l'organisation douanière chez les Romains, surtout à l'époque de Haut-Empire*, Brugge, 1949, 294-295. Ἀφθονία παρόμοιων περιπτώσεων βλ. Achille G. Lazarou, «Présence hellénique en Egypte romaine», *Graeco-Arabica*, 3, 1984, 51-76.

103. *Byzantinoslavica*, 12, 1951, 42.

104. Βλ. Σπ. Π. Λάμπρος, *Σελίδες ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ ἐν Οὐγγαρία καὶ Αὐστρία*

κυρίως ἰατροί, ὡς ἄνθρωποι τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων¹⁰⁵. Μάλιστα ἐξ ἀρχῆς φροντίζουν γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, στὸ ὁποῖο οἱ ἴδιοι ἐντάσσονται, καθὼς θεωροῦνται Ἑλλη- νες ἀπὸ τοὺς ξένους λαούς¹⁰⁶, ἀκόμη καὶ τὸν ρουμανικό¹⁰⁷.

μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ, Ἐν Ἀθήναις 1912, 32, ὅπου συμπεραίνει: «Κατὰ ταῦτα καὶ οἱ Κουτσόβλαχοι συναπετέλουν μέλος τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας ἀδιαίρετον ἐν τε ταῖς πα- τρίσι καὶ ἐν τῇ ξένη». Αὐτὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ Ρουμάνος ἀκαδημαϊκὸς I. Coteanu. Πβ. *Limba Română*, 8, 1959, 10. Ἐπίσης βλ. Θ. Μ. Νάτσινας, *Οἱ Μακεδόνες πραγματευτά- δες (sic) εἰς τὰς χώρας Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας*, Θεσσαλονίκη 1939. Ἄπ. Ε. Βακαλόπου- λος, *Οἱ Δυτικομακεδόνες ἀπόδημοι ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη 1958. Ö. Füves, *Οἱ Ἑλληνες τῆς Οὐγγαρίας*, ΙΜΧΑ, 75. Θεσσαλονίκη 1965. Γ. Θ. Λυριτζῆς, *Αἱ μακεδονικαὶ κοινότητες τῆς Αὐστροουγγαρίας ἐπὶ τουρκοκρατίας*, Κοζάνη 1952. Ἄναδημοσίευση, Ἄριστοτέλης, 171-172, 1985, 1-64. Ἐλευθερία Ἰ. Νικολαΐδου, «Συμβολὴ στὴν ἱστορία τεσσάρων ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Αὐστροουγγαρίας (Zemun, Novi Sad, Orsova, Temesvar)», *Δωδώνη*, 9, 1980, 323-374. Id., «Ἡπειρώτες ἀπόδημοι στὴ Ρωσία καὶ ἡ συμ- βολὴ τους στὴν ἀνάπτυξη τῆς Ἡπείρου», *Δωδώνη*, 15, 1986, 108 κ.έ. Ἰ. Α. Παπαδριανός, *Οἱ Ἑλληνες πάροιχοι τοῦ Σεμλίνου*, ΙΜΧΑ - 210, Θεσσαλονίκη 1988. Id., «Δυτικομακε- δόνες ἀπόδημοι στὶς βορειοδυτικὲς χῶρες τῆς Βαλκανικῆς (18ος-20ος αἰῶνας)», *2^ο Παν- δυτικομακεδονικὸ Συνέδριο*, Θεσσαλονίκη 1992, 104-113. A. Hâciu, *Aromânii. Comerț, industrie, arte, expansiune*. Focșani 1936. D. I. Popovici, *Despre Aromâni — O. Țințarima — Contribuțiuni cu privire la chestiunea formărei negoțulu nostru*. In românește C. Con- stante. București 1934. Τὶς ἐμπορικὲς ἐπιδόσεις τῶν Τσιντσάρων, Ἄρμάνων τῆς Μακεδο- νίας, ἰδιοποιοῦνται οἱ Ρουμάνοι! Γι' αὐτὸ βλ. Γ. Δ. Μόδης, «Συμβολὴ καὶ ἐπίδρασις τῶν Δυτικομακεδόνων εἰς τὴν πνευματικὴν-οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Σερβίας κατὰ τὸν ΙΗ'-ΙΘ' αἰῶνα», Ἄριστοτέλης, 7, 1963, 5/41, 1-60. Τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῆς συγγραφῆς τοῦ D. Popovici περιληπτικὴ ἐπίσης ἀπόδοση βλ. *Graul Românesc (GRR)*, 3, 1928, 55, ὅπου ὁ N. Roman γράφει καὶ τὰ ἐξῆς γιὰ τοὺς Τσιντσάρους: «Il s'agit d'un peuple néola- tin venant du Sud, qui a fondé la vie commerciale de la péninsule Balcanique et fut son trait d'union avec l'Europe Centrale». Ἄκριβῶς αὐτὸν τὸν ἐμπορικὸ νεολατινικὸ λαό, τοὺς ἐμπόρους Βλάχους τοῦ βορειοελλαδικοῦ χώρου, καὶ ὁ συγγενὴς γλωσσικὰ ρουμανι- κὸς λαὸς ἀποκαλεῖ Ἑλληνοί! Βλ. Cornelia Paracostea-Danielopolu, «Organizarea și viața culturală a companiei "grecești" din Brașov (sfârșitul secolului al XVIII-lea și prima jumă- tate a secolului al XIX-lea)», *Studii Istorice Sud-Est Europeene*, 1, 1974, 159 κ.έ.

105. Πβ. *RER*, 9-10, 1965, 243-244, ὅπου ἐξ ἀφορμῆς δημοσιεύματος τοῦ Em. Turczynski γιὰ τοὺς Βλάχους τῆς Μακεδονίας ἐπισημαίνονται οἱ πολυσχιδεῖς δραστηριό- τητές τους καὶ οἱ ἀγαθὲς ἐπιπτώσεις τους: «Les commerçants, les médecins et les lettrés aromains-tous présentés avec leurs activités les plus importantes-ont largement contribué au développement de la civilisation et de la culture du Sud-Est européen». Βλ. καὶ Ἄχ. Γ. Λαζάρου, «Οἱ Βλάχοι τῆς Μακεδονίας», *Νέα Ἐστία*, 1571, Χριστούγεννα 1992, 128-143.

106. Tr. Stoianovich, Ὁ κατακτητὴς ὀρθόδοξος βαλκάνιος ἔμπορος. Ἡ οἰκονομικὴ δομὴ τῶν βαλκανικῶν χωρῶν στὰ χρόνια τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας ιε'-ιθ' αἰ., «Μέ- λισσα», 1979, 328-329.

107. C. C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, București 1979, 220. P. Nasturel, Koutsovala- que. Recherche étymologique, *Etudes Roumaines et Aroumaines*, Paris 1990, 91 σημ. 16.

Ἀξίζει — ἔστω — ἐνδεικτικὴ μνεία ὀνομάτων, ὅπως Ἰωάννης Κωττούνιος (1577-1658), Νικόλαος Σπαθάρης, γνωστότερος μὲ τὸ ἐπώνυμο Milescu (1636-1708), Βασίλειος Λούπου...

Γιὰ τὸν πρῶτο ὁ ἀκαδημαϊκὸς καὶ καθηγητὴς πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Κ. Ἄμαντος γράφει: «Ὁ Κωττούνιος εἶναι ὁ πρῶτος σοφὸς ἀπὸ τὴν νέαν Μακεδονίαν, τοῦ ὁποίου τὸ κληροδότημα ἐχρησίμευσεν ὡς λαμπρὸν παράδειγμα πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν γραμμάτων»¹⁰⁸. Κατάγεται ἀπὸ τὴ Βέροια. Σπουδάζει στὴν Ἰταλία καὶ ἐκλέγεται καθηγητὴς τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς φιλοσοφίας στὸ πανεπιστήμιο τῆς Πάδοβας, στὸ ὁποῖο τὸ 1653 ἰδρύει οἰκοτροφεῖο γιὰ τὴ στέγαση καὶ σίτιση Ἑλλήνων φοιτητῶν.

Τοῦ ἰδρύματος τοῦ Κωττούνιου ἐπωφελεῖται ἐμμέσως καὶ ὁ Milescu, ἀφοῦ οἱ ὑπότροφοι φοιτητὲς τοῦ πανεπιστημίου Πάδοβας γίνονται καθηγητὲς τῆς Μεγάλης Σχολῆς τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν ὁποίων αὐτὸς εἶναι μαθητὴς καὶ ἐξελίσσεται σὲ διακεκριμένο Ἑλληνιστὴ¹⁰⁹. Συνάπτει γνωριμίες μὲ τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης καὶ ὑπηρετεῖ στὸ Γραφεῖο Διεθνῶν Σχέσεων τῆς Ρωσίας, ὅπου ἀναγνωρίζονται οἱ διπλωματικὲς δεξιότητές του. Μὲ εἰδικὴ ἀποστολὴ συνδέει γιὰ πρώτη φορὰ Ρωσία καὶ Κίνα¹¹⁰. Ἐξ ἄλλου χάρις στὴν τόλμη τοῦ Μιλέσκου, ποὺ ἀποκτᾶ καὶ παραδίδει τὰ ἀπόρρητα πολεμικὰ σχέδια τοῦ Σουλτάνου κατὰ τῆς πολιορκουμένης Βιέννης τὸ 1683, σώζεται ἡ Εὐρώπη ἀπὸ τὸν ἐξισλαμισμό καὶ ὅλες τὶς συνέπειες. Ἐν τούτοις κατὰ τοὺς μεγαλοπρεπεῖς πανηγυρισμοὺς σωτηρίας μὲ τὴν εὐκαιρία συμπληρώσεως τριακοσίων χρόνων, 1983, οὔτε γιὰ τὸν ἄγγελο σωτήρα γίνεται λόγος οὔτε γιὰ τὴν πατρίδα του¹¹¹, ἐνῶ ὀργανώνονται πολύκροτες ἐκθέσεις τῶν θησαυρῶν τοῦ τότε Σουλτάνου! Βέβαια ἡ ἀποσιώπησις εἶναι

Πβ. καὶ Γ. Χ. Μόδης, *Μακεδονικὸς Ἀγὼν καὶ Μακεδόνες Ἀρχηγοί*, Θεσσαλονίκη 1950, 125: «Ὅσοι Κουτσόβλαχοι ἦσαν ἐγκατεστημένοι ἀπὸ διακόσια καὶ τριακόσια χρόνια σὲ ρουμανικὰ μέρη, ποτὲ δὲν ἐθεώρησαν τὸν ἑαυτὸ τους ἕνα ἢ ἀδελφὸ μὲ τοὺς Ρουμάνους καὶ ποτὲ δὲν τὸν λογάρισαν ξένο στὸν Ἑλληνισμό».

108. Κ. Ἄμαντος, *Ὁ μακεδονικὸς Ἑλληνισμὸς κατὰ τὸ τέλος τοῦ μεσαιῶνος καὶ τὴν παλαιότεραν τουρκοκρατίαν μέχρι τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος*, Θεσσαλονίκη 1952, 9.

109. Βλ. Ariadna Camariano-Cioran, *Les Académies princières de Bucarest et de Jassy et leurs professeurs*, 142. Institute for Balkan Studies, Thessaloniki 1974, 7.

110. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Nicolae Milescu ὁ Λάκων “Homo Universalis”», *Πρακτικὰ Ἀλακωνικοῦ Συνεδρίου*, Π. Ἀθῆναι 1980, 188-198.

111. Ἀγνοεῖται ὁ Ν. Σπαθάρης-Milescu καὶ τιμᾶται μόνον ὁ Καντακουζηνός, ἐλληνικῆς πάλι καταγωγῆς, ἡ δὲ εὐγνωμοσύνη ἐπίσημα ἐκφράζεται πρὸς τὴ Ρουμανία καὶ ὄχι πρὸς τὴν Ἑλλάδα! Βλ. Marin M. Braniște, «Pe urmele voievodului Șerban Cantacuzino la Vienna (1683)», *BOR*, 101, 1983, 561-564.

καθολικὴ καὶ στὴν Ἑλλάδα. Δὲν πραγματώνεται ἡ παραμικρὴ ἐκδήλωση καὶ δὲν ἀφιερώνονται σὲ κανένα ἡμερήσιο ἢ περιοδικὸ ἔντυπο δύο λόγια γιὰ τὴ σωστικὴ ἐνέργειά του οὔτε σύντομη ἐκπομπὴ στοὺς ἀναρίθμητους ραδιοφωνικοὺς σταθμοὺς ἢ μερικὲς εἰκόνες στὴν κρατικὴ τηλεόραση. Πρόκειται μόνον γιὰ ἄγνοια;

Ὁ τρίτος, Βασίλειος Λούπου¹¹², ποὺ ἀναδεικνύεται ἡγεμόνας τῆς Μολδαβίας, εἰσάγει τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα στὰ σχολεῖα τῆς χώρας του. Ἀναλαμβάνει τὴν προστασία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου¹¹³. Πασχίζει ἀσταμάτητα γιὰ τὴν ἀνασύσταση τοῦ Βυζαντίου¹¹⁴, ὅπως πολὺ ἐνωρίτερα ὁ συμπατριώτης του, Ἡπειρώτης, Μιχαὴλ ὁ Γενναῖος¹¹⁵, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁποιαδήποτε ἄλλη χώρα, ἂν ἦταν τέκνο τῆς, θὰ τιμοῦσε τὴ μνήμη του μὲ συμμετοχὴ ὅλων τῶν λαῶν, ποὺ δεινοπάθησαν ἢ καὶ δεινοπαθοῦν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Διότι τὸν Αὐγούστο τοῦ 1595, πρὸ τετρακοσίων ἀκριβῶς χρόνων, κερδίζει μία ἀπὸ τὶς λαμπρότερες νίκες τῆς ἀντι-ὀθωμανικῆς πάλης, ὅπως καταγράφεται στὶς δέλτους τῆς ἱστορίας. Τὶς δὲ δάφνες δρέπουν οἱ Ρουμάνοι, μολονότι καὶ ὁ Μιχαὴλ εἶναι Ἑλληνα καὶ Ἑλληνες στὴν πλειονότητα οἱ συναγωνιστές του¹¹⁶, μεταξὺ τῶν

112. Χαρακτηρίζεται Ἀρναούτης, μάλιστα χωρὶς τεκμηρίωση. Βλ. *Ființa românească*, 4, 1966, 119. Ἀλλὰ καὶ μὴ καταγόμενοι ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἡπειρο βαφτίζονται ἐπίσημα Ἀλβανοί, ὅπως ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος ἀπὸ τὸ Βλαχολίβαδο Ἐλασσόνοσ, κατὰ τὴν παρασημοφόρησή του ἀπὸ τὸν τσάρο τῆς Ρωσίας. Βλ. Ἀχ. Γ. Λαζάρου «Ἀλβανοί, Ἀρβανίτες-Βορειοηπειρώτες», *Παρνασσός*, 34, 1992, 412 καὶ σημ. 64. Ὅμως κατὰ τὸν C. Bărbulescu, *Zeitschrift für Balkanologie*, 9, 1973, 6 σημ. 1, εἶναι Βλάχος Ἡπειρώτης ὁ Βασίλειος Λούπου, σημ. δὲ 2, Βλάχος Πελοποννήσου ὁ Ν. Σπαθάρης-Μιλέσκου, τοῦ ὁποίου τὸ αὐτοβιογραφικὸ χειρόγραφο, ἀποκείμενο στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ὁξφόρδης, στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐκπλήσσει τόσο γιὰ τὴν καλλιγραφία ὅσο καὶ γιὰ τὴν ὀρθογραφικὴ τελειότητα. Βλ. Laetitia Turdeanu-Cartojan, «Une relation anglaise de Nicolas Milescu: Thomas Smith», *RER*, 2, 1954, 146. Ἀπὸ τὸν Ν. Σπαθάρη ζητεῖ τυπογραφεῖο ὁ μητροπολίτης Μολδαβίας Δοσίθεος, γιὸς «Κουτσοβλάχου ἐμπόρου», ὅπως ἀποκαλύπτει ἡ Olga Cicanci, «Ἡ λογοτεχνία εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν Μολδαβίαν καὶ τὴν Βλαχίαν κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα», *Δελτίον Ρουμανικῆς Βιβλιογραφίας* (ΔΡΒ), 3, 1970, 93. Βλ. καὶ E. Turdeanu, «Les controverses des Jansénistes et la création de l'imprimerie grecque en Moldavie», *Mélanges de Linguistique et de littérature romanes offerts à Mario Roques*, Paris 1952, 111, 281-302. Id., *Etudes...*, Leiden 1985.

113. Fr. Pall, «Les relations de Basile Lupu avec l'Orient orthodoxe et particulièrement avec le Patriarcat de Constantinople», *Balkanica*, 8, 1945, 66-140.

114. N. Iorga, «Vasile Lupu ca următor al împăraților de Răsărit în tutelaria Patriarchiei de Constantinopol și a bisericii ortodoxe», *AAR, M.S.I.*, s. III, 36, 1913, 207-236.

115. Ἄλκης Μυρσίνης-Μάνθος, «Ἐνας Ἡπειρώτης στὴ ρουμανικὴ ἱστορία καὶ ποίηση», *Ἡπειρωτικὴ Ἑστία* (HE), 297-298, 1977, 168. A. Pippidi, *Tradiția politică bizantină în țările române în secolele XVI-XVII*. București 1983, 251-252.

116. Στ. Παπαδόπουλος, «Ὁ Μητροπολίτης τοῦ Μ. Τιρνόβου Βουλγαρίας Διονύσιος

ὁποίων διακρίνονται ὁ Μητροπολίτης Τιρνόβου Διονύσιος Ράλλης Παλαιολόγος καὶ ὁ Μητροπολίτης Λαρίσης, Τρίκκης καὶ Σταγῶν Διονύσιος ὁ Φιλόσοφος, κακῶς ἐπιλεγόμενος Σκυλόσοφος, πὺ δρᾷ σὲ ἀντιπερισπασμὸ τῶν ὀθωμανικῶν δυνάμεων μὲ δύο ἐπαναστάσεις, στὴ Θεσσαλία καὶ στὴν Ἡπειρο, ὅπου ἐν τέλει ὑφίσταται τὸ μαρτύριο. Ἐν τούτοις καὶ ἡ ἐφετινὴ εὐκαιρία ὀργανώσεως ἐνδεδειγμένων ἐορτασμῶν, ὅταν μάλιστα οἱ ἐξ Ἀνατολῶν γείτονες προκαλοῦν ἀπροκάλυπτα, γιὰ τὴ μεγάλη νίκη¹¹⁷ τοῦ Αὐγούστου 1595 περνᾷ ἀπαρατήρητη λόγῳ ἀγνοίας, ἀφοῦ σὲ κανένα ἐγχειρίδιο ἢ σύγγραμμα γιὰ μαθητὲς καὶ φοιτητὲς δὲν περιέχεται οὔτε λέξη σχετικὴ¹¹⁸. Οἱ δὲ ἀποκαλούμενοι ἀρμόδιοι εἶναι ὀλότελα ἄσχετοι. Ἀρνοῦνται ἄλλως τε καὶ νὰ ἐνημερωθοῦν.

Ὅτι δὲν πράττει σήμερα τὸ ἑλληνικὸ κράτος μὲ τὸ πλῆθος σχολείων ὅλων τῶν βαθμίδων, κατὰ τὴν τουρκοκρατία πραγματώνουν οἱ ἀπόδημοι Ἕλληνες, στοὺς ὁποίους συγκαταλέγονται οἱ Ἀρμάνοι, ὀνομαστοὶ γιὰ τὴ φιλογένεια καὶ τὴ γενναιοδωρία. Διαρκῶς στέλλουν ἐμβάσματα στὴν πατρίδα τους γιὰ ἴδρυση σχολείων ἑλληνικῶν, βιβλιοθηκῶν μὲ πρῶτες ἐκδόσεις Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ μὲ ξενόγλωσσα συγγράμματα καὶ περιοδικά, κυρίως γαλλικά, ὅπως ἐπιτόπια διαπιστώνει ὁ Rouqueville¹¹⁹. Ἐγκαθιστοῦν τυπογραφεῖο¹²⁰, τὸ μοναδικὸ στὴ Βαλκανικὴ, μὲ ἐξαίρεση ἐκείνου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἐπίσης συγγράφουν καὶ τυπώνουν βιβλία πρὸς διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας καὶ παιδείας. Κυκλοφοροῦν βιβλία μικρὰ καὶ χρηστικὰ γιὰ ἀναλφάβητους καὶ ἀφελληνισμένους, ἀλλογλώσσους. Ἐξαιρετικὸ παράδειγμα δίνει ὁ μαθητὴς τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως Θεόδωρος Ἀναστασίου Καβαλλιώτης, τοῦ ὁποίου τὸ βιβλίον ἐπιγράφεται *Πρωτοπειρία*. Ἐκδίδεται δὲ «δαπάνη τοῦ ἐντιμοτάτου καὶ χρησιμωτάτου Κυρίου Γεωργίου Τρίκουπα, τοῦ καὶ Κοσμήσκου ἐπιλεγομένου ἐκ πατρίδος Μο-

Ράλλης Παλαιολόγος καὶ οἱ ἐνέργειές του γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων (τέλη 16^{ου} - ἀρχὲς 17^{ου} αἰ.)», *Τιμητικὸ Ἀφιέρωμα στὸ Μητροπολίτη Κίτρους κ.κ. Βαρνάβα*, Ἀθήνα 1980, 4.

117. Βλ. Al. Cioranescu, «Un témoin Espagnol de la Campagne roumaine de 1595», *RER*, 9-10, 1965, 77-96.

118. Ἐπὶ ὑπουργίας Γ. Σουφλιᾶ στὸ Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων ματαιώθηκε μυστηριωδῶς πρόσφορη ἀνάθεση ἀποκαταστάσεως τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας μὲ διασυνδέσεις βαλκανικὲς καὶ πανευρωπαϊκὲς. Κρίμα!

119. F.H.L. Rouqueville, *Le voyage de la Grèce*, Paris 1826-1827, 11, 350. Βλ. καὶ Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Οἱ Βλάχοι καὶ ἡ διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας στοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς», *Στ' Διεθνὲς Παιδαγωγικὸ Συνέδριον Π.Ε.Ε.*, Ἀθήνα: Ἑλληνικὰ Γράμματα, 1995, 155-175.

120. Νεόφυτος Δούκας, *Μαξίμου Τυρίου λόγοι...*, ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας 1810, λς'.

σχοπόλεως», τὸ 1770. Ἡ μαρτυρία ὀδηγεῖ προφανέστατα καὶ στὴν κοιτίδα τῶν Τρικούπηδων. Πρόοδος σημειώνεται μὲ τὸ βιβλίο *Εἰσαγωγικὴ Διδασκαλία, περιέχουσα Λεξικὸν Τετράγλωσσον... τῆ προσθήκη τινῶν χρειωδῶν καὶ περιεργείας ἀξίων*, τοῦ Δανιὴλ Μιχάλη Ἀδάμη Χατζῆ τοῦ Μοσχοπολίτου ἢ ἀπλούστατα Δανιὴλ Μοσχοπολίτου¹²¹.

Ὁδυνηρότατο εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἀναγέννηση τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους συντελεῖται στὴ μαρτυρικὴ Βόρειο Ἠπειρο, πρωτίστως μὲ συγγραφεῖς καὶ χορηγοὺς Ἀρμάνους, ἐνῶ ἡ ἐπίσημη Ἑλλάδα σχετικὰ μὲ τοὺς Βορειοηπειρῶτες, γενικὰ καὶ ὀλοένα, αὐτοσχεδιάζει μὲ ἀνόητα κομματικὰ κριτήρια, τοὺς δὲ Βλάχους, εἰδικά, ἀφήνει ἀκόμη μετέωρους ἔθνικὰ, ἂν καί, ὅπου γῆς, παραμένουν στυλοβάτες τοῦ Ἑλληνισμοῦ, παρὰ τὶς ἐπίμονες καὶ πολύπλευρες προπαγάνδες ἐπηρεασμοῦ τους. Ἔως πότε θὰ συμπεριφέρεται ὡς ἡ χειρότερη μητριά;

Τῶν Βορειοηπειρωτῶν δὲν ὕστεροῦν οἱ Ἀρμάνοι τῆς Μακεδονίας. Ἀπόδειξη πειστικὴ παρέχει ἡ πρωτοβουλία τῆς οἰκογένειας τῶν Δαρβάρων ἀπὸ τὴν Κλεισούρα¹²². Ὁ Δημήτριος συγγράφει καὶ οἱ λοιποὶ δαπανοῦν γιὰ τὶς ἐκδόσεις. Τὰ βιβλία πλέον εἶναι ἀνωτέρου ἐπιπέδου. Οἱ τίτλοι ἄλλως τε φανερόνουν τόσο τὴν ἑλληνομάθεια ὅσο καὶ τὴν ἑλληνοπρέπεια τῶν Ἀρμάνων:

Χειραγωγία εἰς τὴν καλοκαγαθίαν, ἥτοι ἐγχειρίδιον ἠθικὸν πρὸς δι-

121. Ἐ. Γ. Πρωτοψάλτης, «Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ διάδοσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς», *Ἀφιέρωμα εἰς τὸν Μητροπολίτην Ρόδου κ.κ. Σπυρίδωνα ἐπὶ τῆ συμπληρώσει τεσσαράκοντα ἐτῶν ἀρχιερατείας*, Ἀθῆναι 1988, 170 κ.έ. Τὸ δεύτερο μέρος τοῦ τίτλου πραγματώνουν οἱ Βορειοηπειρῶτες Βλάχοι. Ἐπομένως σὲ προφανῆ ἐπηρεασμὸ ἀπὸ ἐσφαλμένη ἀποψη τοῦ Εὐλογίου Κουρίλα καὶ παραγνώριση τῆς αὐστηρῆς ἐπικρίσεώς της ἀπὸ τὸν Φάνη Μιχαλόπουλο ὀφείλεται ἡ ἐπανάληψη τοῦ λάθους γιὰ ἐγγραμμάτιση τῆς Βλαχικῆς (170).

122. Joh. Bapt. Rupprecht, «Demeter N. Darvar. Eine biographische Skizze», *Archiv für Geographie, Historie, Staats und Kriegskunste*, 7, 1816, 219-222. Const. von Wurzbach, «Demeter Nikolaus Darvar», *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, drittel Theil, Wien 1858, 166-167. Gigi Orman, «Din trecutul Craiovei. Cartierul clisurean», *Arhivele Olteniei*, 7, 1928, 36, 111-112, 37 καὶ 217-218. Ἀντ. Σιγάλας, «Κῶδιξ Κοινότητος Κλεισούρας», *Μακεδονικά*, 1, 1940, 500-506. Ἀρ. Τζῶγος, *Συνοπτικὴ ἱστορία τῆς Κλεισούρας*, Θεσσαλονίκη 1962. Ἀθαν. Γιομπλάκης, «Δημήτριος Νικ. Δάρβαρις (1757-1823), ὁ ἐκ Κλεισούρας τῆς Μακεδονίας διδάσκαλος τοῦ Γένους», *Γρηγόριος Παλαμᾶς*, 54, 1971, 313-323, 403-408. Μ. Παπαμιχαήλ, *Κλεισούρα Δυτ. Μακεδονίας*, ἄ.τ., 1972. Γιάννης Τσάρας, «Ἡ Κλεισούρα στὰ 1849», *Μακεδονικά*, 18, 1978, 219-225. Despina Loukidou-Mavridou - Ioannis Papadrianos, «Dimitrios Darvaris: sa contribution à l'évolution littéraire bulgare», *Α' Ἑλληνοβουλγαρικὸ Συμπόσιο. Πρακτικά*, Θεσσαλονίκη 1980, 211-226.

ακόσμησιν τῶν ἠθῶν τῶν νέων καὶ ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων πάνυ λυσιτελές..., 1791, Β' ἔκδ. 1802.

Ἀσφαλῆς ὁδηγία εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ἀνθρώπων, ἢ Θεοφράστου ἠθικῶν χαρακτήρων παράφρασις καὶ ἄλλων τινῶν νεωτέρων..., 1795.

Ἀληθῆς ὁδὸς εἰς τὴν εὐδαιμονίαν, ἦτοι λόγοι παραινετικοὶ τρεῖς Πλουτάρχου Χαιρωνέως περὶ ἀνατροφῆς τῶν τέκνων. Ἴσοκράτους ῥήτορος περὶ χρηστοηθείας τῶν νέων. Ξενοφῶντος τοῦ Σωκρατικοῦ περὶ οἰκονομίας. Μετὰ δύο κεφαλαίων ἐκ τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους ἠθικῶν περὶ τῶν καθηκόντων..., 1796.

Χρυσοῦν ἐγκόλπιον, ἦτοι Κέβητος Θηβαίου Πίναξ καὶ Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον..., 1799.

Παιδαγωγός, ἦτοι ἠθικοὶ κανόνες τοῦ ζῆν εἰς χρῆσιν τῶν νεανίσκων καὶ κορασιῶν..., 1804.

Σοφίας ἀπάνθισμα..., 1811.

Ὁδηγὸς τοῦ βίου..., 1812.

Θεοφράστου χαρακτῆρες..., 1815.

Χρηστομάθεια ἀπλοελληνικὴ εἰς χρῆσιν τῆς νεολαίας τοῦ γένους..., 1820.

Διαπίστωση ἐξ ἴσου σπουδαία, ἴσως καὶ πολυτιμότερη, ἔκαμαν στὶς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας, τὸ 1914, καὶ γιὰ τὸν λαϊκὸ πολιτισμὸ τῶν Ἀρμάνων, τὶς παραδόσεις, ἀκριβέστερα τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα οἱ Βρεταννοὶ Wace καὶ Thompson¹²³ τονίζοντας ὅτι εἶναι ἐλληνικά. Πρόσφατα δὲ καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῶν Ἀρμάνων ἢ Ρουμάνα λαογράφος Elisabeta Moldoveanu¹²⁴ θεωρεῖ ἐλληνικά. Ὅλες οἱ ἐκφάνσεις τοῦ πολιτισμοῦ

123. Βλ. Wace-Thompson, ἔ.ἀ., 100. Πολιτιστικῶς οἱ Ἀρμάνοι ἀνήκουν στὸν ἐλληνικὸ λαὸ καὶ κατὰ τὸν Γερμανὸ ἐκ Ρουμανίας Emanuel Turczynski, *Die deutsch - griechischen Kulturbeziehungen...*, München 1959, 4 σημ. 1.

124. Βλ. *IIe Congrès International de Thracologie*. Volume sélectif. Editrice Nagard. Paris-Roma-Montreal-Pelham N.Y., 1982, 216: «chantés en grec dans la zone habitée par les Aroumains». Αὐτὰ παρατηρεῖ ἡ Ρουμάνα εἰδικὴ ἐπιστήμων κατ' ἀντίθεση πρὸς τὴν χημικὸ Ζωὴ Παπαζήση-Παπαθεοδώρου καὶ τὸν ὑπομηχανικὸ Γ. Παδιώτη. Βλ. καὶ Βαγγέλης Γ. Γκόμας, «Ἀπὸ τὸ λαϊκὸ πολιτισμὸ τῶν Βλάχων τοῦ Βελεστίνου», Βόλος 1985. Ἀνάτ. ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον Θεσσαλικῶν Μελετῶν, 7, 1985, 145-155. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Ἱστορία τοῦ Βλαχικοῦ Δημοτικοῦ Τραγουδιοῦ», *Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο*, 1988, 339-392. Ἀνάτυπο Ἐπιτροπῆς Ἐνημερώσεως γιὰ τὰ Ἐθνικὰ Θέματα μὲ πρόλογο τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς Ν. Θέμελη καὶ γενικοὺς πίνακες. Β' ἀνατύπωση μὲ πρόλογο Κ. Γ. Σταυρόπουλου, συγγραφέα-διευθυντοῦ τοῦ τρικαλινοῦ περ. *Μετέωρα*. Id., «La singularité des Aroumains dans leur poésie populaire», *Balkan Studies*, 28, 1987, 373-389, καὶ *Beiträge zur sprachlichen, literarischen und kulturellen vielfalt in den Philologien*. Festschrift für Rupprecht Rohr zum 70. Geburtstag... Franz Steiner Verlag Stuttgart 1992. Ἐπίσης ἀνά-

τῶν Ἀρμάνων μαρτυροῦν παραστατικὰ τὴν ἑλληνικότητάτους, ὅπως εἶναι ἡ λαϊκὴ οἰκία, ἡ ἐνδυμασία, ὁ χορὸς κλπ. Γιὰ τὴν πρώτη ὁ ἐθνολόγος I. Cnijić, καθηγητῆς τοῦ πανεπιστημίου Βελιγραδίου, συμπεραίνει: «Ἡ διώροφος οἰκία τοῦ Ἀξιοῦ ὁδηγεῖ στὸν ἑλληνομεσογειακὸ τύπο, ὁ ὁποῖος συνηθέστατα ἔχει δύο ὀρόφους. Δοθέντος ὅτι σήμερα ὑπερῖσχυει στὴ Θράκη καὶ στὴ μακεδονικὴ ἀκτὴ, εἶναι πρόδηλο ὅτι προέρχεται ἀπὸ ἀρχαῖες βυζαντινὲς οἰκίαις. Ἀλλὰ πέρα τῶν βυζαντινῶν αὐτῶν ἐπιδράσεων, ἡ οἰκία αὐτὴ ἀπαντᾷ ἐπίσης καὶ σὲ ὅλα τὰ χωριὰ τῶν Ἀρμάνων, μάλιστα καὶ στὰ ἠπειρωτικῶν κλίματος, καθὼς καὶ στοὺς σλαβικοὺς πληθυσμοὺς τῶν Mijaci καὶ Manronci»¹²⁵. Ὑπενθυμίζοντας δὲ ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Cnijić¹²⁶ καὶ ὁ T. Parahagi¹²⁷, καθηγητῆς τοῦ πανεπιστημίου Βουκουρεστίου, τοὺς μνημονευομένους ὡς σλαβικοὺς, πράγματι σλαβοφώνους, πληθυσμοὺς θεωροῦν ἐκσλαβισμένους Ἀρμάνους, ἐπιβεβαιώνεται ἀπόλυτα ἡ ἄποψη γιὰ ἑλληνομεσογειακὸν τύπον τῆς ἀρμανικῆς οἰκίας. Ἀπὸ τὴν ἐνδυμασία καὶ εἰδικὰ τὴν ἀνδρικήν τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐπιμαχο μέρος εἶναι ἡ φουστανέλλα, τῆς ὁποίας τὴν ἀρχὴ μετὰ διερευνήσεις ἐνδελεχεῖς καὶ μελέτες ἰσχυρότατα τεκμηριωμέναι οἱ ἀκαδημαϊκοὶ καὶ καθηγητῆς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ἀντ. Δ. Κεραμόπουλλος, Σπ. Μαρινάτος, Κώστας Ρωμαῖος κ.ἄ.¹²⁸ ἀνάγουν στὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν καὶ ἔπειτα ρωμαϊκὸν χιτῶνα. Τὸ τρίτον στοιχεῖον ἀφορμώμενον ἀπὸ τὴν πρωταρχικὴν θρησκευτικὴν τελετὴν τῶν κατοίκων κάθε οἰκισμοῦ καὶ ὀνομαζόμενον *Χορὸς τοῦ χωριοῦ*¹²⁹ παρουσιάζει πολλαπλὴν σπουδαιότητα πολιτισμικήν. Διότι συνιστᾷ ἀρχαῖκὴν ἐκδήλωσιν μὲ διαχρονικὸν χαρακτήρα. Ἐνδιαφέρει δὲ διεπιστημονικά, δηλαδὴ πλειάδα ἐπιστημῶν, γλωσσολογία, λαογραφία, ἐθνολογία, οἱ ὁποῖαι ἐπιμαρτυροῦν τὴν ἑλληνικότητα τῶν Ἀρμάνων. Πειστικὴ ἀποβαίνει καὶ ἀπλὴ ἀναφορὰ στὴν πρώτη.

Ὁμολογουμένως ὁ ἑλληνικὸς ὄρος χορὸς ὑπάρχει σὲ ὅλους τοὺς

τυπο Ἐπιτροπῆς μὲ πρόλογον τοῦ Προέδρου, στὸν ὁποῖον καταχωρίζονται οἱ γνώμες τῶν François Lasserre, Claude Marguéron καὶ J. Korinthios γιὰ τὸ πρῶτον συνθετικὸν ἔργον τοῦ σ.

125. Πβ. J. Cnijić, *La péninsule balkanique*, Paris 1918, 244.

126. Αὐτ., 458-459. Βλ. καὶ *Revue des Etudes Slaves (RES)*, 3, 1939, 21-22.

127. Βλ. *GrS*, 1, 1923-1924, 84, καὶ 343.

128. Ἐπὶ μέρους ἀκριβεῖς παραπομπὲς καὶ ἐνδιαφέρουσες περικοπὲς βλ. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Οἱ Εὐζῶνοι τῆς Φθιώτιδας ὡς φορεῖς πανάρχαιης φορεσιᾶς», Λαμία 1993. Ἀνάτ. ἀπὸ τὰ *Πρακτικὰ τοῦ Α' Συνεδρίου Φθιωτικῶν Ἐρευνῶν*, 161-181.

129. Βλ. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Ὁ χορὸς τῶν Βλαχοφώνων», Θεσσαλονίκη 1979. Ἀνάτ. ἀπὸ τὰ *Πρακτικὰ τοῦ Γ' Συμποσίου Λαογραφίας τοῦ Βορειοελλαδικοῦ Χώρου*, IMXA, 383-395.

λαοὺς τῆς ΝΑ Εὐρώπης, μὲ ἀνεπαίσθητες ἢ αἰσθητότατες φωνητικὲς μεταβολές, δηλωτικὲς καὶ τοῦ χρόνου καὶ τῆς προτεραιότητος δανεισμοῦ του. Ἐκπλήσσει δὲ ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἀρμανικῆς-κουτσοβλαχικῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ ὄλων τῶν ἄλλων, ἀλβανικῆς, σερβικῆς, βουλγαρικῆς, ρουμανικῆς ἀφ' ἑτέρου. Εἰδικὰ καὶ ἀποκλειστικὰ στὴν ἀρμανικὴ ἢ ἑλληνικὴ λέξις χορὸς σώζεται μὲ τὴ μορφή *coru*, κατόπιν τροπῆς τοῦ ἀρχικοῦ συμφώνου *χ* σὲ *κ* (*c*). Τὸ φωνητικὸ τοῦτο φαινόμενο ἐμφανίζεται κατὰ τὸν 2ο αἰῶνα π.Χ. στὴ λατινικὴ¹³⁰. Αὐτὸ συμπίπτει μὲ τὴν παρουσία τῶν Ρωμαίων στὴν Ἑλλάδα, ὅταν ἡ λατινικὴ ἐγκαινιάζεται ὡς ὄργανο, χρηστικὸ-βοηθητικὸ, ἰδίως τῶν Ἑλλήνων Ἠπείρου-Μακεδονίας. Ἡ δὲ εἰσαγωγή στίς ἄλλες γλῶσσες καθυστερεῖ δέκα καὶ πλέον αἰῶνες μὲ ἀνέπαφο τὸ ἀρχικὸ *χ*, μάλιστα στὴ ρουμανικὴ μέσῳ τῆς βουλγαρικῆς¹³¹!

Ὅσοι, λοιπόν, ταυτίζουν τοὺς Ἀρμάνους μὲ τοὺς Ρουμάνους ἢ διαχωρίζουν τοὺς πρώτους ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες πλανῶνται καὶ παραπλανοῦν. Διότι καὶ τὰ σημάδια τῆς ρωμαϊκότητός τους συνιστοῦν τεκμήρια ἑλληνικῆς καταγωγῆς¹³², τὴν ὁποία παντοιοτρόπως ἀποκαλύπτουν οἱ Ἀρμάνοι καὶ στὴν ξενιτεία.

Ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Ἰ. Παπαδριανὸς ἐρευνώντας τὸν χῶρο τῆς νοτιοσλαβίας συμπεραίνει: «Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ γλῶσσα ποὺ μιλοῦσαν, οἱ Κουτσόβλαχοι ἀπόδημοι ἔδειξαν μὲ τίς πράξεις ὅτι ἡ ἐθνικὴ τους συνείδησις ἦταν ἑλληνικὴ καὶ μάλιστα ἔντονη. Ἔτσι τοὺς βλέπουμε νὰ ὑπερηφανεύονται γιὰ τὴν ἑλληνικὴ τους καταγωγή, νὰ ἀναφέρονται συχνὰ στὸ ἔνδοξο ἑλληνικὸ παρελθὸν καὶ νὰ μνημονεύουν τὰ μεγάλα ὀνόματα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας (Ὅμηρο, Ἀριστοτέλη, Θερμοπύλες κ.ἄ.) καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας (Ἰωάννη Χρυσόστομο, Γρηγόριο τὸν Ναζιανζηνὸ κ.ἄ.). Ἐπίσης βοηθοῦν ποικιλότροπα τοὺς ἀγῶνες ποὺ διεξῆγαν οἱ Ἑλληνες, γιὰ νὰ ἀπελευθερωθοῦν ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ, καὶ παρακολουθοῦν μὲ ζωηρὸ ἐνδιαφέρον καθετὶ ποὺ συμβαίνει στὴν Ἑλλάδα»¹³³.

130. Βλ. *GrS*, 1, 1923-1924, 86, ὅπου ἐπισήμανση Τ. Parahagi, καὶ V. Väänänen, *Introduction au latin vulgaire*, Paris 1967, 57-58.

131. Βλ. *Dictionarul limbii române moderne*, [București] 1958, 365, καὶ *Actes du Xe Congrès International d'Etudes Byzantines*, Istanbul 1957, 269, ὅπου ἄποψη τῆς E. Esenkova.

132. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Γλωσσικὲς μαρτυρίες καταγωγῆς τῶν Βλάχων», *Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο*, 1987, 307-321. Ἀνακοίνωσις στὸ ἐπιστημονικὸ Συμπόσιο τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπολογικῆς Ἑταιρείας (28-30/11/86). Βλ. καὶ *Ἀνθρωπολογικὰ Ἀνάλεκτα*, 1988.

133. Παπαδριανός, *Οἱ Ἑλληνες πάροικοι*, 32. Id., *Οἱ Ἑλληνες ἀπόδημοι στίς γιουγκοσλαβικὲς χῶρες (18ος-20ὸς αἰ.)*, Ἐκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1993, 22.

Τὰ προηγούμενα συμπεράσματα συνάδουν τέλεια μὲ προγενέστερα τοῦ D. Ρορονιέ, ὁ ὁποῖος ἐπίσης εἶχε ἐμβαθύνει στὴ βλαχολογικὴ ἔρευνα τῆς ἴδιας περιοχῆς. Εἶναι δὲ συγγραφέας εἰδικοῦ βιβλίου καὶ καθηγητῆς τοῦ πανεπιστημίου Βελιγραδίου. Ἡ ὁμολογία του ἀποτελεῖ τρανότατο ἀποδεικτικὸ τῆς ἐπιστημονικῆς εὐσυνειδησίας καὶ παρρησίας. Κατηγορηματικὰ δηλώνει: «ἀναμφισβήτητα οἱ Ἄρμάνοι αἰσθάνονταν Ἑλληνας καὶ ἦσαν πράγματι οἱ φορεῖς τῆς γλώσσας, τοῦ τρόπου ζωῆς, τοῦ πνεύματος τῶν Ἑλλήνων, στὸν δυτικὸ κόσμον καὶ στὶς χῶρες μας»¹³⁴.

Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση

Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση (ΕΕ) εἶναι προηγμένη μορφή τῶν ἀρχικὰ οἰκονομικῶν συνεργασιῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, οἱ ὁποῖες διαμορφώνονται μεταπολεμικὰ σὲ Κοινότητα Οἰκονομική, στὴν Ε.Ο.Κ., διάρκειας δεκαετιῶν. Οἱ ἐμπνευσμένοι πρωτεργάτες δὲν παραγνωρίζουν τὰ προσκόμματα. Ὅπως δὴποτε ἡ συναντίληψη στὴν ὑποδοχὴ ἑνὸς κράτους μέλους δὲν εἶναι ἐντελῶς αὐτονόητη οὔτε εὐχερῆς. Γίνονται μακρὲς καὶ ἐπίμονες συζητήσεις, οἱ ὁποῖες, ἂν καὶ ἀφοροῦν κυρίως σὲ οἰκονομικὰ θέματα, τελεσφοροῦν, ἐφ' ὅσον ἐπέρχεται συμφωνία καὶ γιὰ τὴν ὀνοματοθεσία. Παράδειγμα πράγματι διδακτικὸ καὶ εὐχρηστο σὲ σύγχρονο καὶ καίριο ἑλληνικὸ ἐθνικὸ θέμα ἀποτελεῖ ἡ ἔνταξη τῆς Ἀλβίωνος μὲ τὸ ὄνομα Ἑνωμένο Βασίλειο καὶ ὄχι Μεγάλῃ Βρεταννία οὔτε κἂν Βρεταννία κατόπιν τῶν ἐνστάσεων τῆς Γαλλίας λόγω τῆς γαλλικῆς Βρετάννης¹³⁵.

Ἄν ἡ διένεξη γιὰ τὸ ἐθνωνυμικὸ ζήτημα ρυθμίζεται ἔγκαιρα καὶ προλαμβάνονται περιπλοκές, δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὸ γλωσσικό, γιὰ τὸ ὁποῖο ἐπανειλημμένα καὶ ἐμπεριστατωμένα προειδοποιεῖ ἡ ἀκαδημαϊκὸς καὶ καθηγήτρια τοῦ πανεπιστημίου Βρυξελλῶν Claire Préaux¹³⁶, ἡ ὁποία τάσσεται ὑπὲρ μιᾶς γλώσσας προκρίνοντας αἰτιολογημένα τὴν ἑλληνική. Ἡ Ἑλλάδα, μολονότι τότε ἀποφασίζει τὴ μεγαλύτερη ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση μὲ τὴ σύσταση τῆς περίφημης Ἐπιτροπῆς Παιδείας, δὲν συνηγορεῖ στὴν πρωτοβουλία τῆς διάσημης καθηγήτριας οὔτε ἀξιοποιεῖ τὰ πρόσφορα δημοσιεύματά της. Ἀπουσιάζει ἄλλως τε καὶ ἀπὸ μεταγενέστερη, 1959, Εὐρωπαϊκὴ Ἐπιτροπή, ἡ

134. Πβ. *RIEB*, 1938, 606.

135. Ἄχ. Γ. Λαζάρου, «Τὸ ὄνομα», *Ἡ Γλώσσα μας*, 53, Ἀπρίλιος 1995, 8.

136. Ἄχ. Γ. Λαζάρου, «Συνεχεῖς ἀγῶνες γιὰ τὴ γλώσσα», *Οἰκονομικὸς Τ.*, 20.1.94, 78.

ὅποια συνέρχεται στὸ Λουξεμβούργο καὶ ἐξετάζει τὴν καταγραφή τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνοτήτων. Λάμπει δὲ καὶ διὰ τῆς ἀπουσίας ἐπιστημόνων τῆς κατὰ τὸ στάδιο (1961-1978) προετοιμασίας καὶ συγγραφῆς τοῦ ἐπιβλητικοῦ μὲ τὸ σχῆμα, τὴν ποικιλία τῶν ἄρθρων, τὸν ἀριθμὸ τῶν σελίδων καὶ τὸν τίτλο συγγράμματος *Ἡ Εὐρώπη καὶ οἱ πληθυσμοὶ τῆς*, πού ἐπέχει θέση εὐρωπαϊκοῦ ἐθνολογικοῦ χάρτη καὶ βασικοῦ βοηθήματος τῶν ἐκάστοτε ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῶν κάθε λογῆς ἀρμοδίων τῆς Ε.Ε. Ἡ ἰδέα ἐνὸς χρηστικοῦ βιβλίου ἐθνολογικοῦ εἶναι ὀρθὴ ἀλλὰ τὸ πόρισμα σὲ πολλὰ σημεῖα ἐσφαλμένο καὶ ἐπικίνδυνο. Ἰδίως τὰ ἀφορῶντα στὴν Ἑλλάδα λήμματα δείχνουν ὅτι οἱ συντάκτες ὑστεροῦν σὲ γνώσεις ἢ τὸ χειρότερο εἶναι δέσμοι σκοπιμοτήτων, ὅπως π.χ. διαπιστώνεται στὰ λήμματα *Μακεδόνες* καὶ *Μακεδο-Ρουμάνοι*¹³⁷! Αὐτὸ ἐρμηνεύει πάραυτα καὶ τὴν ἀρνητικὴν στάση τῶν Εὐρωπαίων στὰ ἐθνικὰ θέματά μας, ἀφοῦ ἡ ἐλληνικὴ πλευρὰ δὲν ἔσπευσε, ἂν καὶ ἔλαβε γνώση, στὴν ἀποστολὴ διορθωτικῶν προτάσεων, ὥστε νὰ ἐνημερωθοῦν ἐπίσημα οἱ ἑταῖροι καὶ νὰ ὑπάρχει πρόχειρο ὑλικὸ στὴ διάθεση τῶν Ἑλλήνων ἀρμοδίων. Συγκεκριμένα τὸ λῆμμα *Μακεδο-Ρουμάνοι*, μὲ τὸ ὅποιο νοοῦνται οἱ Βλάχοι Ἑλλάδος, οἱ Ἀρμάνοι, ἀπηχεῖ ἀπόψεις παρωχημένες καὶ γιὰ Ρουμάνους ἐπιστήμονες.

Το 1980 κυκλοφορεῖται γαλλιστὶ στὸ Παρίσι φυλλάδιο ἐπιγραφόμενο «*Les Aroumains (Les Vlachs). Une minorité culturelle romane en péril*», πού ἀποστέλλεται σὲ ὅλους τοὺς διεθνεῖς ὀργανισμούς. Μεταφράζεται στὴ γερμανικὴ καὶ ρουμανικὴ καὶ ἐλληνικὴ. Ἡ τελευταία φθάνει καὶ στὸ ὀρεινότερο Βλαχοχώρι. Ἡ ἐπίσημη Ἑλλάδα προσποιεῖται τὴν ἀνώτερη, ἐνῶ τῆς δίδεται ἀφορμὴ γιὰ ἀποστομωτικὴ ἀνασκευὴ καὶ γιὰ σάλπισμα ἐθνικῆς ἐγρηγόρσεως. Δέουσα ἀπάντηση δίδεται ἀπὸ ἀπλοὺς πολίτες καὶ ἐξειδικευμένους ἐπιστήμονες, χωρὶς στοιχειώδη κρατικὴ ἐνίσχυση¹³⁸. Ἀδιαμαρτύρητα ἡ Ἑλλάδα παρακολουθεῖ τοποθέτηση Οὐάλλοῦ σὰν ἐκπροσώπου τῶν Βλάχων στὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης¹³⁹.

137. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «“Μακεδονικὸ”- “Κουτσοβλαχικὸ” καὶ Ἑλληνικὴ ἀρρυθμία», Τρίκαλα 1986. Ἀνάτ. ἀπὸ τὰ *Τρικαλινά*, 6, 1986, 83-122, εἰδικὰ δὲ 102-103. Βλ. καὶ Γιάννης Ἀβέρωφ, «Κουτσοβλαχικό: Ἡ ἀπροσδόκητη ἀναζωπύρωση», *Τὸ Βῆμα*, 10.6.1981.

138. Βλ. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, *Ἐπιλεγόμενα*, ἐν Ε. Ἀβέρωφ-Τοσίτσα, *Ἡ πολιτικὴ πλευρὰ τοῦ Κουτσοβλαχικοῦ Ζητήματος*. 3η Ἔκδοση. Φιλολογικὸς Ἱστορικὸς Λογοτεχνικὸς Σύνδεσμος (Φ.Ι.Λ.Ο.Σ.) Τρικάλων—Ἰδρυμα Εὐαγγέλου Ἀβέρωφ-Τοσίτσα. Τρίκαλα 1992, 223-238. Ἐπίσης Ach. G. Lazarou, *The Truth About the Leaflet «Les Aroumains» (Les Macédo-Romains)*, 1989. *On scientific truth about Macedonia*. National Technical University of Athens, Athens 1993, 63-83.

139. Βλ. Ἀχ. Γ. Λαζάρου «Ἑλληνόβλαχοι καὶ παραπληροφόρηση», Ἀθήνα 1993, 458. Ἀνάτ. ἀπὸ τὰ *Πρακτικὰ Α΄ Συνεδρίου Μετσοβίτικων Σπουδῶν*, 453-469.

Ἐξ ἴσου ἀπαθῆς πληροφορεῖται ἐπισκέψεις του στὰ Βλαχοχώρια δαπάναις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς συγγραφὴ βιβλίου, μὲ τὸ ὁποῖο δὲν ἀσχολεῖται καθόλου, μολονότι ἐμφανίζει τοὺς Βλάχους ὡς ξεχωριστὴ ἐθνότητα ἐντὸς τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας. Ἡ ἀταραξία τῶν Ἑλλήνων ἀρμοδίων δὲν διακόπτεται οὔτε κατὰ τὴν ἀντικατάστασίν του ἀπὸ τὸν πλέον δεδηλωμένο παράγοντα ἀνθελληνικῆς προπαγάνδας, «φυγάδα», ποὺ πασχίζει κιόλας καὶ γιὰ τὴν ἐπάνοδό του στὴν Ἑλλάδα πρὸς ἐνδυνάμωση τῶν δραστηριοτήτων εὐαρίθμων ὁμοϊδεατῶν του, καταλοίπων τοῦ προσφάτου ἀμαρτωλοῦ παρελθόντος, ρουμανικῶν σχολείων, δύο ἀμετανοήτων, ποὺ παλιννόστησαν ἀπὸ Ρουμανία, προφανῶς μὲ σκοπὸ τὴν ἀναζωπύρωση μειονοτικοῦ ζητήματος, ἐνδεχομένως δὲ καὶ σαγηνευμένων ἀπὸ τὴ ρουμανικὴ γενναιοδωρία γιὰ σπουδὲς μὲ ὑποτροφίες.

Ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀπερίγραπτη ἀποδιοργάνωση τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας, τὸ Εὐρωπαϊκὸ Κοινοβούλιο προβαίνει στὸ ψήφισμα τῆς 11ης Φεβρουαρίου 1983, ἡ δὲ Ἐπιτροπὴ Νεότητος, Πολιτισμοῦ, Παιδείας, Πληροφοριῶν καὶ Ἀθλητισμοῦ, τὴν 23η Σεπτεμβρίου 1986, εἰσηγεῖται διερεύνηση τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῶν γλωσσῶν τῶν μειονοτήτων στὰ κράτη μέλη τῆς Κοινότητος. Φυσικὰ στρέφεται καὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ παντελῶς ἀτελέσφορα. Διότι ἀντίστοιχες κρατικὲς ὑπηρεσίες δὲν ὑφίστανται. Ὄταν δὲ κάποτε στήνονται, ἀποσκοποῦν στὸ βόλεμα κομματικῶν ὀργάνων κουρδισμένων στὸν ὀλέθριο ρυθμὸ «ΕΟΚ-NATO τὸ ἴδιο συνδικάτο», ὥστε νὰ κωφεύουν στὰ εὐρωπαϊκὰ κελεύσματα. Λόγω ἄλλως τε πλήρους συγχύσεως καὶ ἀσχετοσύνης μένουν ἀσυγκίνητα καὶ ἐνώπιον τερατώδους καὶ ὀλοφάνερης ἀνθελληνικῆς προπαγάνδας, γιὰ τὴν ὁποία πληρώνουν κιόλας μὲ χρήματα τῶν Ἑλλήνων φορολογουμένων καὶ εἰσάγουν στὶς δημόσιες βιβλιοθηκὲς ἔντυπα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα οἱ ἔρημοι πολίτες πληροφοροῦνται ὅτι δὲν εἶναι... Ἕλληνες, ὅπως πράγματι ἐπέτυχαν μὲ τὴν ἀγορὰ τοῦ βιβλίου *Τὸ Ξεκλήρισμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ*. Ἐνῶ δὲ τὸ ἔγκλημα καταγγέλλεται ὀλοσέλιδα ἀπὸ ἔγκριτη ἐφημερίδα¹⁴⁰, δὲν γνωστοποιεῖται κανένας καταλογισμὸς εὐθυνῶν. Παρόμοια συγκαλύπτεται καὶ καταγγελία ἀπὸ ἐπιστημονικὸ ἴδρυμα γιὰ συμμετοχὴ ἑλληνικὴ σὲ ξενόγλωσσο βιβλίον, στὸ ὁποῖο ἀκραιφνέστατα ἑλληνικὲς πληθυσμιακὲς ἐνότητες χαρακτηρίζονται μειονότητες¹⁴¹.

140. *Τὰ Νέα*, 3.5.84, 12.

141. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Διαμάχη γιὰ τὴν συνυπογραφή κειμένου περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Βλάχων», *Τρικαλινὰ Νέα*, 18.1.94, 4.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ Εὐρωκοινοβούλιο ἐπιμένει στὸν ὀρισμὸ εἰδικοῦ στα ἔθνολογικὰ καὶ μειονοτικὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἢ ὁποῖα καὶ ἀποδέχεται, ἀλλὰ δὲν μεριμνᾷ οὔτε γιὰ τὸ ὑπηρεσιακὸ καθεστῶς οὔτε κἂν γιὰ τὸν προῖδεασμὸ τοῦ ἐκπροσώπου της, ὁ ὁποῖος λαμβάνει γνώση μέσω ἐγγράφου τοῦ ἀρμοδίου τοῦ Εὐρωκοινοβουλίου. Ἐν τούτοις, «ἀδαπάνως διὰ τὸ δημόσιον», μετὰ σύντομες συζητήσεις στὸ τμήμα τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργείου ἀρχίζει ἀμέσως τὴ σύνταξη λημμάτων γιὰ τὶς πληθυσμιακὲς ἐνότητες στὸν ἐλληνικὸ χῶρο μὲ κριτήρια ἀπολύτως ἐπιστημονικά, τὰ ὁποῖα ἀκριβῶς εὐνοοῦν τὴν Ἑλλάδα. Ὁλοκληρώνοντας δὲ τὴ συγγραφή παραδίδει ἀρμοδίως τὸν πλήρη φάκελο ἐπισημαίνοντας τὴν ἀνάγκη ἐμπρόθεσμης ἀποστολῆς του. Ἐπιπροσθέτως ὑπενθυμίζει τὴν ἡμερομηνία λήξεως μὲ ἐπιστολὲς πρὸς τὸν τμηματάρχη ἐπὶ ἀποδείξει. Παρὰ ταῦτα στὸ Εὐρωκοινοβούλιο ὁ φάκελος δὲν φθάνει ποτέ, μὲ ὅλα τὰ δυσμενῆ ἐπακόλουθα. Κατὰ πρῶτον κινεῖται ἀνεμπόδιστα τὸ Παρακοινοτικὸ Γραφεῖο τῶν ὀλιγώτερο διαδεδομένων γλωσσῶν, τὸ ὁποῖο τὴν 3ῃ Ὀκτωβρίου 1987 ὀργανώνει ἐπίσκεψη στὴν Ἑλλάδα δωδεκαμελοῦς ὀμάδας μελῶν του¹⁴², ἀφοῦ προηγουμένως ποδηγετήθηκαν καὶ γαλουχήθηκαν κατάλληλα, ὥστε στὶς Ἐκθέσεις νὰ σκιαγραφήσουν μὲ τὰ χειρότερα χρώματα ἐλληνικὲς, δημόσιες, ὑπηρεσίες, κόμματα, συνάμα δὲ νὰ μεταδώσουν παραπλανητικὲς εἰκόνες, κατὰ τὶς ὁποῖες στὴν Ἑλλάδα ὑπάρχουν μειονότητες καταδυναστευόμενες.

Τὸ σφάλμα εἶναι ἐλληνικό. Ἄν ἡ Ἑλλάδα εἶχε δείξει συνέπεια στέλλοντας τὸν ἐπίμαχο φάκελο στὸν ἀρμόδιο τοῦ Εὐρωκοινοβουλίου καὶ δὲν ἐξανάγκαζε σὲ παραίτηση τὸν εἰδικό, οὔτε ἡ ἐπίσκεψη θὰ πραγματοποιοῖταν, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐνδεχόμενη ἀντίθετη περίπτωση ὁ εἰδικὸς θὰ «ξεναγοῦσε» ὑπεύθυνα τοὺς ἐπισκέπτες καὶ θὰ ἐρμήνευε τεκμηριωμένα τὶς ὀμοιότητες καὶ τὶς διαφορὲς μὲ τὰ ὑπάρχοντα στὶς πατρίδες τους ἔθνολογικὰ καὶ μειονοτικὰ, ὁπότε δὲν θὰ προέκυπτε πρόβλημα, πὺ ἐφεξῆς δημιουργεῖται καὶ μεγεθύνεται ἐκ τοῦ μηδενός¹⁴³.

Ἡ κατάσταση στὸ ἐλληνικὸ δημόσιο δὲν βελτιώνεται οὔτε μὲ τὴν ἐναλλαγὴ κόμματος στὴν ἐξουσία οὔτε ἀκόμη ὑπηρεσιακῶν ἢ οἰκουμενικῶν κυβερνήσεων. Διότι πάλι τὶς καίριες θέσεις καταλαμβάνουν κολ-

142. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Ζητήματα μειονοτικὰ καὶ ἐπίσκεψη Δ.-Εὐρωπαϊῶν στὴν Ἑλλάδα», *Ἐλευθεροτυπία*, 19.7.89, 32, καὶ *Δελτίο Ι.Π.Ο.Μ.Ε.*, 10, 1989, 5-6.

143. Βλ. Στ. Παπαθεμελῆς, Ὁ πολλαπλασιασμὸς τοῦ μηδενός, ἐν Ε. Ἀβέρωφ-Τοσίτσα, *Ἡ πολιτικὴ πλευρὰ τοῦ Κουτσοβλαχικοῦ ζητήματος*. Προλογίζουσι Σ. Ἐλ. Βενιζέλος, Ἀντ. Σαμαρᾶς, Στ. Παπαθεμελῆς. Ἐπιλεγόμενα: Ἀχιλλεὺς Γ. Λαζάρου, 3^η Ἔκδοσις: Φιλολογικὸς Ἱστορικὸς Λογοτεχνικὸς Σύνδεσμος (Φ.Ι.ΛΟ.Σ.) Τρικάλων — Ἴδρυμα Εὐαγγέλου Ἀβέρωφ-Τοσίτσα, Τρίκαλα 1992, 3-4.

λητοὶ ἰσχυρῶν πολιτικῶν παραγόντων. Ἐπὶ πλέον ἐξασφαλίζουν τὸ ἀπυρόβλητο, ἀφοῦ ὡς βλῆτα κρίνονται ἀνεύθυνα, ἔστω καὶ ἂν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τους διαπράττονται λάθη ἀσύγγνωστα¹⁴⁴. Ἡ ἀμάθεια ἢ τὸ «βραχυκύκλωμα» ἔχουν τέτοιες διαστάσεις, ὥστε ὑπηρεσιακῶς νὰ κατασκευάζονται 11 ἐθνολογικὲς ὁμάδες γιὰ τὸν ἑλληνικὸ χῶρο, ὅταν ἡ Ε.Ο.Κ. ἀρκεῖται σὲ 5, ἢ δὲ πληθυσμιακὴ ἐνότητα, γιὰ τὴν ὁποία ἐδῶ γίνεται λόγος, νὰ παρουσιάζεται μὲ τρία διαφορετικὰ ὀνόματα!

Ἡ γελοιοποίηση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, μέσῳ μάλιστα ὑπουργείου πολιτισμοῦ, ὀφείλεται στὸ νοσηρὸ σύμπτωμα, ποὺ μόλις ἀποδίδει ὁ ὄρος ἀνοργάνωτο. Εἶναι δὲ ἀπότοκο τῆς ἀπουσίας ἀπὸ τὰ κόμματα ἐπιτελικῶν ἐπιστημονικῶν ὁμάδων, συμβουλευτικῶν, οἱ ὁποῖες ἀποβαίνουν ἀπαραίτητες, πολύτιμες, χρήσιμες, ἐφ' ὅσον συγκροτοῦνται ὄχι ἀναγκαστικὰ ἀπὸ κομματικοὺς καὶ πρὸ πάντων μὲ ἀπαράβατες προϋποθέσεις τὴν ἐπιστημοσύνη, τὸ ἦθος, τὸ φρόνημα καὶ τὴν ἐνεργὸν ἀντίληψη τῶν δρωμένων στὴν Ε.Ε., στὸ σύνολο τῆς Εὐρώπης καὶ στὴν Οἰκουμένη¹⁴⁵.

Ἡ παράταση τῆς νοσηρότητας ἀφήνει ἐλεύθερο τὸ πεδίο δράσεως στοὺς ἀδαεῖς, στοὺς καιροσκόπους, στοὺς τυχοδιῶκτες, στοὺς προσκολλημένους ἀμετανόητα σὲ σωριασμένα ἤδη ἰδεολογήματα, στοὺς νοσταλγοὺς μειονοτικῶν προνομίων, μὲ ἀποτέλεσμα οἱ ἑτερογενεῖς αὐτὲς βουλμίες ἢ ἀπερισκεψίες νὰ ἀπολήγουν σὲ μέτρα, γιὰ τὰ ὁποῖα «ἐνοχοποιεῖται» ἡ Ε.Ε. μὲ τὸ πρόσχημα ἐπεμβάσεων στὰ ἐσωτερικὰ τῆς χώρας μας, ἂν καὶ φαντάζουν παρωνυχίδες σὲ σύγκριση μὲ δημοσιεύματα ὄλων τῶν προηγουμένων κατηγοριῶν ἑλληνοφώνων, ποὺ στεροῦνται κιόλας εἰδικῶν γνώσεων¹⁴⁶.

144. Βλ. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ νομοῦ Τρικάλων», *Φιλολογικὸ Ἡμερολόγιο Τρίκκης*, 1991, 62-63 καὶ σημ. 22.

145. Βλ. συνέντευξη Ἀχ. Γ. Λαζάρου στὸν Δρα τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Μιχ. Γ. Τρίτο γιὰ τὴν *Ἐπικοινωνία* (Ἰωαννίνων), Δεκεμβρίου 1992, 40-43, καὶ τὴν *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια*, 1.1.93.

146. Ἦταν, φυσικά, προμελετημένο, χωρὶς τὴν παραμικρὴ ἔνσταση καὶ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ πλευρά. Τὸ δὲ ἐξωφρενικὸ ἔγκειται στὸ θράσος ἐκείνων, πού, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἀντιδράσουν λόγῳ ἀρμοδιότητος, παρουσιάζονται καὶ τιμητές. Ἐλάχιστοι ἀναλαμβάνουν τὶς πολιτικὲς εὐθύνες. Ἐπειδὴ δὲ δὲν πρόκειται γιὰ πταίσματα ἀλλὰ ἐγκλήματα καθοσιώσεως, ἐπιβάλλεται νὰ κινηθοῦν διαδικασίες νόμιμες πρὸς διακρίβωση ποινικῶν εὐθυνῶν. Βλ. Ν. Σίμος, «Κατὰ τὴν ἀποψη Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς ἡ ΕΟΚ “θέλει” τὴν Ἑλλάδα μὲ πέντε μειονότητες. Ἀνεπαρκῆς ἡ κυβερνητικὴ πολιτικὴ», *Ἡ Καθημερινή*, 22.3.1987, 1. Αὐτ., 14.11.90, μὲ τίτλο «Ἡ Κοινότητα ἀναγνωρίζει μειονότητες στὴν Ἑλλάδα πέραν αὐτῶν ποὺ δέχεται ἡ χώρα μας». Ἐπίσης βλ. Στ. Εὐσταθιάδης, «Ἐπικίνδυνη πληροφόρηση. Λαθεμένα στοιχεῖα καὶ ἀναφορὲς σὲ βιβλίο γιὰ τὶς μειονότητες», *Τὸ Βῆμα*, 6.5.90, 62-63. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Ἀπόπειρες ἀφελληνισμοῦ τῶν Βλάχων τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου», *Κοινωνικὲς Τομές*, 27, 1991, 307-313.

Συγκεκριμένα τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1994 καὶ μὲ ψήφους Ἑλλήνων εὐρωβουλευτῶν, ποὺ προφανέστατα δὲν ἔτυχαν τῆς ἐνδεδειγμένης ἐνημερώσεως, ἀπὸ τὸ Εὐρωκοινοβούλιο καταλογίσθηκαν στὴν Ἑλλάδα 5 μειονότητες. Τὸ δὲ καταπληκτικὸ εἶναι ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ ἐξ εἰδικῶν, προΐσταμένων τεσσάρων δυτικοευρωπαϊκῶν ἐπιστημονικῶν κέντρων, ἐπιλαμβάνεται ἀμέσως τοῦ ἔργου τῆς, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι ἡ συγκρότησή τῆς προηγεῖται τῆς ἀποφάσεως ἢ συντελεῖται «ἅμ' ἔπος ἅμ' ἔργον»! Μάλιστα σπεύδει στὴν ἐπιδείξη τῶν μειονοτήτων καὶ δίνει τὴν προτεραιότητα στοὺς Βλάχους. Ταχύτατα, μὲ ἡμερομηνία ἐγγράφου 28 Φεβρουαρίου 1994, ἀποστέλλει τὸ σχετικὸ ἔντυπο ὑλικὸ πρὸς Δήμους, Κοινότητες καὶ φυσικὰ πρόσωπα στὴν Ἑλλάδα. Τὰ πάντα εἶναι ἔτοιμα. Ἄνετοιμη παραμένει ἡ ἐπίσημη ἑλληνικὴ πλευρά.

Κατ' ἀνάγκην καὶ κατὰ κανόνα ἄλλως τε, ὅταν ἡ ἑλληνικὴ πολιτεία κοιμᾶται, κάποιος ἐπιβάλλεται ν' ἀγρυπνοῦν, ἰδίως σὲ θέματα ἐθνικά, τῶν ὁποίων ἐσφαλμένη ρύθμιση ἐγκυμονεῖ σοβαρὲς περιπέτειες. Γιὰ νὰ προληφθοῦν, ἀναπτύσσεται στὴν παροῦσα μελέτη κατὰ μικρὰ κεφάλαια τὸ θέμα τῶν Βλάχων, μὲ τὴν πληρέστερη δυνατὴ τεκμηρίωση, ὥστε, ὅσοι ἔχουν λόγο, νὰ προχωρήσουν στὴν προσήκουσα χρῆση πρὸ τῆς δημιουργίας τετελεσμένων.

Οἱ προσκομιζόμενες μαρτυρίες στὰ ἐπὶ μέρους κεφάλαια διαφωτίζουν ἀρκετὰ καὶ πείθουν ὅπωςδῆποτε κάθε καλοπροαίρετο. Κατ' ἀκολουθίαν θὰ ἦταν ἀνεπιστημονικὸ, ἀντιδεοντολογικὸ, παράλογο, προκλητικὸ καὶ ἐντελῶς μάταιο νὰ ἐπιχειρεῖται ἀπὸ τὴν Ε.Ε. ὁ σχεδιασμὸς λειτουργίας Βλάχικων σχολείων γιὰ διδασκαλία τοῦ ἀρμανικοῦ ἰδιώματος, ποὺ κάποτε μόνον σὰν δευτερεῦον καὶ ἐπικουρικὸ γλωσσικὸ ὄργανο Ἑλλήνων ἔχει ἐκπληρώσει κατὰ κάποιον τρόπο τὸν σκοπὸ ἐπικοινωνίας.

Ἐξ ἄλλου, ὅταν λόγῳ τῶν τεκταινομένων ἐπαναφέρονται μνημερωμαϊκῆς κατοχῆς αἰῶνων, ρουμανικῆς προπαγάνδας ἐνὸς καὶ μισοῦ σχεδὸν αἰῶνα καὶ τῶν ἰταμῶν ἰταλικῶν ἐπεμβάσεων τῶν ἐτῶν 1917-1918 καὶ 1941-1942 μὲ βαρειὰς ἐπιπτώσεις εἰς βάρος, πρὸ πάντων, τῶν Ἀρμάνων, δικαιολογημένα οἱ ἄμεσα πληττόμενοι τελοῦν σὲ πλήρη ἐτοιμότητα καὶ ἐπιφυλακὴ, ἐξοργίζονται ἀκόμη καὶ στὸ ἄκουσμα ἀναβιώσεως τοῦ ἀποτρόπαιου παρελθόντος. Εὐλόγα ἐπίσης ἀγανακτοῦν, ὅταν βλέπουν νὰ πρωτοστατοῦν στὸ ἐγχείρημα ἀπόγονοι ἢ συγγενεῖς συνεργατῶν τῶν Δυνάμεων Κατοχῆς καὶ ἀπάτριδες, ποὺ ἐγκαταλείπουν τὴ μητριά τους, καθὼς καὶ ἐπωφελούμενοι ὑποτροφιῶν τοῦ ρουμανικοῦ κράτους.

Πρόκειται ἄλλως τε γιὰ διαστροφὴ τῆς ἐννοίας τῆς Δημοκρατίας, ὅταν αὐτοὶ ἀποτελοῦν μιὰ φούχτα καὶ σκοπεύουν νὰ ἐπιβάλουν στὴ

συντριπτικὴ πλειονότητα τῶν Βλάχων τῆς Ἑλλάδος, τῶν Ἀρμάνων, τὰ ἄνομα καὶ συνεπῶς ἀπαράδεκτα σχέδιά τους. Παράλληλα δὲ οἱ ἐλάχιστοι ἐπίσης θορυβοποιοὶ τοῦ Φραίμπουργκ, τοῦ Παρισιοῦ κλπ., ποὺ δὲν γεννήθηκαν κἂν στὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ στὴ Ρουμανία¹⁴⁷, ὅπου εἶχαν καταφύγει οἱ γονεῖς τους παρασυρμένοι καὶ ἀπὸ ὁμοϊδεάτες τους διαφημιστὲς τοῦ ρουμανικοῦ παραδείσου, δὲν ἔχουν κανένα δικαίωμα νὰ δροῦν ἐναντίον τῆς βουλήσεως τῶν Ἀρμάνων τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου καὶ τῆς διασπορᾶς.

Ὁμολογουμένως καὶ οἱ θρυλούμενες ἑλληνικὲς δεσμεύσεις μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ ἐπιστολῶν τῶν πρωθυπουργῶν Ἑλλάδος καὶ Ρουμανίας μετὰ τὴ λήξη τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνδιασκέψεως Βουκουρεστίου 1913 ἔμειναν γράμμα κενό, ὅπως περιττὰ καὶ ἄνευ ἀντικειμένου εἶναι ὅσα γράφονται καὶ λέγονται γιὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα Βλάχων στὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, ἰδίως στοὺς τομεῖς ἀρχαιολογίας, ἱστορίας, λαογραφίας καὶ γλωσσολογίας, ἀποκαλύπτει τὴν ἑλληνικὴ καταγωγὴ τους, ὁ τρόπος ζωῆς τους εἶναι ἑλληνικὸς καὶ οἱ ἴδιοι πάντοτε καὶ παντοῦ αἰσθάνονται Ἕλληνες. Ἐχει δὲ καταπέσει καὶ τὸ τελευταῖο πρόσχημα μειονοτικοῦ ζητήματος. Πράγματι, ὅταν τὸ 1948 ἡ Ρουμανία ἐνδιαφέρθηκε φραστικὰ γιὰ τὴ δῆθεν μειονότητά της στὴν Ἑλλάδα, ἀντέδρασαν ἔντονα οἱ Βλάχοι τῆς Βέροιας, τῶν ὁποίων ἄλλως τε μικρὸ μέρος ἐβάρυνε ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ μειονοτικοῦ. Τὸ σπουδαῖο εἶναι ὅτι καὶ οἱ θεωρούμενοι σὰν μειονοτικοὶ διακήρυξαν δημοσίως καὶ γραπτῶς τὴ διάλυση τῆς «ρουμανικῆς» —στὰ χαρτιά— κοινότητας, τοῦ ρουμανικοῦ σχολείου καὶ τῆς ρουμανικῆς ἐκκλησίας. Ἡ ἀπόφασή τους ἔχει ἱστορικὴ καὶ διπλωματικὴ ἀξία. Εἶναι δημοσιευμένη καὶ περιέχεται μὲ τὶς ὑπογραφὲς ὅλων καὶ στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Δημοσθένη Καραγιάννη, τὸ ὁποῖο μόνος του καὶ αὐτοπροαίρετα μοῦ παρέδωσε μὲ τὴν εὐκαιρία διαλέξεώς μου στὴν κεντρικὴ πλατεῖα Κάτω Βερμίου, τὴν 2α Αὐγούστου 1992.

Δὲν νοεῖται, λοιπόν, κἂν σκέψη γιὰ ἰδιαίτερο νομικὸ καὶ πολιτικὸ καθεστῶς Βλάχων στὴν Ἑλλάδα. Ἐξ ἴσου ἀδιανόητο θὰ ἦταν ὁποιοδήποτε ἐγχείρημα εἰσαγωγῆς τοῦ ἀρμανικοῦ ιδιώματος στὴν ἐκπαίδευση, στὴ δικαιοσύνη, στὶς δημόσιες γενικὰ ὑπηρεσίες, ἐφ' ὅσον ἄλλως τε,

147. Βλ. σκιαγράφησή τους ἀπὸ τὸν Γιάννη Παπαθανασίου στὴν ἐφημερίδα Βλάχων Νάουσας, *Νιάγκουστη*, Ἰούλιος 1987, 2ε. Ἐπίσης βλ. ἀποκαλυπτῆριά τους ἀπὸ τὸν Μιχ. Πίσπα στὴν *Ἐλευθεροτυπία*, 11.7.1981, 15, καὶ δριμύτατες ἐπικρίσεις ἐναντίον τους ἀπὸ τὸν Δ. Μ. Σίκο στὴν ἐφημ. Τρικάλων *Ἡ Ἐρευνα*, 24.12.1989, 25.6.1991, κ.ἄ. Βλ. καὶ διαπιστώσεις καὶ συμπεράσματα Ἐλευθερίας Ἰ. Νικολαΐδου, *Ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα στὸ βιλαέτι Ἰωαννίνων καὶ στὰ βλαχόφωνα χωριὰ τῆς Πίνδου*, Α', Ἰωάννινα 1995, 399 κ.ἔ.

ὅπως διαπιστώνουν ἤδη καὶ οἱ ἐπιφορτισμένοι μὲ τὸ θέμα εἰδικοί ἐπιστήμονες τῆς Ε.Ε., δὲν ὑπάρχουν Ἀρμάνοι μονόγλωσσοι, ἀγνοοῦντες τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐνῶ συμβαίνει τὸ ἀντίθετο. Ἡ ἄγνοια τῆς ἑλληνικῆς ἀπὸ τοὺς Ἀρμάνους καταντᾷ ἐξωφρενικὴ, δοθέντος ὅτι οἱ Ἀρμάνοι ἦσαν κάτοχοι τῆς ἑλληνικῆς καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς τουρκοκρατίας, μάλιστα δὲ καὶ τὴν ἐδίδασκαν καὶ ἐκτὸς Ἑλλάδος. Συγκεκριμένα, κατὰ τὸν καθηγητὴ τοῦ πανεπιστημίου Βελιγραδίου VI. Skarić, «...χάρη στὶς ἐμπορικὲς ἑλληνο-τσιντσαρικὲς [sc. Ἑλληνο-Βλαχικὲς] ἀποικίαι, οἱ ὁποῖαι ἰδρύθηκαν σὲ ὅλες τὶς βαλκανικὲς χῶρες, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶχε μεγάλη ἀξία καὶ ἡ γνώση της θεωρήθηκε ἀπαραίτητη σὲ κάθε πολιτισμένο ἄνθρωπο»¹⁴⁸. Ἐπὶ πλέον θὰ ἀποτελοῦσε ἀπίστευτη ἀντίφαση ὁποιοσδήποτε ἰσχυρισμός, κατὰ τὸν ὁποῖο τάχα οἱ Ἀρμάνοι ἐπιθυμοῦν διδασκαλία τοῦ ἀρμανικοῦ ἰδιώματος. Διότι, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ ρωμανιστῆς-βαλκανολόγος, καθηγητῆς τοῦ πανεπιστημίου Ζάγκρεμπ, Petar Skok, οἱ Ἀρμάνοι «...ἀνέκαθεν, διακρίθηκαν γιὰ τὸν ἐνθουσιασμό τους ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς γλῶσσας καὶ ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ»¹⁴⁹.

Ἐπίλογος

Κατόπιν ὅλων τῶν προηγουμένων, οἱ ἀρμόδιοι τῆς Ε.Ε. ἀντιλαμβάνονται ἀσφαλῶς ὅτι ἀποδοχὴ ἀπὸ μέρους τους ἐνδεχόμενης εἰσηγήσεως περὶ σχολείων Βλαχικῶν, γιὰ τὰ ὁποῖα μυστηριωδῶς ἐπικοινωνοῦν καὶ συμβουλεύονται πρωτίστως καὶ ἐπιμόνως ἐρασιτέχνες καὶ τροφίμους ρουμανικῶν σχολείων, ἐγκυμονεῖ περιπλοκὲς πολιτικὲς, διενέξεις μεταξὺ τῶν Ἀρμάνων καὶ τὴν ὀλοσχερῆ ἐξάλειψη τοῦ ἀρμανικοῦ ἰδιώματος. Διότι σ' αὐτὸ ὡς αἴτιο πρωταρχικὸ θὰ ἐπιρριφθοῦν οἱ ἐλλοχεύουσες παρενέργειες μὲ ἄμεση συνέπεια τὴν ἀπέχθεια καὶ τὴν πλήρη διακοπὴ τῶν προσπαθειῶν διερευνήσεως τοῦ ὅλου θέματος.

Μὲ δεδομένο ὅτι ἡ Ε.Ε. ἐνδιαφέρεται εἰλικρινῶς καὶ μεριμνᾷ σοβαρῶς γιὰ τὴν ἀπολύτως γνήσια πολιτισμικὴ κληρονομιά τῶν εὐρωπαϊκῶν πληθυσμῶν, ἐνδείκνυται ἡ στενότερη καὶ ἀληθινὰ ἀγαστὴ συνεργασία τῶν ἐκπροσώπων τῆς μὲ Ἀρμάνους εἰδικοὺς ρωμανιστῆς, γνωστοὺς στὶς ὑπηρεσίαις τῆς Ε.Ε. (καὶ ὄχι χημικούς, ὑπομηχανικούς, ἀσχέτους) ἢ μὲ ἰδρύματα πνευματικά, πολιτισμικά, ἐπιστημονικά, τὰ ὁποῖα ἀποδεδει-

148. VI. Skarić «L'attitude des peuples balkaniques à l'égard des Turcs», *Revue Internationale d'Etudes Balkaniques (RIEB)*, 1-2, 1934-1935, 243.

149. *RIEB*, 3, 1936, 36.

γμένα ἀσχολοῦνται μὲ τοὺς Ἀρμένους. Κατ' ἐξοχὴν μεταξὺ αὐτῶν συγκαταλέγεται καὶ ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσός, ὁ ὁποῖος στήσειρὰ τῶν δραστηριοτήτων τοῦ Τμήματος Βαλκανικῶν Σπουδῶν ἀφιέρωσε καὶ τὸν ἐφετινὸν Ε' Κύκλο Μαθημάτων¹⁵⁰ γιὰ τὸ Κουτσοβλαχικὸ Ζήτημα. Ἀποτελεῖ δὲ ὀφειλὴ ἠθικὴ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσός, ἀφοῦ ἰδρύεται ἀπὸ Βλαχόπουλα. Ἡ ἱστορία του ἀρχίζει τὸ 1865 «...χάρις εἰς τὸν ἔνθεον ζῆλον 4 ἀδελφῶν, τῶν ἀδελφῶν Λάμπρου, καὶ ἡ δρᾶσις τους ἐκκίνησεν ἀπὸ ἓν δωμάτιον τῆς οἰκογενείας Λάμπρου...»¹⁵¹, ἡ ὁποία κατάγεται ἀπὸ Ἀρμένους τῆς Πίνδου. Ἐνας ἀπὸ τοὺς νεαροὺς, ὁ Σπυρίδων Λάμπρος, εἶναι ὁ μετέπειτα διεθνοῦς φήμης καθηγητῆς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ποὺ διετέλεσε καὶ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος, ἡ δὲ θυγατέρα του ὑπῆρξε ἡ πρώτη γυναίκα ὑπουργὸς στὴν Ἑλλάδα. Ἐξ ἄλλου πρῶτος πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος στὸ Παρίσι καὶ ἓν συνεχεῖα πρωθυπουργὸς διετέλεσε καὶ ὁ συμπατριώτης του Ἰωάννης Κωλέττης¹⁵². Πρωθυπουργὸς καὶ τῆς «Κυβερνήσεως τοῦ Βουνοῦ», τῶν ἐπαναστατημένων Ἑλλήνων κατὰ τῶν ναζιστῶν καὶ φασιστῶν καὶ τῶν συνεργῶν τους τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου, εἶναι πάλι Ἀρμένιος, ὁ καθηγητῆς τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου στὸ πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν Ἀλέξανδρος Σβῶλος¹⁵³. Συμπατριῶτες του Ἀρμένιοι εἶναι ὁ ὀνομαστὸς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ Γ', ὁ σημερινὸς πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν Θεσσαλονίκης, ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ καθηγητῆς πανεπιστημίου Κωνσταντῖνος Βαβοῦσκος καὶ πολλοὶ ἄλλοι σύγχρονοι καθηγητῆς τοῦ πανεπιστημίου Γ. Νιτσιώτας, Ἀντ. Ταχιάος, Ἀναστ. Τάχος...

Παραγνώριση ἢ παραγκωνισμὸς προσωπικοτήτων τέτοιου κύρους προσκρούει στὴ λογικὴ, στὴν εὐπρέπεια καὶ στὴν ἀξιοκρατία.

150. Ἡ θεματολογία του πείθει γιὰ τὰ κοινὰ στοιχεῖα ποὺ συνδέουν τοὺς εἰδικοὺς τῆς Ε.Ε. μὲ τοὺς συναδέλφους τους τῆς ἀμέσως ἐνδιαφερομένης χώρας, τῆς Ἑλλάδος.

151. Κ. Α. Βοβολίνης, *Τὸ Χρονικὸν τοῦ «Παρνασσοῦ» (1865-1950)*, Ἀθῆναι 1950, 1 κ.έ., 528. Βλ. καὶ Γερ. Γ. Ζώρας, *Οἱ λογοτέχνες τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς στὸν Φ. Σ. Παρνασσός*, Ἀρχειακὴ ἔρευνα. Ἐκδόσεις Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσός. Ἀθῆναι 1993, 41-46.

152. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, «Ἰωάννης Κωλέττης. Ἐνας Βλαχόφωνος στὸ Παρίσι», *Σαμαρίνα*, 113, 1977, 2 κ.έ.

153. Φρ. Τζίφρας, «Ὁ πατριωτισμὸς τοῦ Σβῶλου», *Ἡ Καθημερινή*, 13.3.76. Βλ. ἐπίσης Ἀγόρω (Ρίτα)-Ἐλισάβετ Λαζάρου, «Ἀλέξανδρος Σβῶλος καὶ βορειοελλαδικὸς Ἑλληνισμὸς», *Παρνασσός*, 35, 1993, 350-358.

Προτάσεις

Παρά τὴν παράλειψη προσκλήσεως καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστημονικῆς πλευρᾶς γιὰ τὴ διερεύνηση στὴν παροῦσα φάση τοῦ Κουτσοβλαχικοῦ Ζητήματος καὶ τὴν παρεξηγήσιμη ἀνάθεση ἀπὸ τὸ Εὐρωκοινοβούλιο μόνο σὲ ἰδρύματα, ἐπιστημονικὰ κέντρα, τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, μολονότι ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ προηγεῖται χρονικὰ καὶ πολιτικὰ - διπλωματικὰ-νομικὰ στὴν ἐξασφάλιση ὅλων τῶν δικαιωμάτων σὲ πληθυσμιακὲς ἐνότητες διαφοροποιημένες θρησκευτικά, γλωσσικά, ἔθνικα, ἐντὸς τῆς εὐρύτερης ἐπικράτειας¹⁵⁴, εὐελπιστοῦμε ὅτι δὲν εἶναι στίς προθέσεις κανενός, ἰδίως εἰδικῶν ἐπὶ τοῦ θέματος, ἡ μεροληπτικὴ θεώρηση. Ἀναντίρρητα τόσο τὰ ἐπιλεγμένα ἰδρύματα ὅσο καὶ οἱ προϊστάμενοί τους ἐμφοροῦνται ἀπὸ πνεῦμα ἀμεροληψίας καὶ ἐπιστημονικῆς δεοντολογίας. Ὡστόσο μία πρώτη παρατήρηση χωρεῖ στὴν ἐξοικείωσή τους μὲ μειονοτικά, ἀλλὰ οὐσιωδῶς διαφορετικὰ τοῦ προκειμένου, γεγονός πὸ καθιστᾷ ἀναγκαῖα τὴν ἐπίσημη καὶ ἰσότιμη ἑλληνικὴ συμμετοχὴ στὸ ἐπίμαχο θέμα, ὥστε ἡ ὀριστικὴ διευθέτηση νὰ ἀναγνωρίζεται ὁμόθυμα ὡς ἡ πλέον ἐπιτυχής. Δὲν εἶναι ποτὲ ἀργὰ γιὰ τὴν προσθήκη στὴν ἐντολὴ ἀναθέσεως καὶ ἑλληνικοῦ ἰδρύματος μὲ εἰδικοὺς ἐγνωσμένων ἐπιστημονικῶν ἐπιδόσεων.

Γιὰ τὴν ἔγκαιρη καὶ ἔγκριτη διαφύλαξη καὶ παρουσίαση τῆς πολιτισμικῆς κληρονομιάς τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς καὶ στὴ ρωμανικὴ μορφή, δηλωτικὴ συνυπάρξεως ἑλληνικοῦ καὶ ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ, πὸ ἀποτελοῦν τὴ βάση τοῦ εὐρωπαϊκοῦ, ἀποβαίνει ἐπιτακτικὴ ἡ ἔμπρακτη καὶ καίρια —ἀδιαμφισβήτητη φυσικὰ— βούληση τῆς Ε.Ε. πρὸς ἐπανάρθωση, δοθέντος ὅτι προέχει ἡ πραγματικότητα, ἡ ἀλήθεια.

Ὁμολογουμένως ὅλα τὰ ρωμανικὰ κατάλοιπα εἶναι περισπούδαστα. Ἰδιαίτερα δὲ ἐπιβάλλεται νὰ θυμηθοῦμε τὸν διάσημο ἀνατολιστὴ René Grousset¹⁵⁵, πὸ ὑποστηρίζει τὴ διάδοση τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ στὸ σύνολο τῆς Εὐρώπης καὶ μέσῳ τῆς λατινικότητος τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας.

Ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα, ἀπότοκα τῆς ρωμαιοκρατίας, διαφυλάσσονται στὴν ἱστορία, λαογραφία, γλωσσικὸ ρωμανικὸ ἰδίωμα τῶν Βλάχων Ἑλλάδος, διότι τὸ Βυζάντιο δὲν ἀποβάλλει ἕως καὶ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴ ρωμαϊκότητά του.

154. Διον. Χ. Καλαμάκης, «Μειονότητες στὸ Βυζάντιο», *Κοινωνικὲς Τομέες*, 52, 1994, 80-83.

155. René Grousset, *L'Empire du Levant. Histoire de la question d'Orient*, Paris 1948, 7.

Κατὰ συνέπειαν, ἐνόσω ἀκόμη εἶναι δυνατόν, κρίνεται ἐπωφελῆς καὶ ἐπιβεβλημένη ἢ ἀκραιφνῶς ἐπιστημονικὴ μελέτη τους, μακριὰ ἀπὸ ὁποιοσδήποτε σκοπιμότητες, φανερῆς ἢ συγκεκαλυμμένες, σαφέστατα δὲ ἀντιληπτές καὶ γι' αὐτὸ δυσχεραίνουσες τὴν πρόοδο τῶν ἐρευνῶν ἢ ἀποτρεπτικῆς καὶ τῆς εἰλικρινέστερης πρωτοβουλίας.

Ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσὸς ἔχει τὶς ἀπαραίτητες ἐπιστημονικῆς προϋποθέσεις καὶ δυνατότητες καταρτίσεως ἐρευνητικοῦ προγράμματος¹⁵⁶ γιὰ τοὺς Ἀρμάνους ἀξιοποιώντας τὸ εἰδικευμένο ἐπιστημονικὸ προσωπικὸ τόσο τὸ δικό του, μελῶν του, ὅσο καὶ ἄλλων ἰδρυμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα συνεργάζεται, καὶ τὸ πολύτιμο σχετικὸ ὑλικό, θησαυρισμένο σὲ διάφορα ἐπιστημονικὰ κέντρα ἢ ἀρχεῖα συλλόγων καταγομένων ἀπὸ Βλαχοχώρια, καθὼς καὶ τῆς πανελληνίας ἐνώσεως πολιτιστικῶν συλλόγων Βλάχων Ἑλλάδος.

Ἐν τέλει, δὲν συνάδει διόλου πρὸς τὶς διακηρυγμένες ἀρχές τῆς Ε.Ε. ἢ λήψη ἀποφάσεως ἀπὸ τὰ θεσμικὰ ὄργανά της γιὰ θέμα, ποὺ ἀνήκει στὴν Ἑλλάδα, πρὸ πάντων δὲ ἢ διεκπεραίωσή του ἐρήμην τῆς ἐλληνικῆς ἐπιστήμης.

156. Ἡ θεματολογία τῶν προγραμμάτων τῶν Κύκλων ἐπιμορφώσεως φανερώνει παραστατικὰ τὸ μέτρο τῶν δυνατοτήτων ἐπιμορφώσεως καὶ ἐταίρων τῶν ἄλλων χωρῶν τῆς Ε.Ε. στὰ ἰδιαζόντως ἐλληνικὰ θέματα. Δείγματος χάριν παραθέτομε τὸ πρόγραμμα τοῦ Ε' Κύκλου: 1. Λόγοι δημιουργίας τοῦ Κουτσοβλαχικοῦ Ζητήματος. 2. Μακεδονικὸς ἀγῶνας. 3. Μέτρα Ρουμανικοῦ κράτους. 4. Ἑλληνικὸ κράτος. 5. Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. 6. Ἀπογραφὴ Χιλμῆ Πασᾶ 1905. 7. Αὐτονομιστικὰ ἐγχειρήματα 1917 καὶ 1942. 8. Διακήρυξη 1948. 9. Ἀπογραφὴ 1951. 10. Ἐθνικὰ ζητήματα 1954. 11. Ἐκτιμήσεις ξένων ἐπιστημόνων. 12. Bulletin Européen, Standardul, Balkan Archiv. 13. E.O.K. Παρακοινοτικὰ Μειονοτικὰ Σωματεῖα καὶ περιοδικῆς ἐκδόσεις. 14. Οἱ ἐπίλογοι τῶν ἐκθέσεων Siguan, Kililea καὶ ἡ ἀπόφαση τοῦ Εὐρωκοινοβουλίου. 15. Διορισμὸς ἐπιτροπῆς ἐξ εἰδικῶν καὶ ἐρωτηματολόγιό της σὲ δήμους καὶ κοινότητες τοῦ Βορειοελλαδικοῦ χώρου. 16. Ἐκθεση ἐρωτηματολογίου της σὲ δήμους καὶ κοινότητες τοῦ Βορειοελλαδικοῦ χώρου. 17. Ἐκθεση τοῦ Προέδρου Miguel Strubell καὶ δημοσιοποίησή της. 18. Θέσεις τῆς Πανελληνίας Ἐνώσεως Πολιτιστικῶν Συλλόγων Βλάχων. 19. Πραγματικότητες καὶ σκοπιμότητες. 20. Ἐπισημάνσεις καὶ προοπτικῆς.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

- Ἀβέρωφ, Ε. 30¹³⁸
 Ἀβέρωφ, Γιάννης 30¹³⁷
 Ἀδάμης, Δανιήλ Μ. 25. Βλ. καὶ
 Δανιήλ Μοσχοπολίτης
 Ἀδάμος, Γιάννης 16⁸⁶
 Ἀλβανία 17⁹⁴
 Ἀλβίων 29
 Ἀμαντος, Κ. 22
 Ἀνατολή 14
 Ἀραβία 14⁶¹
 Ἀριστοτέλης 28
 Ἀρμανία (Ρωμανία) 8
 Ἀρμάνοι (Ἀρωμάνοι, Ρωμάνοι) 8
 Ἀρναούτης 23¹¹²
 Ἀσπροποταμίτες 14⁶³
 Ἀσσανίδες 5, 7³¹
 Αὐστρία 13⁵⁹
 Βαβουῤσκος, Κων. Α. 4⁹, 11⁴⁰, 37
 Βακαλόπουλος, Ἀπ. Ε. 11⁴⁰, 18⁹⁶, 21¹⁰⁴
 Βαλκανική 13⁵⁹
 Βαλλῶνοι 4, 5
 Βέλγοι 4
 Βελεστίνο 11
 Βενιαμὶν ὁ ἐκ Τουδέλας 17
 Βενιζέλος, Σοφ. Ε. 32¹⁴³
 Βέρμιο 35
 Βέροια 12, 35
 Βλαχολίβαδο Ἐλασσόνος 23¹¹²
 Βοβολίνης, Κ. Α. 37¹⁵¹
 Βογιατζῆς, Φ.Ν. 19⁹⁸
 Βόλκες 3³
 Βορειοηπειρώτες 25
 Βόρειος Ἡπειρος 23¹¹², 25
 Βοσνία 7
 Βουλγαρία 6
 Βούλγαρις Εὐγένιος 24
 Βρετανία 4, 29. Βλ. Ἡνωμένο Βασίλειο
 Γαλλία 29
 Γερμανία 13⁵⁹
 Γερμανοὶ 3
 Γεωργάκης Ὀλύμπιος 23¹¹²
 Γιομπλάκης, Ἀ. 25¹²²
 Γκόμας, Ε. Γ. 26¹²⁴
 Δαλματία 7
 Δανιήλ Μοσχοπολίτης 25
 Δάρβαρις, Δ. 25
 Δενδρινός, Ἀ. 10³⁸
 Δημόπουλος, Δ. Π. 11⁴⁰
 Δῆμος Ἐλασσόνος 16⁸⁶
 Διονύσιος ὁ Φιλόσοφος μητροπ.
 Λαρίσης, Τρίκης καὶ Στραγῶν 24
 Διονύσιος Ράλλης Παλαιολόγος
 μητροπ. Τιρνόβου 24
 Δοσίθεος μητροπ. Μολδαβίας 23¹¹²
 Δούκας, Νεόφυτος 24¹²⁰
 Δύση 14
 Ἑλβετία 13⁵⁹
 Ἑλληνες 18⁹⁷
 Ἐνεπεκίδης, Π. 16⁸⁸
 Ἐξαρχος, Χρ. Γ. 4¹⁰
 Εὐσταθιάδης, Στ. 33¹⁴⁶
 Ζαγορά 14⁶¹
 Ζαγόρι 14⁶¹
 Ζώρας, Γερ. Γ. 37¹⁵¹
 Ἡνωμένο Βασίλειο 29. βλ.
 καὶ Βρετανία
 Θαβώρης, Ἀντ. 12
 Θέμελης, Ν. 26¹²⁴
 Θερμοπύλες 28
 Θράκες 5
 Ἴλλυριοὶ 6, 14
 Ἰσραήλ 13⁵⁹
 Ἰστρία 7²⁹
 Ἰταλία 13⁵⁹, 14
 Ἰταλιῶτες 14⁶²
 Ἰωακείμ ὁ Γ' 37
 Ἰωάννης ὁ Λυδὸς 8, 9³⁵, 10³⁶, 11
 Ἰωάννης Χρυσόστομος 28
 Καβαλλιώτης, Θεόδ. Ἀναστ. 24

- Καίσαρ 3
 Κακριδῆς, Ἰ. Θ. 19⁹⁷
 Καλαμάκης, Διον. Χ. 38¹⁵⁴
 Καλλέρης, Ἰ. 14⁶¹
 Καλοκαιρινός, Χρ. Γ. 19⁹⁹
 Καντακουζηνός, Σ. 22¹¹¹
 Καποδίστριας, Ἰ. 18
 Καραγιάννης, Δημοσθένης 35
 Καραγιώργος, Π. 15⁸⁰
 Καργάκος, Σαρ. 16⁹¹
 Κατσάνης, Ν. 15⁸⁰
 Κελέσης, Ἄλ. 16⁸⁶
 Κέλτες 14
 Κελτοῖλλυριοὶ 14⁶³
 Κεραμόπουλλος, Ἄντ. Δ. 6²⁶, 27
 Κίνα 22
 Κλεισούρα 25¹²²
 Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς 18
 Κούμας, Κ. 16^{87, 88}, 17⁹³
 Κουρίλας, Εὐλ. 25¹²¹
 Κουρούσης, Σταῦρος 19⁹⁸
 Κροατία 7
 Κύπρος 13⁵⁹
 Κωλέττης, Ἰ. 37¹⁵²
 Κωτσούνιος, Ἰ. 22
 Λαζάρου, Α. - Ε. 10³⁸, 37¹⁵³
 Λαζάρου, Ἀχ. Γ. 3³, 4⁸, 5^{12, 14}, 6²³, 8³³, 10³⁶,
 11⁴⁰, 13^{58, 59}, 16^{87, 89}, 17^{92, 94}, 21¹⁰⁵, 22¹¹⁰, 23¹¹²,
 24¹¹⁹, 26¹²⁴, 27^{128, 129}, 28¹³², 29^{135, 136}, 30^{137, 138, 139},
 31¹⁴¹, 32^{142, 143}, 33^{144, 145, 146}, 37¹⁵²
 Λάιος, Γ. 18⁹⁵
 Λάμπρος, Σπ. Π. 20¹⁰⁴, 37
 Λάρισα 14⁶¹
 Λάρσα 14⁶¹
 Λιάκος, Σ. Ν. 14⁶³
 Λίβανος 13⁵⁹
 Λουγγῆς, Τηλ. 10³⁸
 Λουξεμβούργο 30
 Λούπου, Βασ. 22, 23¹¹²
 Λυδὸς βλ. Ἰωάννης
 Λυκούρη - Λαζάρου, Ε. 10³⁸
 Λυριτζῆς, Γ. Θ. 21¹⁰⁴
 Μαρινᾶτος, Σπ. 27
 Μᾶρκος 11
 Ματθαῖος μητροπ. Μυρέων 18⁹⁷
 Μαυρόβλαχοι 7
 Μεγλενίτες 6, 7
 Μεσοποταμία 14
 Μιχαήλ ὁ Γενναῖος 23
 Μιχαλόπουλος, Φ. 25¹²¹
 Μόδης, Γ. 21¹⁰⁴, 22¹⁰⁷
 Μολδαβία 23
 Μοσχοπολίτες 17
 Μπάρτας, Τρ. 18⁹⁷, 19
 Μυρσίνης - Μάνθος, Ἄ. 23¹¹⁵
 Μωραλίδης, Ἰ. Γ. 5¹¹
 Νάτσινας, Θ. Μ. 21¹⁰⁴
 Νικολαΐδου, Ἐλευθερία Ἰ. 21¹⁰⁴, 35¹⁴⁷
 Νιτσιώτας, Γ. 37
 Ντόντος Γιαννάκης 18
 Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, Μαρία 18⁹⁶
 Ὅμηρος
 Οὐαλλοὶ 4, 5
 Οὐγγαρία 13⁵⁹
 Οὐκρανία 13⁵⁹
 Οὐόλκai 3¹
 Παδιώτης, Γ. 13⁵⁹, 26¹²⁴
 Παπαδόπουλος, Στ. 23¹¹⁶
 Παπαδριανός, Ἰ. 21¹⁰⁴, 28¹³³
 Παπαζήση - Παπαθεοδώρου, Ζωή 26¹²⁴
 Παπαθανασίου, Πάννης 35¹⁴⁷
 Παπαθεμελῆς, Στ. 32¹⁴³
 Παπαμιχαήλ, Μ. 25¹²²
 Παρζάλης, Σταῦρος 14⁶¹
 Παῦλος ὁ Ἀπόστολος 20¹⁰¹
 Πελοπόννησος 13⁵⁹
 Περραιβία 11
 Πίσπας, Μιχ. 35¹⁴⁷
 Πολωνία 13⁵⁹, 17
 Πρωτονοτάρης, Στυλ. Β. 10³⁸
 Πρωτοψάλτης, Ἄ. Γ. 25¹²¹
 Ρίζος, Ἄντ. 14⁶²
 Ρουμανία 13⁵⁹
 Ρωμανία 19
 Ρωμαῖοι 18, 19
 Ρωμαῖος, Κ. 27

- Ρωμανός, Μ. 18⁹⁷
 Σάθας, Κ. Ν. 8³³
 Σαλβία 11
 Σαμαράς, Άντ. 32¹⁴³
 Σαμαριναῖοι 14⁶³
 Σαρακατσάνοι 4
 Σβῶλος, Άλ. 37¹⁵³
 Σεβήρος 11
 Σεκουῦνδα 11
 Σελευκίδες 14⁶¹
 Σερβία 6²², 13⁶⁰ βλ. και Serbia
 Σιγάλας, Άντ. 25¹²²
 Σίκος, Δ. Μ. 35¹⁴⁷
 Σίμος, Ν. 33¹⁴⁶
 Σίνας, Σ. 18
 Σλοβακία 13⁵⁹
 Σουφλιᾶς, Γ. 24¹¹⁸
 Σπαθάρης, Ν. 22, 23¹¹²
 Σπεράντζας, Θεοδ. Κ. 13⁵⁹
 Σταυρόπουλος, Κ. Γ. 26¹²⁴
 Στράβων 3
 Συρία 14⁶¹
 Ταχιάος, Άντ. - Αἰμ. 37
 Τάχος, Άναστ. 37
 Τεργέστη 7
 Τζίφρας, Φρ. 37¹⁵³
 Τζῶγος, Άρ. 25¹²²
 Τουρκία 13⁵⁹
 Τρίκουπας, Γ. 24
 Τρίτος, Μιχ. Γ. 33¹⁴⁵
 Τσαριτσάνη 16⁸⁶
 Τσεχία 13⁵⁹
 Τσάρας, Γιάννης 25¹²²
 Φερές 11
 Φιλιππίδης, Άργ. 13⁵⁹
 Φιλιππίδης, Δανιήλ 13⁵⁹
 Φωτική 12
 Χρυσός, Ε. Κ. 10³⁸
 Ψευδο-Μεθόδιος Πατάρων 19

 Armbuster, A. 3⁴
 Bacu, Mihaela 7²⁸
 Banescu, N. 5^{14,15}
 Barbulescu, C. 23¹¹²
 Barlea, Oct. 8
 Bérard, V. 4^{9,10}
 Bernard, Antonia 16⁹⁰
 Bogdan, Henry 5¹⁶
 Bonfante, G. 3
 Braniste, M. M. 22¹¹¹
 Bratianu, G. I. 12
 Brunialti, A. 12
 Búrbur, Antonio U. 6²⁴
 Burileanu, N. 7³¹
 Camariano - Cioran, A. 22¹⁰⁹
 Cankova, G. 15
 Cantacuzino, S. 22¹¹¹
 Capidan, Th. 6, 15, 16⁸⁶
 Caragiani, I. 7³¹
 Caranica, N. 14⁶¹
 Cazacu, M. 7²⁷
 Cicanci, Olga 23¹¹²
 Cioranescu, Al. 24¹¹⁷
 Coteanu, I. 21¹⁰⁴
 Crito, Titus Statilius 11⁴⁰
 Cvijić, I. 27¹²⁵
 Daicoviciu, C. 6
 Daicoviciu, H. 6
 David, P. I. 13⁵⁹
 Densusianu, N. 7³¹
 Densusianu, O. 6
 Diamandi, St. 6
 Diamandi - Aminceanul, V. 7³¹
 Dobroudja 7²⁸
 Dragan, I.C. 13⁵⁹
 Dragomir, S. 13⁶⁰, 15
 Dziemovski, M. 17
 Eck, Werner 12
 Egger, M. 20¹⁰¹
 Esenkova, E. 28¹³¹
 Evelpidi, C. 7⁸⁶

- Faillet, A. 15
 Fava, R. 7³¹
 Feyel, M. 12
 Filipescu, T. 7³¹
 Füves, Ö. 21¹⁰⁴
 Gatti, Cl. 4¹⁰
 Gerov, B. 5¹⁴
 Giurescu, C. C. 21¹⁰⁷
 Grousset, R. 38¹⁵⁵
 Gyóni, M. 13⁵⁹, 15, 20
 Hâciu, A. 21¹⁰⁴
 Hacquet, H. 5¹³
 Hammond, N. G. L. 12⁵¹
 Hatzopoulos, M. 12
 Helly, Br. 11⁴¹, 12
 Hertzberg, G. Fr. 12⁴⁷
 Höeg, C. 4⁸
 Iesan, I. 7³¹
 Iorga, N. 8, 17, 23¹¹⁴
 Istria 7²⁹
 Kogalniceanu, M. 8
 Köpeczi, Béla 5¹⁶
 Kopitar, J. 16⁹⁰
 Korinthios, I. 27¹²⁴
 Kretzulesco, N. 8
 Laet, S. T. de 20¹⁰²
 Lafoscade, L. 12
 Lamouche, L. 12
 Lassérre, Fr. 27¹²⁴
 Lazarou, A. G. 20¹⁰², 30¹³⁸
 Legrand, E. 18⁹⁷
 Lemerle, P. 15
 Lot, F. 10³⁷
 Loukidou - Mavridou, D. 25¹²²
 Lozovan, E. 10³⁹, 12
 Luca, Benedeto de 7³¹, 8
 Maniu, D. 15
 Marguéron. Cl. 27¹²⁴
 Marienescu, A. 7³¹
 Martindale, J. R. 11⁴⁰
 Miculescu, I. 13⁵⁹
 Mihaescu, H. 9³⁶, 11⁴⁰, 14⁶¹
 Milescu, N. 22¹¹⁰
 Moldoveanu, El. 26
 Murnu, G. 6²⁵
 Nasturel, P. 21¹⁰⁷
 Nenitescu, I. 7³¹
 Niederle, L. 15
 Noe, C. 6²³
 Oost, S. I. 12⁴⁹
 Orman, Gigi 25¹²²
 Ostrogorsky, G. 10³⁸
 Pall, Fr. 23¹¹²
 Papacostea - Danielopolu. C. 21¹⁰⁴
 Papadrianos, I. 25¹²²
 Papahagi, T. 6, 15, 27, 28¹³⁰
 Papahagi, V. 17⁹⁴
 Papanace, C. 6
 Paris, G. 3
 Pârvan, V. 5¹⁴, 15
 Petrovici, E. 7³¹
 Philippide, Al. 12⁴³
 Pinon, R. 15
 Pippidi, A. 23¹¹⁵
 Pippidi, D. M. 5¹⁴, 19⁹⁸
 Poghiric, C. 9³⁴, 12, 13⁵⁹, 18⁹⁷, 20¹⁰¹
 Popesco - Spineni, M. 6²³
 Popović, D. 29 Βλ. καὶ
 Popovici, D. I. 21¹⁰⁴
 Pouqueville, F. H. L. 24¹¹⁹
 Préaux, Claire 29
 Primov, B. 5¹⁵
 Procopovici, A. 15
 Puaux, R. 10³⁸
 Rohr, R. 26¹²⁴
 Roman, N. 6, 21¹⁰⁴

- Romanus 3
 Rosetti, A. 6²⁴
 Rostovtzeff, M. 12
 Rupprecht, Joh. Bapt. 25¹²²
 Sacerdoteanu, A. 6,15
 Salutaris, C. Vibius 20¹⁰²
 Sanković, F. J. 7²⁹
 Sarikakis, Th. 12⁵³
 Schultze, J. Fr. 11⁴⁰
 Sellier, A. et J. 5¹⁶, 6²²
 Serbia 7³¹ βλ. καὶ Σερβία
 Siadbei, I. 6
 Sivignon, M. 4⁷, 15
 Skarić, Vl. 36¹⁴⁸
 Skok, Petar 36
 Stein, E. 11⁴⁰
 Stoianovich, Tr. 21¹⁰⁶
 Taillez, Fr. 15
 Tamás, A. 12, 15
 Tchichi 7
 Tchiribiri 7
 Thompson, M. S. 15, 26¹²³
 Tomaschek, W. 15
 Trifom, N. 7²⁷
 Tschericckower, A. 14⁶¹
 Turczynski, Em. 21¹⁰⁵, 26¹²³
 Turdeanu, E. 23¹¹²
 Turdeanu - Cartojan, L. 23¹¹²
 Tuszynski, C. 17
 Väänänen, V. 28¹³⁰
 Van Coppenolle, J. 3
 Vasiliev, Al. A. 8
 Volcae 3,4
 Vukanović, T. R. 7,15
 Vulpe, R. 15
 Wace, A. I. B. 15, 26¹²³
 Weigand, G. 6²⁵
 Witting, K. 11⁴⁰
 Wretowski, D. 17
 Wurzbach, C. von 25¹²²
 Wyatt, W. F. 8³²
 Xenopol, A. D. 15
 Zaharieff, M. 6²³
 Zakythinos, D. A. 8³³
 Zupanski, G. D. 17

ΒΛΑΧΟΛΟΓΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ
ΑΧ. Γ. ΛΑΖΑΡΟΥ

I. ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΑ

1. Οί Κουτσόβλαχοι στὴ Θεσσαλία. *Ἡ Πειραιϊκὴ - Πατραϊκὴ*, 114, 1965, 16-17.
2. Ὁ Ἀριστείδης Παπᾶς καὶ ἡ πρώτη ἑλληνοσερβικὴ συνθήκη. *Θεσσαλικὸν Μέλλον*, 26.10.1968.
3. *Βλαχόφωνοι Ἕλληνες καὶ Ἑλληνικὰ Γράμματα*. Ἀθήνα 1973. Ἀνάτ. ἀπὸ τὴν ἔφημ. *Σαμαρίνα*.
4. Οἱ Βλάχοι τῆς Θεσσαλίας καὶ ὁ Ἐρωτόκριτος. *Πανθεσσαλικά Γράμματα*, 1975, 21 - 22, 1976, 23 - 24.
5. *Ἡ ἐξέγερση τῶν Λαρισαίων τὸ 1066 καὶ ἡ ἐθνολογικὴ παρερμηνεῖα τῶν σχετικῶν χωρίων τοῦ Κεκαυμένου*. Ἀθήνα 1976. Ἀνάτ. ἀπὸ *Θεσσαλικά Χρονικά (ΘΧ)*, 11, 1976, 90-119.
6. *Τρία ἑλληνικὰ τοπωνύμια στὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῶν Βλαχοφόνων Ἑλλήνων*. Ἀθήνα 1976. Ἀνάτ. ἀπὸ *ΘΧ*, 11, 1976, 267-277, καὶ *Πρακτικὰ τοῦ Α' Συμποσίου Γλωσσολογίας τοῦ Βορειοελλαδικοῦ χώρου*. *ΙΜΧΑ Θεσσαλονίκη* 1977, 225-235.
7. *Ἡ Ἀρωμονικὴ καὶ αἰ μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς σχέσεις αὐτῆς*. Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορία. Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία τῶν Θεσσαλῶν. Θεσσαλικὴ Βιβλιοθήκη - Σειρὰ Διατριβῶν καὶ Μελετημάτων. 1. Ἐν Ἀθήναις 1976. Β' ἔκδ. 1986.
8. Ὁ χορὸς τοῦ Βλαχοχωριοῦ. *Μετέωρα*, 31, 1977, 21-22.
9. Ἰ. Κωλέττης. Ἐνας Βλαχόφωνος στὸ Παρίσι. *Σαμαρίνα*, 113, 1977, 2 κ.ἑ.
10. Κουτσόβλαχοι. *Ἐγκυκλ. Λεξικὸ Ἥλιος*. (Ἐκδ. 1978).
11. Στοιχεῖα τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῶν Βλάχων πηγὴ ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. *Ἑλληνικὸς Βορρᾶς*, 29.7.1979.
12. Ὁ χορὸς τῶν Βλαχοφόνων. *Θεσσαλονίκη* 1979. Ἀνάτ. ἀπὸ *Πρακτικὰ Γ' Συμποσίου Λαογραφίας τοῦ Βορειοελλαδικοῦ Χώρου*, 383 - 395.
13. *Nicolae Milescu ὁ Λάκων «Homo Universalis»*. Ἀθήνα 1980. Ἀνάτ. ἀπὸ *Πρακτικὰ Α' Λακωνικοῦ Συνεδρίου «Λακωνικαὶ Σπουδαί» Ε' - 2*, 188-198.
14. *Ἡ Θεσσαλία ἀπὸ τὶς ἀρχές τῆς ὡς τὸ 1881*. Ἀθήνα 1981. Ἀνάτ. ἀπὸ *ΘΧ*, 14.
15. Βλάχικος Γάμος. *Ἡ Καθημερινή*, 5.3.1982.
16. Ὀλοσσῶν - Ἐλασσῶν. *Ἱστορία Εἰκονογραφημένη*, 175, 1983, 12-14.
17. *Ἀρωμονικὴ ἀνθρωπωνυμία*. *Θεσσαλονίκη* 1983. Ἀνάτ. ἀπὸ *Πρακτικὰ Β' Συμποσίου Γλωσσολογίας τοῦ Βορειοελλαδικοῦ Χώρου*, 157-181, καὶ ἀπὸ *Τόμος εἰς μνήμην Γεωργίου Κουρμούλη*. Ἀθήνα 1988, 80-101.
18. Ἡ ἐπιχειρούμενη ἀνακίνηση τοῦ ζητήματος τῶν Βλάχων καὶ ἡ διεπιστημονικὴ ἀλήθεια. *Ὀρεινὴ Καλαμπάκα*, Ἰούνιος 1984, 3 κ.ἑ.

19. Καραγκούνιδες. Ἐλεύθερος (Ἀγρινίου), 7.7.1984, 3.
20. Μακεδονικὸς Ἀγώνας καὶ Ἑλληνόβλαχοι. Ἀθήνα 1984. Ἀνάτ. ἀπὸ Ὠραία Σαμαρίνα.
21. Βλάχοι. Ἐγκυκλ. Παπύρου - Λαρούς - Μπριτάννικα. (Ἔκδ. 1984).
22. Ὁ Ἐϊχτάλ καὶ τὰ ἑλληνικὰ τῆς Βλάχας Χατζηπέτρου. Μετέωρα, 38-39, 1984 - 1985, 32-34.
23. Θρακολογία καὶ ζήτημα καταγωγῆς τῶν Βλάχων - Ἀρωμούνων. Τρίκαλα 1985. Ἀνάτ. ἀπὸ Τρικαλινά, 5, 1985, 47-77.
24. Τὰ τραγούδια τῶν Βλάχων. Ἡ Ἔρευνα (Τρικάλων), 20.12.1985.
25. Παρατράγουδα Βλάχικης Συλλογῆς. Ἡ Ἔρευνα, 17.1.1986.
26. Τὰ τραγούδια τῶν Βλάχων. Μαγνησία, Γενάρης - Μάρτης 1986.
27. Κ. Κούμας 1777 - 1836 ὁ Λαρισσαῖος Δάσκαλος τοῦ Γένους εἶναι πάντα ἐπίκαιρος ἐθνολόγος. Ἐλευθερία (Λαρίσης), 26.1.1986, 6.
28. Ν. Σπαθάρης (1636 - 1708). Ὁ πρῶτος Νεοέλληνας στὴν Κίνα. Ἐλευθερία, 27.4.1986, 6.
29. Ν. Σπαθάρης. Ἐνας Ἑλληνας στὸ Πεκίνο. Ἐλευθερία, 25.5.1986, 6.
30. Βλάχικη ποίηση καὶ διαφεύγουσα ἀξία. Ἐλευθερία, 26.10.1986, 6.
31. Οἱ Βλάχοι τοῦ Ὀλύμπου. Ἐλασσόνα 1986. Ἀνάτ. ἀπὸ Πρακτικὰ Β' Πανελληνίου Συνεδρίου τῆς Λαογραφικῆς - Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Ἐλασσόνας, 139-148.
32. Ἐπίγραμμα Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ καὶ λατινοφωνία Ἑλλήνων. Ἀθήναι 1986. Ἀνάτ. ἀπὸ Πρακτικὰ Συνεδρίου: Σύναξις Εὐγένιος ὁ Αἰτωλὸς καὶ ἡ ἐποχὴ του, 222-270. Ἐπανέκδοση μὲ ἐπίτιτλο Βλάχοι ἑλληνικοῦ χώρου, πρόλογο καὶ εὔρετήρια.
33. Βλέψεις Ρουμανίας καὶ ἑλληνικότητα Βλάχων - Ἀρωμούνων. Ἰωάννινα 1986. Ἀνάτ. ἀπὸ Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο 1986, 321-346.
34. «Μακεδονικὸ» - «Κουτσοβλαχικὸ» καὶ ἑλληνικὴ ἀρρυθμία. Τρίκαλα 1986. Ἀνάτ. ἀπὸ Τρικαλινά, 6, 1986, 83-123.
35. Βιβλιοκρισία Ζωῆς Παπαζήση - Παπαθεοδώρου, Τὰ τραγούδια τῶν Βλάχων. Δημοτικὴ καὶ ἐπώνυμη ποίηση. Ἀθήνα, Gutenberg, 1985, σσ. 196, Τρικαλινά, 6, 1986, 303-309.
36. Κουτσοβλαχικὰ - Ἑλληνοβλαχικὰ. Ἀθήνα 1987. Ἀνάτυπο ἀπὸ Γλωσσολογία - Glossologia, 5-6, 1986 - 1987, 155-166.
37. Βλάχοι. Μὲ τὴν εὐκαιρία ἀνταμώματος στὸ Μέτσοβο. Ἐλευθερία, 5.7.1987, 7.
38. Τὸ σύμβολο τοῦ ἔθνους μας. Ἡ ἱστορικὴ καὶ γλωσσολογικὴ ἑλληνικότητα τῆς φουστανέλλας, Ἐλευθερία, 10.3.1987, 1.
39. Γλωσσικὲς μαρτυρίες καταγωγῆς τῶν Βλάχων. Ἰωάννινα 1987. Ἀνάτ. ἀπὸ Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο 1987, 307-321, καὶ Ἀνθρωπολογικὰ Ἀνάλεκτα ΜΗ', Ἀθήνα 1988, 33-38.
40. «Τρικαλῖται Βλάχοι». Τρίκαλα 1988. Ἀνάτ. ἀπὸ Τρικαλινά, 8, 1988, 159-170.

41. *Ἱστορία τοῦ Βλάχικου Δημοτικοῦ Τραγουδιοῦ*. Ἰωάννινα 1988. Ἀνάτ. ἀπὸ *Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο 1988*, 339-392. Ἀνατύπωση ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐνημερώσεως γιὰ τὰ Ἐθνικὰ Θέματα, μὲ πρόλογο τοῦ Προέδρου τῆς Ν. Θέμελη καὶ προσθήκη εὔρετηρίου. Ἐπανέκδοση (ἀφιερωμένη στὸν Εὐάγγελο Ἀβέρωφ - Τσοίτσα, μὲ νέα σελιδαρίθμηση καὶ ἀντὶ προλόγου ἄρθρο τοῦ Κ. Γ. Σταυρόπουλου ἐπιγραφόμενο «Ὁ Ἀχιλλέας Γ. Λαζάρου καὶ οἱ Βλάχοι» καὶ δημοσιευμένο στὶς καθημερινὲς ἔφημερίδες τῶν Τρικάλων *Πρωϊνὸς Λόγος* καὶ *Τρικαλινὰ Νέα* τὴν 29 Ἰουνίου 1988).
42. *Ἰλλυρολογία καὶ Βορειοηπειρωτικὸς Ἑλληνισμὸς*. Ἀθήνα 1988. Ἀνάτ. ἀπὸ τὰ *Πρακτικὰ τοῦ Α' Πανελληνίου Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου*. «Βόρειος Ἡπειρος - Ἀγ. Κοσμάς ὁ Αἰτωλός», Κόνιτσα 1987, μὲ πρόλογο τοῦ προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐνημερώσεως γιὰ τὰ Ἐθνικὰ Θέματα Ν. Θέμελη καὶ εὔρετήρια.
43. *Λατινικὴ καὶ Ἑλληνικὴ μεταξὺ τῶν δύο ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῶν Συνόδων (325-787)*. Νίκαια 1988. Ἀνάτ. ἀπὸ *Νίκαια. Ἱστορία - Θεολογία - Πολιτισμὸς 325-1987*. Νίκαια 1988. Ἐκδοση Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νικαίας, 118-126.
44. *Θεσπεῖς κατὰ Κοστοβόκων καὶ στρατολογία Ἑλλήνων ἐπὶ Ρωμαιοκρατίας*. Ἀθήνα 1988. Ἀνάτ. ἀπὸ *Ἐπετηρίδα τῆς Ἐταιρείας Βοιωτικῶν Μελετῶν*, Α' α', 1988, 291-306.
45. Ἑλληνικὴ ναυτιλία καὶ Βλάχοι. *Μετέωρα*, 42-43, 1987-1989, 149-155.
46. Δωρόθεος Σχολάριος Θεσσαλός. *Ἐλευθερία*, 29.1.1989, 8.
47. Δωρόθεος Σχολάριος καὶ ἡ συμβολὴ του στὴν ἑλληνικὴ ἐκπαίδευση. *Ἑλληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή*, 366, 1989, 262-264.
48. Ἡ πρωτοπορία τοῦ Μετσόβου γιὰ τὴν Εὐρώπη. *Ἐλευθερία*, 30.7.1989, 6, καὶ *Σελίδες τοῦ Μετσόβου*, Ἰούλιος 1989, 5.
49. Μειονοτικὰ ζητήματα καὶ ἐπισκέψεις Δυτικο-Εὐρωπαίων στὴν Ἑλλάδα. *Δελτίο Ι.Π.Ο.Μ.Ε.* (Ἰδρύματος Πολιτικῶν Μελετῶν καὶ Ἐπιμόρφωσης), 10, 1989, 5-6, *Ἐλευθεροτυπία*, 19.7.1989, 32, *Ἑλληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή*, 364, 1989.
50. Ἀξιοὶ ἀγνοημένοι. Ἀναστ. Μανάκης - Μιχάλογλου. *Ἐλευθερία*, 1.4.1990, 9.
51. Βλαχολογία καὶ ἐρασιτεχνισμὸς. *Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο 1990*, 267-273.
52. Βόρειος Ἡπειρος. Ἱστορία - Πολιτισμὸς. *Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο 1990*, 5-44. Ἀνατύπωση μὲ πρόλογο, εἰκονογράφηση καὶ εὔρετήρια ἀπὸ τὴν Ἐταιρεία τῶν Φίλων τοῦ Πολεμικοῦ Μουσείου καὶ ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐνημερώσεως γιὰ τὰ Ἐθνικὰ Θέματα.
53. Ὁ Εὐάγγελος Ἀβέρωφ - Τσοίτσας καὶ ἡ μελέτη γιὰ τοὺς Βλάχους, *Ἐλευθερία*, 5.3.1990, 6.

54. Ἀνασκευὴ φυλλαδίου τῆς A.F.A. Les Aroumains. Ἐπιτροπὴ Ἐνημερώσεως γιὰ τὰ Ἐθνικὰ Θέματα, Στοιχεῖα Ἐνημερωτικὰ γιὰ Ἐθνικὰ καὶ Μειονοτικά. Α' ἔκδ. Ἀθήνα 1990. Ἀνατύπωση μὲ τίτλο Ἐπιλεγόμενα, ἐν Εὐαγγέλου Ἀβέρωφ - Τοσίτσα, *Ἡ πολιτικὴ πλευρὰ τοῦ Κουτσοβλαχικοῦ Ζητήματος*, 3η Ἔκδοση, Φιλολογικὸς Ἱστορικὸς Λογοτεχνικὸς Σύνδεσμος (Φ.Ι.ΛΟ.Σ.) Τρικάλων - Ἰδρυμα Εὐαγγέλου - Τοσίτσα. Τρίκαλα 1992, 223-238.
55. *Φεραῖοι Ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ Βλάχοι Βελεστίνου*. Ἀθήνα 1990. Ἀνάτ. ἀπὸ Ὑπέρεια, 1, 1990, 141-157.
56. Σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ νομοῦ Τρικάλων. Φιλολογικὸ Ἡμερολόγιο Τρίκκης 1991.
57. Ἀπεικόνιση Τρικάλων καὶ περιοχῆς στὶς ἀρχὲς τῆς Τουρκοκρατίας μὲ πηγὲς ὀθωμανικὲς. Τρίκαλα 1991. Ἀνάτ. ἀπὸ Τρικαλινά, 11, 1991, 137-151.
58. Ἀπόπειρες ἀφελληνισμοῦ τῶν Βλάχων τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου. *Κοινωνικὲς Τομές*, 27, 1991, 307-313.
59. Κι ὅμως κινδυνεύουμε καὶ ἀπὸ τὸ Βλαχικό. *Οἰκονομικὸς Ταχυδρόμος*, 31.10.1991, 215-217.
60. Ἐτυμολογικὰ καὶ σημασιολογικὰ τῆς ἀρωμουνικῆς λέξεως μπάνα (bana). *Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο* 1992, 433-451.
61. Οἱ Βλάχοι τῆς Μακεδονίας. *Νέα Ἑστία*, 132, 1571, 1992, 128-143.
62. Ὁ Ἀ. Μανάκης καὶ οἱ ἀπαρχὲς τῆς ἐκπαιδεύσεως στὰ Νέα Λιόσια. Ἀσπρόπυργος 1992. Ἀνάτ. ἀπὸ Πρακτικὰ Β' Συμποσίου Ἱστορίας - Λαογραφίας Ἀττικῆς, Βόρειας καὶ Δυτικῆς, 395-414.
63. Ἑλληνόβλαχοι καὶ παραπληροφόρηση. Ἀθήνα 1993. Ἀνάτ. ἀπὸ Πρακτικὰ Α' Συνεδρίου Μετσοβίτικων Σπουδῶν. 453-469.
64. Γεώργιος Ἰ. Ζολώτας καὶ ἐπισημάνσεις ἐθνικῶν θεμάτων στὸν βορειο-ελλαδικὸ χῶρο. Ἀθήναι 1993. Ἀνάτ. ἐκ τοῦ ΛΕ' τόμου (1993) τοῦ περιοδικοῦ «Παρνασσός», 452-463.
65. Βενιαμὶν ὁ ἐκ Τουδέλας καὶ ἡ φθιωτικὴ Βλαχία. Λαμία 1993. Ἀνάτ. ἀπὸ Πρακτικὰ Α' Συνεδρίου Φθιωτικῶν Ἐρευνῶν, 147-160.
66. Εὐζωνοὶ Φθιώτιδας φορεῖς πανάρχαιης ἑλληνικῆς φορεσιᾶς. Λαμία 1993. Ἀνάτ. ἀπὸ Πρακτικὰ Α' Συνεδρίου Φθιωτικῶν Ἐρευνῶν.
67. Βαλκάνια καὶ Βλάχοι. Ἐκδόσεις Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσός. Ἀθήναι 1993, σσ. 365, ὅπου ἀντὶ προλόγου ἀναδημοσιεύεται συνέντευξη στὸν Δρα Μιχ. Γ. Τρίτο, δημοσιευμένη στὰ περιοδικὰ Ἐπικοινωνία (Ἰωαννίνων), Δεκεμβρίου 1992, καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, 1.1.1993. Ἀκολουθεῖ τὸ κεφάλαιο Βαλκάνια καὶ Βλάχοι, ἐν συνεχείᾳ δὲ τὰ προαναφερόμενα δημοσιεύματα ὑπ' ἀρ. 5, 6, 12, 17, 23, 31, 32, 33, 36, 39, 40, 41, 55, 57.

68. *Καταγωγή και ἐπίτομη ἱστορία τῶν Βλάχων τῆς Ἀλβανίας*. Ἰωάννινα 1994. Ἀνάτ. ἀπὸ *Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο 1993-1994*. Ἐπανέκδοση ἀπὸ Ἐπιτροπὴ Ἐνημερώσεως γιὰ τὰ Ἐθνικὰ Θέματα μὲ πρόλογο τοῦ προέδρου τῆς Ν. Θέμελη, εὔρετήρια καὶ κριτικές.
69. *Οἱ Βλάχοι τῆς Ἀλβανίας. Πρακτικὰ Ἐπιμορφωτικῶν Σεμιναρίων Ξεναγῶν Ε.Ο.Τ.* Ἀθήνα 1994, 195-203.
70. *Ἐκδοχὲς ἐθνολογικῆς συνθέσεως νομοῦ Γρεβενῶν*. Γρεβενὰ 1994. Ἀνάτ. ἀπὸ *Πρακτικὰ Α' Συνεδρίου τῶν ἀπανταχοῦ Γρεβενιωτῶν*, 81-97.
71. *Διαμάχη γιὰ τὴν συνυπογραφή κειμένου περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Βλάχων*. *Τρικαλινὰ Νέα*, 18.1.1994, 4.
72. *Ὑπάρχουν Βλάχοι πέρα τῶν ἑλληνικῶν συνόρων;* *Τρικαλινὰ*, 14, 1994, 495-501, καὶ *Ἀρμανικὰ Χρονικά*, 2-3, 1994-1995, 20.
73. *Οἱ Βλάχοι καὶ ἡ διάδοση τῆς ἑλληνικῆς παιδείας στοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς*. Ἀθήνα 1995. Ἀνάτ. ἀπὸ *Πρακτικὰ ΣΤ' διεθνοῦς παιδαγωγικοῦ συνεδρίου τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐταιρείας Ἑλλάδος*, 155-175.
74. *Βλάχοι Ἑλλάδος καὶ Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωση*. Ἀθήνα 1995. Ἀνάτ. ἐκ τοῦ ΛΖ' τόμου (1995) τοῦ περιοδικοῦ «Παρνασσός», Ἀντὶ προλόγου, εὔρετήρια, βλαχολογικὰ δημοσιεύματα.
75. *Ἰχνηλατήσεις Βλάχων στὴν περιοχὴ Καρδίτσας καὶ βλαχολογικὲς θέσεις Θεσσαλῶν*. Καρδίτσα 1996. Ἀνάτ. ἀπὸ *Πρακτικὰ Α' Συνεδρίου Καρδιτσιώτικων Σπουδῶν*.
76. *Ρουμανικὲς θέσεις στὸ ζήτημα καταγωγῆς τῶν Σαρακατσάνων καὶ «ἀντιφατικὴ ἀντίθεση»*. Θεσσαλονίκη 1995. Ἀνάτυπο ἀπὸ *Πρακτικὰ συνεδρίου Σαρακατσάνων Κορδελιοῦ Θεσσαλονίκης*.
77. *Ἡ ἐθνικὴ ὁμοιογένεια τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ προσπάθεια τῶν βαλκανικῶν γειτόνων γιὰ τὴν ἀνακάλυψη μειονοτήτων στὸν ἑλληνικὸ χῶρο*. Ἀθήνα 1996. Ἀνάτ. ἀπὸ *Πρακτικὰ Συνεδρίου Συντονιστικοῦ Κέντρου Ἑλληνισμοῦ*.
78. *Βλάχοι Βαλκανίων*. Ἀθήνα 1996. Ἀνατ. ἀπὸ *Ἡμερίδα τῆς Ἐταιρείας Φίλων τοῦ Πολεμικοῦ Μουσείου*.
79. *Σύγχρονα μειονοτικὰ ζητήματα καὶ ἑλληνικὲς εὐθύνες*. Ἀθήνα 1996. Ἀνάτ. ἀπὸ τὸ περ. *Νέα Ἑλλοπία*.

Π ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΑ

80. *Peut-on parler d'une survivance romaine en Péloponnèse?* Ἀθῆναι 1976. Ἀνάτ. ἀπὸ *Πρακτικὰ τοῦ Α' Διεθνοῦς Συνεδρίου Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν*, 3, 1976, 114-123.
81. *La révolte des Larisséens en 1066*. Lyon 1979. Ἀνάτ. ἀπὸ *La Thessalie. Actes de la Table - Ronde 21-24, Juillet 1975*. Collection de la maison de l'Orient Méditerranéen No 6. Série Archéologique 5.

82. *Présence hellénique en Egypte romaine*. Athènes 1984. Ἀνάτ. ἀπὸ *Graeco-Arabica*, 3, 1984, 51-76.
83. *Aux origines de l'aroumain et de ses rapports avec les langues environnantes*. Athènes 1985. Ἀνάτ. ἀπὸ Ἐπετηρίδα τῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων Φιλολόγων, Πλάτων.
84. *L'aroumain et ses rapports avec le grec*. Institute for Balkan Studies 206. Thessaloniki 1986. Ἔκδοση ἀφιερωμένη στὸν πρῶτο Νεοέλληνα ἱστορικό καὶ ἄριστο ἐρμηνευτὴ τοῦ Βλαχικοῦ Ζητήματος Κ. Κούμα γιὰ τὴν ἐπέτειο τῶν 150 χρόνων ἀπὸ τὸν θάνατό του, μὲ προσωπογραφία στὸ ἐξώφυλλο καὶ μὲ πίνακα τῶν Βλαχολογικῶν δημοσιευμάτων τοῦ σ., σελ. 293-295.
85. *La singularité des Aroumains dans leur poésie populaire*. Athènes 1989. Ἀνάτ. ἀπὸ *Balkan Studies*, 28.2.1987 [1989], 373-389. Ἐπανέκδοση ἀπὸ Ἐπιτροπὴ Ἐνημερώσεως γιὰ τὰ Ἐθνικὰ Θέματα, τῆς ὁποίας ὁ πρόεδρος Ν. Θέμελης προλογίζει μὲ παράθεση κριτικῶν τῶν F. Lassère, Claude Marguérion, I. Korinthios. Ἐπίσης δημοσιεύεται ἐν *Beiträge zur sprachlichen, literarischen and kulturlen Vielfalt in den Philologien*. Festschrift für Rupprecht Rohr zum 70. Geburtstag... Franz Steiner Verlag, Stuttgart 1992, 640-656.
86. *Aroumain bana est - il un héritage aborigène?* Athènes 1988. Ἀνάτυπο ἀπὸ *Balkan Studies*, 29.2.1988, 309-340. Ἐπίσης ἀνάτ. ἀπὸ ΣΤ Διεθνὲς Συνέδριο Σπουδῶν Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης. Ἑλληνικὲς ἀνακοινώσεις. Σόφια: 30 Αὐγούστου - 5 Σεπτεμβρίου 1989. Ἀθήνα 1990. 403-435.
87. The truth about the leaflet «Les Aroumains» (Les Macédo-romains) 1989. *On scientific thruth about Macedonia*. National Technical University of Athens. Athens 1993, 63-83.
88. *Valaques de Grèce et Union Européenne*. Editions de la Société Littéraire Parnasse. Athènes 1995.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελ.
Ἄντι Προλόγου	1-2
Τί σημαίνει ἡ λέξη Βλάχος	3
Σὲ ποιά φυλὴ ἀνήκουν οἱ Βλάχοι	5
Τί εἶναι φυλετικά οἱ Βλάχοι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἑλληνικῆς διασπορᾶς - οἱ Ἀρμάνοι	8
Ἅ πολιτισμὸς τῶν Ἀρμάνων	20
Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωσι	29
Ἐπίλογος	36
Προτάσεις	38
Εὐρετήρια	41-45
Βλαχολογικὰ δημοσιεύματα τοῦ συγγραφέα	46-51

Ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου ΒΛΑΧΟΙ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ μετὰ τὶς βασικὲς πανεπιστημιακὲς σπουδὲς Φιλολογίας στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν (ΦΣΑ) καὶ μετὰ τὴ διετὴ μεταπανεπιστημιακὴ μετεκπαίδευση στὸ Διδασκαλεῖο Μέσης Ἐκπαιδεύσεως (ΔΜΕ), ὅπου ἀριστεύει, μάλιστα μοναδικὸ «ἄριστα» μεταξὺ 60 ἐπιλέκτων συναδέλφων του, παρακολουθεῖ τὸ Μεταπτυχιακὸ Τμῆμα Εἰδικεύσεως στὴν Ἱστορία καὶ Φιλολογία τῶν βαλκανικῶν λαῶν τῆς ΦΣΑ καὶ ἀναγορεύεται Διδάκτωρ μὲ «ἄριστα». Ὡς ὑπότροφος τοῦ Ἰδρύματος Κρατικῶν Ὑποτροφιῶν διευρύνει τὶς ἐξειδικευμένους μεταπανεπιστημιακὲς σπουδὲς Γλωσσολογίας, Ἱστορίας, Ἐθνολογίας τῶν λαῶν τῆς ΝΑ Εὐρώπης καὶ Ρουμανο-ἀλβανικῶν Γλωσσικῶν καὶ Ἐθνολογικῶν Σχέσεων στὸ Παρίσι, Ἰνστιτοῦτο Ρουμανικῶν Σπουδῶν, Ἐθνικὸ Ἰνστιτοῦτο Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν καὶ Πολιτισμῶν, Πρακτικὴ Σχολὴ Ἀνωτάτων Σπουδῶν, 4ο Πανεπιστήμιο Σορβόννης, στὸ ὁποῖο καὶ ἐκλέγεται ἐντ. Καθηγητῆς (Chargé de cours) *Βαλκανικῆς Ρωμανολογίας καὶ Ρουμανικῆς Διαλεκτολογίας*, ἣ δὲ διδασκαλία του χαρακτηρίζεται «ἀξιοθαύμαστη».

Ἐπιστρέφοντας στὴν Ἑλλάδα ἀποσπᾶται στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν λόγῳ τῶν εἰδικευσέων του καὶ ἀξιολογεῖται ἀπὸ τὸν Πρόεδρό της Διον. Ζακυθινὸ μὲ «ἄριστα». Διδάσκει μαθήματα Ἐθνολογικὰ καὶ Μειονοτικὰ σὲ Ἀνώτερες καὶ Ἀνώτατες Σχολές, ἣ δὲ προσφορὰ του κρίνεται μὲ «ἄριστα». Ὑπηρετεῖ κατ' ἀπόσπαση στὸ ΥΠΕΞ ὡς Εἰδικὸς Ἐπιστημονικὸς Σύμβουλος καὶ συνεργάζεται στὴ συγγραφὴ τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους (Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν Α.Ε.). Εἶναι Γενικὸς Γραμματέας τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐνημερώσεως γιὰ τὰ Ἐθνικὰ Θέματα (πρωτοβουλίας Ἀκαδημαϊκοῦ Μιχ. Στασινοπούλου), Σύμβουλος τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσός (ΦΣΠ) καὶ Διευθυντῆς Τμήματος Ταχύρρυθμης Ἐπιμορφώσεως στὰ Ἐθνικὰ καὶ Μειονοτικὰ ζητήματα.

Οἱ συγγραφές του καλύπτουν ὅλους τοὺς γνωστικοὺς τομεῖς σπουδῶν του.